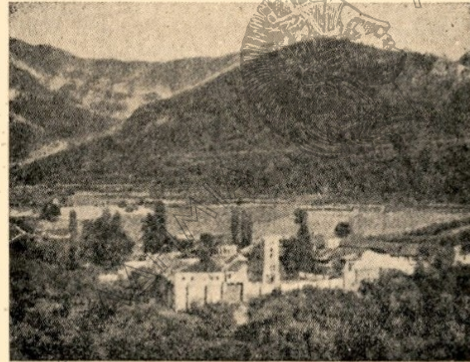

Κ. ΜΥΡΤ. ΑΠΟΞΤΟΛΙΔΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΗΣ ΠΕΤΡΙΤΣΟΝΙΤΙΣΣΗΣ

α'.) Ἡ περιώνυμος τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριτσονιτίσσης μονή, ἣτις σήμερον εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα μονὴ τοῦ Βατσκόβου ἐκ τῆς παρακειμένης αὐτῇ φερωνύμου κώμης, κεῖται ἐπὶ τῆς Ροδόπης 12 χιλιόμετρα νοτιοδυτικῶς τοῦ Στενιμάχου. Ἀνάγινθαι καὶ δύσκολος ἡμιονικὴ ἀτραπὸς ἀνῆγεν ἄλλοτε ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὴν μονὴν διὰ τῶν ἀριστερόθεν βουνῶν τῆς μισγαγκείας, δι' ἧς καταφέρονται τὰ χει-

Ἡ μονὴ τῆς Πετριτσονιτίσσης

μαρρῶδη τοῦ ποταμοῦ τοῦ Στενιμάχου ὕδατα. Ἀπὸ τινος ὅμως χρόνου εὐάρεστος ἀμαξιτὴ ὁδὸς δι' αὐτῆς τῆς μισγαγκείας παρὰ τῇ ἀριστερᾷ τοῦ ποταμοῦ ὄχθῃ ἀνάγει μετὰ πολλοὺς ἐλιγμοὺς εἰς αὐτὴν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς πολυδειράδος Ροδόπης. Ἡ μονὴ εἶναι ἐκτισμένη παρὰ τῇ δεξιᾷ τοῦ προειρημένου ποταμοῦ ὄχθῃ ἐντὸς τερπνοτάτης καταρρύτου κοιλάδος, περικυκλουμένης ὑπὸ ὑψικορύφων δασωδῶν βουνῶν. Αὕτη ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη τῆς τουρκοκρατίας χρόνων προσωνομάζετο καὶ μονὴ τοῦ

Στενιμάχου, ὃς μαρτυρεῖ ὁ Μαρτῖνος Κρούσιος (1526 — 1607) λέγων ὅτι ὁ πατριάρχης Συμεών, ὃν διεδέχτο ὁ ἀπὸ Φ. λιππουπόλεως Διονύσιος τῷ 1468, μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου πτώσιν του ἤλθε καὶ ἐμόνασεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στενιμάχου¹⁾, κατὰ δὲ πατριαρχικὰ ἔγγραφα ἐθεωρεῖτο σταυροπηγιακὴ καὶ πατριαρχικὴ²⁾).

Ἡ μονὴ τοῦ Βατσκοβου εἶναι ἡ ἀρχαιότερα ἐν τῷ νῦν Βουλγαρικῷ βασιλείῳ μετὰ τὴν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τῆς Ρήλας, ἐκτίσθη δὲ τῷ 1083 «ἐξ ὅλης καρδίας καὶ προθυμίας μόχθῳ πολλῷ καὶ δαπανημάτων ὑπερβολῇ» ὑπὸ τοῦ Ἱβηρος Γρηγορίου Πακουριανοῦ, μεγάλου δομεστίκου τῆς Δύσεως καὶ ἐπιστηθίου φίλου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὃν ἐβοήθησεν, ὥπως ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον. Κατὰ τὸ τυπικόν τῆς ἐπροικίσθη ὑπὸ τοῦ κτίτορος διὰ πολλῶν καὶ πλουσίων ἀναθημάτων, καὶ διὰ μεγάλης ἐκτάσεως γαιῶν ἀπὸ Στενιμάχου μέχρι Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου, πρὸς δὲ διὰ κωμῶν τινων παρὰ ταῖς Σέρραις, διὰ τινος Καισαροπόλεως μετὰ τῆς ἰχθυοτρόφου λίμνης τῆς, διὰ τῆς παρὰ τῇ Θεσσαλονίκῃ κώμης Πριλογγίου, διὰ τοῦ παρακειμένου αὐτῇ Στενιμάχου καὶ δι' ἄλλων τινῶν, κεκυρωμένης τῆς προικοδοτήσεως ἀπάντων δι' αὐτοκρατορικῶν χρυσοβούλων. Τὰ τε ἀναθήματα καὶ κτήματα περιγράφονται ἐν τῷ β' κεφ. τοῦ τυπικοῦ.

β'.) Τὸ πρωτότυπον ἐπὶ μεμβράνης τῆς μονῆς τυπικὸν συντεταγμένον εἰς τρεῖς γλώσσας, ἱβηριστί, ἀρμενιστί καὶ ἑλληνιστί ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κτίτορος³⁾ κατὰ πρότυπα ἄλλων παρομοίων μονῶν καὶ ἰδίως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ Παναγίου καὶ ὑπογεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ τε καὶ τοῦ φιλοξενουμένου τότε ἐν τοῖς περὶ τὴν Φιλιππούπολιν κτήμασί του πατριάρχου Ἱεροσολύμων Εὐθυμίου ἐπιστρέφοντις ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅπου εἶχεν ἀποσταλῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Ροβέρ-

1) C r u s i i M., Turcograecia, βιβλ. III, σελ. 127.—Μελετιόυ, ἐκκλ. ἱστορ. τόμ. III, σελ. 332.—Τσοῦκαλᾶ Γ., Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη, ἔτ. 1851, σελ. 51, σημ. μη'.

2) Ἰδε κατωτέρω § η'.

3) Τσοῦκαλᾶ Γ., αὐτόθι, σελ. 60 § 72.—Μεταχειρίζομαι τὴν καθιερωμένην λέξιν κτίτωρ (κτίτορικὸς) ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τοῦ οἰκοδόμου, ἰδρυτοῦ, θεμελιωτοῦ, λατ. conditor ἀντὶ τῆς γραμματικῶς ὀρθῆς ἐχούσης κτίστωρ, πρβλ. Εὐριπ. Ἴων 74, Ἀριστοφ. Ὀρν. 926. καὶ τῆς κτίστης, πρβλ. Λουκιανὸν μακροβ. 13, Ἀθηναίου, δειπν. 8345. Διογ. Λαερτίου, 2.120. καὶ οὐχὶ τὴν λέξιν κτήτωρ, ἥτις σημαίνει ἰδιοκτήτης, κύριός τινος.

του Γυσκάρδου ¹⁾, διεφυλάσσετο ἐν τῇ μονῇ μέχρι τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅποτε ἐξηφανίσθη. Ἄλλ' ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς μονῆς εὐρέθη παράφρασίς τις αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν, γενομένη τῷ 1780 χάριν τῶν μοναχῶν, διότι ἡ ἀρχαῖζουσα τοῦ πρωτοτύπου γλῶσσα κατήντησεν αὐτοῖς ἀκατάληπτος κατὰ τὴν τοῦ παραφραστοῦ σημείωσιν. Τὴν παράφρασιν ταύτην μελετήσας καὶ ἀντιγράψας τῷ 1883 ὁ φιλόλογος Στενιμαχίτης Γ. Μουσαῖος ἐξέδωκε μετ' εἰσαγωγῆς τῷ 1888 ²⁾ ὑποβαλὼν ὡς ἐναῖσιμον ἐπὶ διδακτορικᾷ διατριβῇ ἐν τῷ πανεπιστήμιον τῆς Ἰέννης. Ἡ ἔκδοσις τῆς παραφράσεως ἐγένετο ἄνευ ἀντιπαραβολῆς πρὸς τὸ πρωτότυπον, ὅπερ δὲν παρεδόθη ὑπὸ τῶν μοναχῶν εἰς τὸν ἐκδότην πρὸς μελέτην μετ' ὅλας τὰς πρὸς αὐτοὺς παρακλήσεις του εἴτε ἕνεκα φόβου βλάβης αὐτοῦ εἴτε ἕνεκα τοῦ ἐξαφανισμοῦ του ἤδη ³⁾ τῆς μονῆς. Ἐκ τούτου ἡ παράφρασις ἐξεδόθη, ὡς εἶχε, πλήρης πολλῶν σφαλμάτων, κενῶν καὶ διορθώσεων.

Ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος τούτου ἀνεκαλύφθη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἀκαδημείας τῶν ἐπιστημῶν Βουκουρεστίου ἀντίγραφον αὐτοῦ τοῦ πρωτοτύπου τυπικοῦ (texte original) ⁴⁾, οὐχὶ ἄνευ κενῶν καὶ διορθώσεων καὶ τούτο, ὅπερ ἐξέδωκε μετ' εἰσαγωγῆς ὁ Louis Petit ⁴⁾. Ἐκ τούτου καὶ τῆς παραφράσεως ἐγένετο καὶ ἡ ἐκτυπωθεῖσα πρὸ τινος εἰς τὴν Βουλγαρικὴν μετάφρασις τοῦ τυπικοῦ ὑπὸ τοῦ τεως ἡγουμένου τῆς μονῆς ἑλληνομαθοῦς ἀρχιμανδρίτου Μακαρίου. Κατὰ τὸ ἀντίγραφον τούτο, ἀποτελούμενον ἐκ προοιμίου, 33 κεφαλαίων καὶ τινων ἐν τέλει διατάξεων, οὗ προτάσσεται σύνοψις κατὰ κεφάλαια, ὁ Πακουριανὸς ἵδρυσεν τὴν μονὴν χάριν τῶν ὁμοεθνῶν του Ἰβήρων ἀποκλείσας τὴν εἰς αὐτὴν εἴσοδον ἐλλήνων (Ρωμαίων) μοναχῶν. Ἑλλήν μόνον ἐπετρέπετο νὰ εἶναι ὁ γραμματεὺς (νοτάριος) τῆς μονῆς, ἀλλὰ καὶ οὗτος οὐχὶ ἱερωμένος, ὅπως διεξάγῃ τὴν ἀλληλογραφίαν τῆς μονῆς καὶ ὡς ἐκπρόσωπος αὐτῆς ἔρχεται εἰς ἐπικοι-

1) Δ ο σ ι θ έ ο υ, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, Βουκουρέστιον, ἔτ. 1715, σελ. 752, ὅπου μνημονεύεται ὁ πατριάρχης Εὐθύμιος. Περὶ. ὡσαύτως προοίμιον τυπικοῦ καὶ προσθήκας ἐν τέλει αὐτοῦ.

2) Μ ο υ σ α ῖ ο υ Γ. Γρηγόριος Πακουριανός, μέγας δομέστικος τῆς Δύσεως καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Πετριτσονίτιδος, 1888, λειψία ἐκτῶν *Dicertationes philologicae Jenenses*.

3) Manuscrit XXX de la bibliothèque du Séminaire de l'État à Bucarest, κῶδιξ τοῦ 18ου αἰῶνος.

4) L o u i s P e t i t, Typikon de Grégoire Pakourianos pour le monastère de Petritzos (Baskovo) en Bulgarie, ἔτ. 1904. Βυζαντινὰ Χρονικά Πετροπόλεως. Παράρτημα τοῦ XI τόμου ἀριθ. 1.

νωνίαν πρὸς τὰς διοικητικὰς καὶ πνευματικὰς τῆς αὐτοκρατορίας ἀρχάς, ὧν ἡ γλῶσσα ἦτο ἡ ἐλληνικὴ, ἣν οἱ μονάζοντες Ἰβηρες ἦτο ἐνδεχόμενον ν' ἀγνοῶσιν.

γ'.) Ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τούτῳ φέρεται συμπληρωμένον τὸ 24ον κεφάλαιον, ἐν ᾧ θεσπίζεται ὁ ἀπὸ τῆς μονῆς ἀποκλεισμός τῶν ἐλλήνων κληρικῶν: «Περὶ τοῦ μὴ κατατάσσεσθαι Ρωμαῖον πρεσβύτερον ἢ μονάζοντα ἐν τῇ κατ' ἐμὲ μονῇ καὶ δι' ἣν τινα τὴν αἰτίαν,». Ὁ Μουσαῖος ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς παραφράσεως ἔχει τὴν ἀρχὴν μόνον τοῦ κεφαλαίου τούτου σημειῶν τὸ ἐπακολουθοῦν κενὸν δι' ἀποσιωπητικῶν διὰ τὸ ἔνεκα τῶν ἐπιγενομένων διορθώσεων καὶ προσθηκῶν καταστάν ἀκατάληπτον τοῦ κειμένου. Ἡ συμπλήρωσις ὅμως αὕτη, ἀφορῶσα εἰς τὴν αἰτίαν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἐλλήνων φαίνεται ὅλως παράδοξος καὶ ἀπροσδιόνυστος ἐν ἐπισήμῳ ἐγγράφῳ, κεκυρωμένῳ δι' αὐτοκρατορικῶν χρυσοβούλλων, καὶ ἐμβάλλει τὸν ἀναγνώστην εἰς ὑπονοίας περὶ τῆς γνησιότητός της. Κατ' αὐτὴν ἀποκλείονται τῆς μονῆς οἱ Ἕλληνες κληρικοί, ὅπως μὴ ὡς ραδιοῦργοι καὶ ἐριστικοὶ διαταράξωσι τὴν τάξιν καὶ τὴν γαλήνην τῆς μονῆς. Αἰτία ἦκιστα εὐλογοφανής, ἀλλὰ καὶ προσβλητικὴ κατὰ τῶν ἀποκλειομένων, ἐνῶ ἄλλη τις θὰ ἦτο εὐλογωτέρα καὶ δικαιότερα, οἷα λ. χ. ὅπως μὴ στερῶσι τῆς θέσεώς των τοὺς πόρρωθεν προσερχομένους πρὸς μόνασιν Ἰβηρας, δι' οὓς ἰδρῦθῃ ἡ μονή, αὐτοὶ οἱ ἔχοντες πρὸς χοῆσίν των πλείστας καὶ πλουσίας μονὰς ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, τῶν Ἰβηρῶν ἐχόντων μόνον αὐτὴν καὶ τὴν φερώνυμον ἐν Ἀθῶν.

Νομίζομεν ὅτι τοιαύτην ὕβριν κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ κλήρου, μεγάλως τότε ἰσχύοντος, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τολμήσῃ νὰ διατυπώσῃ ὁ κτίτωρ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οὗτος, ὡς ὁμολογεῖ ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ τυπικοῦ ἐκθέτων τὰ τῆς οἰκογενείας του, ἦτο Ἰβηρ τὴν καταγωγὴν καὶ δὴ ἐξ ἐπισήμων, ἀλλ' ἐκπατρισθεὶς νέος ἔζησεν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ὡς Ρωμαῖος (Ἕλλην) πολίτης, ὑπῆρέτησεν ἐν αὐτῇ ὡς δημόσιος λειτουργὸς καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὕπατα τῆς πολιτείας ἀξιιώματα γενόμενος μέγας δομέστικος, ὑπουργὸς οὕτως εἰπεῖν. Ἐπομένως ὡς τοιοῦτος καὶ παρὰ τὰς ἐνδομύχους πεποιθήσεις του ὥφειλε κατὰ καθήκον νὰ τιμᾷ καὶ σέβηται τοὺς θρησκευτικοὺς λειτουργοὺς τοῦ κράτους, ἐν ᾧ ἴδρυσεν τὴν μονὴν του. Ὅτι δὲ τοιαύτη αἰτία ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπῆρχεν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τυπικῷ, διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῆς συνυπογραφῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ ἐκ τῆς διὰ χρυσοβούλλου ἐπικυρώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Διότι ἀναμφιβόλως καταστατικὸν ἰδρυομένης μονῆς ἐνέχον ἄρθρον ὑβριστικὸν κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ὁρθοδόξου κλήρου οὔτε Ἕλληνα ἱεράρχη θὰ ὑπέγραφεν οὔτε αὐτοκράτωρ εὐσεβὴς καὶ δεινὸς περὶ τὴν θεολογίαν, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν μακρῶν καὶ ἐπιμόνων δογματικῶν του

πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Μανιχαίων ἐν Φιλιππουπόλει συζητήσεις ¹⁾, θὰ ἐπεκύρου.

Ἐκ τούτων εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τυπικῷ ὑπὸ τοῦ Πακουριανοῦ διατυπωθεῖσα αἰτία περὶ τοῦ ἀπὸ τῆς μονῆς ἀποκλεισμοῦ τῶν Ἑλλήνων κληρικῶν ἦτο ἄλλη τις καὶ οὐχὶ ἡ ἐν τῷ ἀντίγραφῳ τοῦ Βουκουρεστίου φερομένη. Μετεποiehθῆ δὲ αὕτη ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βυζαντιακῆς κυριαρχίας ἀνὰ τὰ μέρη ταῦτα τῆς Ροδόπης ὑπὸ τινος μοναχοῦ ἐμπαθῶς διακειμένου πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κληρὸν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀκατάληπτον τοῦ κεφαλαίου ἐν τῇ παραφράσει, ὡς σημειοῖ ὁ Μουσαῖος, ἔνεκα τῶν κενῶν καὶ τῶν διορθώσεων. Ὅπως δὲ ποτε τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι δυνατόν νὰ διαλευκανθῇ μόνον διὰ τῆς ἐξελέγξεως τοῦ πρωτοτύπου τριγλώσσου τυπικοῦ, τοῦ φέροντος τὰς γνησίας ὑπογραφὰς τοῦ τε κτίτορος καὶ τοῦ Εὐθυμίου Ἱεροσολύμων καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν χρυσόβουλλον, ἐὰν τοῦτο μὴ ἐξαφανισθῇ ἀχθῇ πάλιν εἰς φῶς ¹⁾.

δ') Ἡ προτασσομένη τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς μετὰ τὸ προοίμιον σύνοψις κατὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦ Βουκουρεστίου ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἀρχὴ συν Θεοῦ.

Τὸ τυπικὸν τὸ ἐκτεθὲν παρὰ τοῦ μεγάλου δομεστίκου τῆς Δύσεως κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Πακουριανοῦ πρὸς τὴν παρ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν μονὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Περιοισονιτίσεως.

Σύνοψις, ἥτοι πῖναξ τῶν ἐν τῷ παρόντι τυπικῷ θεσπιζομένων σαφῶς κεφαλαίων πρὸς εὐσύνοπτον εὐρεσιν:

Κεφ. I. Περὶ τοῦ ὅπως ἐκτίσθη ἡ εὐαγεστάτη μονὴ αὕτη τῶν Ἰβήρων.

II. Περὶ δωρεῶν τε καὶ ἀναθημάτων τῶν ἀνατεθέντων παρ' ἡμῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, περὶ ἧς ὁ λόγος.

III. Περὶ τοῦ ἐλευθέρως διάγειν τὴν παρ' ἡμῶν κτισθεῖσαν ἀγίαν μονὴν ἀπὸ παντοίας εἰσπραξέως.

IV. Περὶ τῶν καθόλου μοναζόντων, ἥτοι κοινῶς διαιτωμένων καὶ τοῦ κωλύεσθαι πάντας τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ κέλλῃ ἰδίως διάγειν.

V. Περὶ τοῦ ὅπως δεῖ τὸν προϋστάμενον ἐκλέγεσθαι καὶ συστήσασθαι μετὰ τὸν πρῶτον προϋστάμενον ὅπως δεῖ τὸν δευτέρον προσκαλέσασθαι εἰς τὴν αὐτὴν διακονίαν καὶ ὑπηρεσίαν τῆς μονῆς.

VI. Περὶ ποσότητος καὶ ἀριθμοῦ τῶν μοναζόντων, ὅς ἀνελλιπῆς διε-

1) Ἀ. Κ. ο μ ν η ν ῆ ς, Ἀλεξ. XIV, 8—9.

2) Κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Μουσαίου ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης παραφράσεως τοῦ τυπικοῦ γραφόμενα τὰ τε πρωτότυπον τριγλώσσον τυπικὸν καὶ τὸ ἐν παραφράσει εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν ἀντίγραφον αὐτοῦ ἀφηρέθησαν μετ' ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων καὶ τῶν ἐπισήμων περὶ τῶν κτημάτων τῆς μονῆς ἐγγρά-

τάχθη παρ' ἡμῶν εἶναι καὶ ὅτι τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐργαζομένους καὶ ὑπηρέτας εἶναι χρή.

VII. Περὶ τῶν ἱερουργούντων ὅπως οὗτοι ἐκλέγεσθαι ὀφείλουσιν ἢ τὴν θείαν ἐκτελεῖν ἱερατεῖαν.

VIII. Περὶ τῆς τραπέζης ἐτοιμασίας καὶ τῆς τῶν διακονούντων ἐπεικειάς καὶ σιωπῆς.

IX. Περὶ ἐνδυμάτων τῆς ἀδελφότητος ἢ τοῦ τούτων τμήματος καὶ ὅπως ὀφείλει διανεμηθῆναι τῇ ἀδελφότητι παρὰ τοῦ προϊσταμένου, πρὸς δὲ καὶ τῶν ὑποδημάτων.

X. Περὶ τῶν τριῶν ἁγίων τεσσαρακοστῶν καὶ τοῦ καθαρώς πάντας νηστεύειν καὶ πρὸς πάντας ἐλεημοσύνας ποιεῖν ἐκάστη ἡμέρα.

XI. Περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀμφιβοήτων εὐσήμεων δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν προκρίτων ἁγίων τοῦ ἑορτάσαι λαμπρῶς.

XII. Περὶ φωταγωγίας τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἡμῶν ὅπως ὀφείλει γένεσθαι καὶ περὶ προσευχῆς ὅτι δεῖ ἀπερισπάτως προσεύχεσθαι.

XIII. Περὶ τοῦ ὀφείλειν ἐκάστη ἡμέρα τὴν ἀδελφότητα ἐξομολογεῖσθαι τῷ προεστῶτι τοὺς προσγενομένους αὐτοῖς λογισμοὺς καὶ τοὺς λόγους τε καὶ τὰς πράξεις, εἴ τι ἂν ἐπραξαν.

XIV. Περὶ ἐργοχείρου καὶ καμάτου καὶ ὅτι ἀναμεταξὺ τοῦ ἔργου ψάλλειν ὀφείλομεν.

XV. Περὶ τοῦ μὴ ἔρχεσθαι τοὺς ἀδελφοὺς ἔξωθεν τῆς μονῆς ἢ ἐξελεῖν ἐξ αὐτῆς ἄνευ ἐπιταγῆς τῶν προεστῶτων.

φων ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως Γρηγορίου τοῦ Λεσβίου (1880—1885) καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἐνεκα τῆς ἐσπευσμένης εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀναχωρήσεως τοῦ μητροπολίτου ὁ Μουσαῖος δὲν ἠδυνήθη, ὥς ἡλπίζε, ν' ἀντιπαραβάλλῃ τὴν παράφρασιν πρὸς τὸ εἰς χεῖρας ἤδη τοῦ μητροπολίτου εὐρυσκόμενον πρωτότυπον· ἐβεβαιώθη ὁμοῦς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, παραβαλόντος τὰ δύο χειρόγραφα, ὅτι ἡ ὑφισταμένη διαφορὰ ἦτο μόνον γλωσσικὴ ἀποδιοδομένης τῆς ἐννοίας τοῦ πρωτοτύπου πιστῶς ἐν τῇ παραφράσει, ἣν οὗτος κατόπιν ἐξέδωκε. Δυστυχῶς κατὰ τὰς ἐρεῦνας τοῦ L. Petit ἐν τῷ Πατριαρχείῳ δὲν ὑπάρχει σήμερον οὔτε τὸ πρωτότυπον οὔτε ἡ παράφρασις· μόνον ἀντίγραφον τῆς παραφράσεως εὕρισκεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Θεολογικῆς σχολῆς Χάλκης. Οἱ Βούλγαροι διςχυρίζονται ὅτι τὸ πρωτότυπον ἐξηφανίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἔνεκα τοῦ 24ου κεφαλαίου, ὅπερ ἔβλαπτε τὰ συμφέροντα αὐτοῦ διεκδικούντος τὴν μονὴν ὡς πατριαρχικὴν μετὰ τὴν ὑπαγωγὴν αὐτῆς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἱερᾶς Βουλγαρικῆς Συνόδου. Ἄν ὁ διςχυρισμὸς οὗτος ἀληθεύῃ, δὲν ὑφίσταται πλέον λόγος ἀπακρύψεως τοῦ τυπικοῦ μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου τῆς Χάγης κρίναντος τὴν μονὴν πατριαρχικὴν.

XVI. Περὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς μονῆς παραίνεσις.

XVII. Ὅφειλόμενόν ἐστι σκοπὸν καὶ παραγγελίαν ποιήσασθαι περὶ τῶν εὐνούχων καὶ τῶν νεογνῶν παιδίων.

XVIII. Περὶ τοῦ ἐλευθέρου εἶναι τὴν καθ' ἡμᾶς μονὴν ἀπὸ πάσης ἀρχοντικῆς τε καὶ βιαιᾶς χειρὸς καὶ ἐτέρας παντοίας εἰσπράξεως.

XIX. Περὶ τοῦ εἶ γέ τι ὀφείλει ὁ καθηγούμενος τῆς μονῆς ἢ ἄλλος τις τῶν προϋχόντων τῶν τὰς διακονίας ταύτης ἐγκεχειρισμένων καὶ περὶ τῶν ἀκαίρως καὶ ἀφειδῶς δαπανώντων τὰ διαφέροντα ταύτῃ χρήματα καὶ ὅτι δεῖ τοὺς τοιούτους ἀπωθεῖσθαι ἀπὸ τῆς μονῆς.

XX. Περὶ τῶν ἐν κόσμῳ ὄντων καὶ χρήματα ἐν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ δίδόντων ὑπὲρ λειτουργιῶν γινομένων ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων καὶ νουθεσία ὅτι παρὰ ποίων προσώπων δεῖ ταῦτα λαμβάνειν.

XXI. Παραγγελία γινομένη παρ' ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς περὶ μνημοσύνου ἑμοῦ τε καὶ τῶν προσηκόντων ἑμοὶ καὶ περὶ ἀγάπης καὶ ἐσιτάσεως αὐτοῖς γινομένης κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ μνημονευόμεθα καὶ περὶ διανομῆς χρυσίων τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καὶ περὶ τοῦ πᾶσαν ἐλεημοσύνην εἰς τούτους ἐνδείξασθαι.

XXII. Περὶ τοῦ τελευτώντος καθηγουμένου τῆς ἀγίας ταύτης μονῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν καὶ ὅπως δεῖ μνημονεύειν αὐτοὺς διὰ τε ἀγίων λειτουργιῶν καὶ εὐχῶν.

XXIII. Περὶ τοῦ μὴ εἰσέρχεσθαι γυναῖκα εἰς τὴν ἀγίαν ἐκκλησίαν μου μήτε γυναικεῖαν μονὴν ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ σεμνεῖου ἡμῶν οἰκοδομεῖσθαι.

XXIV. Περὶ τοῦ μὴ κατατάσσεσθαι Ρωμαῖον προσβύτερον ἢ μονάζοντα ἐν τῇ κατ' ἡμᾶς μονῇ καὶ δι' ἣν τινα τὴν αἰτίαν.

XXV. Περὶ τῶν ἱερέων συγγενῶν καὶ ἀνθρώπων ἡμῶν εἰς τὴν μοναχικὴν τάξιν ἐληλυθόντων καὶ ἐλευσομένων ὅπως δεῖ αὐτοὺς δέξασθαι.

XXVI. Περὶ τοῦ λογαριασθῆναι τὸν οἰκονόμον καὶ τοὺς λοιποὺς διακονητάς ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου, τὸν καθηγούμενον δὲ λογαριασθῆναι ὑπὸ τῆς τῶν ἀδελφῶν κοινότητος.

XXVII. Περὶ τοῦ μνημονεύεσθαι τοὺς τελευτήσαντας ἐν ταῖς ἀγίαις λειτουργίαις καὶ ταῖς ἱερουργίαις (καὶ τοῦ) μνημονεῖσθαι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀδιαλείπτως εὐχαῖς.

XXVIII. Περὶ γερόντων καὶ ἀσθενείας κινδυνευόντων ὅπως δεῖ τούτους περιποιήσασθαι καὶ ἀναπαῦσαι καλῶς.

XXIX. Περὶ τῶν τριῶν παρ' ἑμοῦ κτισθε(ισῶν) κλιμάκων, τῶν κληθείσων παρ' ἡμῶν ξενοδοχείων ὅπως ἐτυπώσαμεν.

XXX. Περὶ τοῦ τεθέντος παρ' ἑμοῦ πρώτου καθηγουμένου τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς, ἡτοι Γρηγορίου μοναχοῦ μετὰ θάνατον μνημονευομένου.

XXXI. Περὶ τῶν νεογνῶν παιδίων ἐν οἷς ὀφείλουσι διάγειν καὶ ἀνατρέφεσθαι καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα ἐκπαιδεύεσθαι.

XXXII. Περὶ ἐκδόσεως καὶ διαπράσεως ἀγρῶν καὶ κτημάτων εἰς πρόσωπα ἀπὸ τῆς μονῆς.

XXXIII. Περὶ τοῦ ἀσφαλῶς φυλάττειν τὸν παρόντα τόμον τῆς μονῆς τῆς τυπικῆς διατάξεως τῆς πολλάκις ρηθείσης νεοδημίου σὺν Θεῷ καθ' ἡμᾶς εὐαγεστάτης μονῆς καὶ τοῦ μηδὲν τῶν ἐμπεριεχομένων αὐτῷ, ὡς παρ' ἡμῶν τετύπεται, μετακινήθῃν ἢ ἀλλοιωθῆναι ἢ τὴν οἰανοῦν δέξασθαι ὕψειν.

ε'.) Ἐκ τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς ἐκφαίνεται ὅτι αὕτη ἦτο κοινοβιακή, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόντων ὠρίσθη νὰ μὴ ὑπερβαίῃ τοὺς πενήτηκοντα ἐκτὸς τοῦ ἡγούμενου, ὅτι ἦτο ἀνεξάρτητος, αὐτεξούσιος, αὐτοδιοίκητος καὶ ἀσύδοτος ἀποκλειομένης πάσης δήποτε ἐξωτερικῆς ἐπεμβάσεως, διοικητικῆς καὶ πνευματικῆς τ. ἔ. πατριαρχικῆς ἢ μητροπολιτικῆς, ἄρα ἀρχῇθεν δὲν ἦτο οὔτε σταυροπηγιακὴ καὶ πατριαρχικὴ οὔτε ἐπαρχιακὴ τ. ἔ. ἐπισκοπικὴ, ὅτι ὁ ἡγούμενος ἔδει νὰ ὑποδεικνύῃ τὸν διάδοχόν του πρὸ τοῦ θανάτου του, τοῦτου δὲ μὴ γενομένου δι' αἰφνίδιον θάνατον νὰ ἐκλέγῃται ὑπὸ τῶν πατέρων ὁ ἰκανώτερος ἐκ τῆς ἀδελφότητος, ὅτι ὁ ἡγούμενος διώκει τὴν μονὴν ἐφαρμοζὼν πιστῶς τὰς περὶ τῆς διαίτης καὶ τοῦ βίου τῶν μοναζόντων διατάξεις τοῦ τυπικοῦ, ὅτι οἱ μονάζοντες διῆγον οὐ μόνον ἐν προσευχαῖς καὶ νηστειαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐργασίᾳ, ὅτι ὁ ὀριζόμενος οἰκονόμος (δικαίος) καὶ οἱ λοιποὶ διαχειρίζονται καὶ ἐπίτροποι τῆς περιουσίας τῆς μονῆς ὀφείλουν νὰ δίδωσι τακτικῶς λογαριασμὸν τῆς διαχειρίσεώς των εἰς τὸν ἡγούμενον, οὗτος δὲ εἰς τὴν ἀδελφότητα, ὅτι ὁ ἀποδεικνύμενος ὡς καταχραστής ἢ σπάταλος περὶ τὴν διαχείρισιν ἔδει ν' ἀποβάλλῃται τῆς μονῆς, ὅτι ἡ μονὴ ἔδει νὰ ἐλεῇ τοὺς πένητας, νὰ περιθάλλῃ τοὺς γέροντας, νὰ νοσηλεύῃ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ νὰ συντηρῇ σχολεῖον χάριν τῶν ὁρφανῶν καὶ ἀπροστατευτῶν παιδίων, ὅτι ὀφείλε νὰ συντηρῇ τὴν εὐχὴν ὑπὸ τοῦ κτίτορος ἰδρυθέντα χάριν τῶν ξένων ξενοδοχεῖα, ὅτι οἱ μονάζοντες ἔδει νὰ εἶναι Ἰβηρες ἀποκλειομένων τῶν ἐλλήνων καὶ ὅτι ἡ λειτουργία ἐτελεῖτο ἐλληνιστί.

Τὰ εἰς τὴν μονὴν κληροδοτηθέντα δὲν ἦσαν μόνον τοῦ κτίτορος, ἀλλὰ καὶ τοῦ προαποθανόντος ἀδελφοῦ του Ἀπασίου, διατελέσαντος καὶ τούτου δημοσίου λειτουργοῦ ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἀνελθόντος εἰς ὑψηλὰ διοικητικὰ ἀξιώματα καὶ καταλιπόντος μεγάλην κτηματικὴν περιουσίαν σὺν τῇ ἐντολῇ, ὅπως αὕτη χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του πρὸς πραγμάτων τῆς ἀπὸ κοινοῦ πιθανῶς ληφθείσης ἀποφάσεως περὶ ἰδρύσεως

μονῆς. Πρῶτος ἡγούμενος ὠρίσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κτίτορος Γρηγόριος τις, ἀνὴρ σεβάσμιος, οἱ δὲ εἰσαχθέντες ὡς μοναχοὶ ἦσαν ἀπόμαχοι ἐκ τῶν ὑπερτενόντων παρὰ τῷ αὐτοκρατορικῷ στρατῷ Ἰβήρων.

Σ'). Ἡ ἱστορία τῆς μονῆς εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τῆς τοῦ Στενιμάχου. Ἡ μονὴ ἐλεηλατήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν σταυροφόρων τῷ 1189 κατὰ τὴν τρίτην σταυροφορίαν. Οἱ σταυροφόροι παρὰ τὰ συμπεφωνημένα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιον Β' Ἀγγέλον (1185—1196) ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ἀλλαμανῶν Φρειδερίκον τὸν Βαρβαρόσαν κατέλαβον τὴν Φιλίππουπολιν καὶ ἐξ αὐτῆς ὁρμώμενοι ἐδήωσαν ἅπαν τὸ περὶ αὐτὴν πλούσιον πεδῖον καὶ διήρπασαν τὰς κώμας καὶ τὰς ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονάς. Κυριεύσαντες καὶ τὸ ὄχυρόν τοῦ Πετριτσοῦ, ὅπερ ὁ Ansbertus καλεῖ «castellum munitissimum ac famosum Sebention»¹⁾ ἢ κατ' ἄλλην γραφὴν Scribention²⁾, προέβησαν περαιτέρω ἐπὶ τῆς Ροδόπης καὶ διήρπασαν καὶ τὴν μονήν, τὸν δὲ ἡγούμενον αὐτῆς Ἰβηρα ἀπήγαγον εἰς τὴν Φιλίππουπολιν πρὸς τὸν βασιλέα τῶν· οὗτος ὁμως φιλοφρόνως ὑποδεξάμενος καὶ διαλεχθεὶς ἀπληευθέρωσεν αὐτόν.³⁾ Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Β' Ἀγγέλου (1195—1204) ἡ μονὴ μετὰ τοῦ Στενιμάχου καὶ τῆς ἐπαρχίας Φιλίππουπόλεως περιέρχεται εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ δι' ὀλίγιστον χρόνον. Ὁ ἐξ εὐγενοῦς οἴκου δολοφόνος τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἀσὲν Ι' Ἰβαγκὸς κατέφυγεν εἰς τὸ Βυζάντιον καταδιωχθεὶς. Ἐκεῖ οὐ μόνον τυγχάνει φιλοξενίας, ἀλλὰ συνδέεται καὶ δι' ἐπιγαμίας πρὸς τὴν αὐτὴν λαβὼν τὴν ἀνεψιὰν τοῦ αὐτοκράτορος ὡς γυναῖκα. Πρὸς στερέωσιν τῆς συγγενείας διωρίσθη ὁ Ἰβαγκὸς ὑπαρχος τῆς ἐπαρχίας Φιλίππουπόλεως—Στενιμάχου· ἀλλὰ εὐθύς, ὡς ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν, ἀφίσταται τοῦ Βυζαντίου, ἀναγνωρίζει ἐπικυρίαρχόν του τὸν τσάρον τῶν Βουλγάρων Καλογιάννην καὶ κηρύσσει τὸν πόλεμον κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Τότε ἀναγκάζεται ὁ Ἀλέξιος νὰ ἐκστρατεύῃ αὐτὸς μετὰ πολλῆς δυνάμεως στρατοῦ (1199) κατὰ τοῦ γαμβροῦ του καὶ μετὰ πολλὰς νικηφόρους μάχας κυριεύει τὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταληφθέντα φρούρια, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Στενιμάχου (Πετριτσοῦ). Οὕτω ἡ μονὴ περιέρχεται πάλιν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.⁴⁾ Ἐπὶ τῆς Φραγκοκρατίας ἡ μονὴ μετὰ τοῦ Στενιμάχου περιελήφθη (1204) εἰς τὸ φέουδον τῆς Φιλίππουπόλεως, ὅπερ ὑπὸ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος

1) Ansberti, historia de expeditione Friderici imperatoris, ἐκδ. Dobrowsky, ἔτ. 1827, σελ. 17.

2) Fontes rerum Austriacae. Scriptores, τόμ. V, σελ. 34, ἐκδ. Pangerle.

3) Ansberti, αὐτόθι, σελ. 47.

4) Νικητῶν ἁγίων, III, 4, σελ. 686—Ἐφραίμ μοναχοῦ, Ἀλέξιος Ἀγγέλος, στίχ. 6495.

τοῦ Βυζαντίου Βαλδουίνου παρεχωρήθη εἰς τὸν ἱππότην Renier de Tritt²⁾. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Φιλιππουπόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων (1205) καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Πετριτσού ὑπὸ τοῦ Renier (1206), ὅπου εἶχε καταφύγει πρὸς ἀσφάλειαν³⁾, ἡ τῆς Ροδόπης περιοχὴ μετὰ τῆς μονῆς κυριαρχεῖται πάλιν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τοῦ ἡγεμονίδου Σλαύου (Esclas), μεθ' οὗ συμμαχεῖ ὁ διάδοχος τοῦ αὐτοκράτορος Βαλδουίνου Ἑρρίκος (1208) καὶ ἐγγυᾷ αὐτῷ τὴν θυγατέρα του ἐν Στενιμάχῳ⁴⁾, εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ τσάρου Ἀσὲν II μετὰ τὴν παρὰ τῇ Κλοκοτνίτση νίκην αὐτοῦ κατὰ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ (1230)⁵⁾. Ἀποθανόντος τοῦ Ἀσὲν (1241) ἡ μονὴ μετὰ τῆς ἐπαρχίας ὅλης καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Βατάτση: «Στενίμαχος καὶ Τζέπεινα καὶ ὅσα ἦν τῷ τῆς Ροδόπης ὄρει παρακείμενα πολίχνιά τε καὶ κωμοπόλεις ὑπόφορα τούτῳ (τῷ Βατάτση) γεγένηται καὶ ὄρθοι αὐτῷ τε καὶ τοῖς Βουλγαροῖς Ἐβρος ἦν ποταμός»⁶⁾, ἀπὸ τῶν διαδόχων τοῦ ὁποίου περιέρχεται εἰς τοὺς Παλαιολόγους τοῦ Βυζαντίου (1261). Τῷ 1342 ἡ μονὴ αὐτῇ περιέρχεται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βουλγάρων παραχωρηθείσης ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Ἀννης τῆς Σαβοῦανῆς τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως—Στενιμάχου εἰς τὸν τσάρον τῶν Βουλγάρων Ἀλέξανδρον Ἰωάννην διὰ συνθήκης¹⁾. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Φιλιππουπόλεως—Στενιμάχου ὑπὸ τῶν Τούρκων (1362) καὶ τὴν κατάληψιν αὐτοχρόνως τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης ἡ μονὴ περιέρχεται ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Τούρκων καὶ παρέμεινεν ὑπ' αὐτοὺς μέχρι τῆς Βερολινίου συνθήκης (1878). Οἱ βούλγαροι κατὰ τὴν κυριαρχίαν τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης ὡς ὀρθόδοξοι ἐσεβάσθησαν ἀναμφιβόλως ἅπαντα τὰ προνόμια καὶ δικαιώματα τῆς μονῆς. Ἡ δισχύρισις δὲ τῶν λογίων τῶν ὅτι ὑπὸ τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου ὑπῆχθη ἡ μονὴ ὑπὸ τὴν πνευματικὴν τοῦ ἐν Τυρνάβῳ Βουλγαρικοῦ πατριαρχείου δικαιοδοσίαν δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Εἶναι μᾶλλον εἰκασία προερχομένη ἐκ τῆς εἰκόνης τοῦ τσάρου, τῆς ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας τοῦ κοιμητηρίου ἐξωγραφημένης καὶ ἐκ τινος παραδόσεως περὶ αὐτοῦ, ἐξ οὗ ὑπολαμβάνεται καὶ κτίτωρ τῆς μονῆς δευτερος καὶ δωρητὴς μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς ἐπαρχίας Στενιμάχου εἰς τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον.

ζ.) Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ μονὴ πολλάκις ἐδηώθη καὶ κατεστράφη

2) Ville-Hardouin, La conquête de Constantinople, § LXIX, σελ. 85.

3) Αὐτόθι, § XCII καὶ CI.

4) Valensienes, histoire de l'empereur Henri § VIII—IX.

5) Zlatarsky B. Ἡ τοῦ Ἀσὲν ἐπιγραφή παρὰ τῷ Στενιμάχῳ. Bull. de la société arch. Bulg. Sophia, ἐτ. 1911, τόμ. II, σελ. 231.

6) Ἀκροπολίτου Γ. χρον. § 44.

καὶ ἀνεκτίσθη μὲν ὑπὸ τῶν μοναχῶν, ἀπώλεσε δ' ὁμως ἐν τῷ μεταξὺ πάντα τὰ προσοδοφόρα κτήματά της, δι' ὧν ἀρχῇθεν ἐπροικίσθη ὑπὸ τοῦ κτίτορος, πλὴν τῶν παρακειμένων αὐτῇ γαιῶν καὶ τινων ἐν Στενιμάχῳ. Τούτων τὰ ἔσοδα ἀρχομένου τοῦ 18ου αἰῶνος δὲν ἐπῆρκουν πρὸς διατροφήν πλειόνων τῶν 30 μοναχῶν, ἐνῶ οὗτοι τότε, καθ' ἃ ἤκουσεν ὁ διὰ Φιλίππου πόλεως διελθὼν Γεράρδος Κορνήλιος van der Driesch, ἀνήρχοντο εἰς 300 (ι). Σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς ἐπιμελοῦς τῶν γαιῶν της κατεργασίας, διὰ συλλογῆς ἑλεῶν καὶ διὰ τῶν δωρεῶν καὶ ἀφιερωμάτων τῶν πολλῶν προσκυνητῶν ἢ οἰκονομικῇ κατάστασις αὐτῆς ἐβελτιώθη ἑλαττωθέντος καὶ τοῦ τῶν μοναζόντων ἐν αὐτῇ ἀριθμοῦ εἰς δεκάδας μόνον τινάς.

Κατ' ἀναφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος Στενιμάχου πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ 2 Ἰανουαρίου 1857, αἰτουμένης τὴν ἀρωγὴν τῆς μονῆς ὑπὲρ τῶν σχολείων της, μόνον τὸ ἐνοίκιον τῶν ἐν Στενιμάχῳ κειμένων ἀλευρομύλων της ἀνῆρχετο ἐτησίως εἰς δύο χιλιάδας λιρῶν, τὰ δὲ ἐκ τῆς πωλήσεως σταφυλῶν, μαλλίων, μετάξης, βοτύρου, ζῶων, δερμάτων καὶ λοιπῶν ἔσοδα ἦσαν διπλᾶ καὶ τετραπλᾶ. Ἐπὶ τοῦ αὐτονομικοῦ καθεστώτος τῆς Ἀν. Ρωμυλίας (1879—1885) τὰ ἔσοδα τῶν προσοδοφόρων κτημάτων της ἀνῆρχοντο εἰς 3500 λιρῶν *). Καὶ κατὰ τὴν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποβληθεῖσαν τῇ 15ῃ Σεπτεμβρίου τοῦ 1894 ἔκθεσιν τοῦ κ. Μ. Δ. Βαλαβίνωφ, ἀποσταλέντος ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, ὅπως μελετήσῃ τὸ ζήτημα τῆς μονῆς μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατάληψίν της, ἡ ὅλη ἀξία τῶν προσοδοφόρων κτημάτων της ἀνῆρχετο κατὰ τὸν ἐπίσημον τοῦ ἔτους 1891 κατάλογον εἰς 300—500 χιλιάδας περίπου χρυσῶν φράγκων. Ἐκτοτε ἡλαττώθησαν πολὺ τὰ ἔσοδα, σήμερον δὲ ἡ μονὴ εἶναι βεβυθισμένη εἰς πολλὰ χρέη. Λέγεται ὅτι ὑπὲρ τὸ ἐν καὶ ἡμῖς ἐκατομύριον λεβίων ὀφείλει εἰς τὴν κυβέρνησιν μόνον ἐκ φόρων διὰ τὰ προσοδοφόρα κτήματά της καὶ καταβάλλεται προσπάθεια ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου παρὰ τῇ κυβερνήσει, ὅπως διὰ νομοθετικῆς ὁδοῦ χαρισθῇ αὐτῇ τὸ ποσὸν τούτο.

η'). Τὸ τυπικὸν τῆς μονῆς ἔνεκα τῶν ἐπελθουσῶν ἐν τῇ χώρᾳ πολιτικῶν μεταβολῶν πρὸ αἰῶνων ἠτόνησε καὶ ἡ μονὴ ἐπὶ τουρκοκρατίας περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων παρὰ τὸ 24ον κεφάλαιον τοῦ τυπικοῦ της, μὴ προσερχομένων πλέον πρὸς μόνας ἐν αὐτῇ Ἰβήρων. Πατρι-

1) Καντακουζηνόυ, ἱστορ. III, 66.

1) Ἀνατολικὴ Ἐπιθεώρ. ἔφημ. Ἀθηνῶν, 15 Ἰανουαρίου 1885.

2) Πλὴν τοῦ προμνημονευθέντος Συμεὼν ἐμόνασεν ἐν αὐτῇ καὶ ὁ Φιλίππου πόλεως Δαμασκηνός.

άρχαι και μητροπολίται "Ελληνες ἐμόνασαν ἐν αὐτῇ²⁾ και ἀπὸ ἀνεξαρτήτου αὐτῇ ἐγένετο σταυροπηγιακὴ και πατριαρχικὴ, ἄθλον ἀκριβῶς πότε, πάντως ὅμως οὐχὶ πρὸ τοῦ 17ου αἰῶνος· διότι ἔκτοτε καλεῖται οὕτω, ἴσως μετὰ τὴν ἐκ βαθρῶν ἐπὶ τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως Δανιὴλ ἀνοιχτοδόμησιν τοῦ ναοῦ τῆς (1604), ἐμπεχθέντος ἐπὶ τῶν θεμελίων του πατριαρχικοῦ σταυροῦ, ὁπότε και μετωνομάσθη ναὸς τῆς ἁγίας Τριάδος. Σιγγιλιῶδες πατριαρχικὸν γράμμα ἀπὸ τοῦ ἔτους ζρλς', Φεβρ. ιε'. Ἰνδικτ. ια'. (τ.ἔ. 15 Φεβρ. 1628) συνιστᾷ αὐτὴν ὡς σταυροπηγιακὴν και πατριαρχικὴν εἰς λαϊκοὺς και κληρικοὺς ὀρίζον και τὰς ὑπογομένας εἰς αὐτὴν ἐκκλησίας και παρεκκλήσια ἐν Στενιμάχῳ και τοῖς περιχώροις³⁾. Ὡσαύτως ὡς ταιαυτὴ μνημονεύεται και ἐν πατριαρχικοῖς ἐγγράφοις κατὰ Σεπτέμβρ. τοῦ 1699, Αὐγουστον τοῦ 1725, Ἰούλιον τοῦ 1742, τὸ 1750 και Μάιον τοῦ 1790⁴⁾. Ὡς ἴδιον κτῆμα τὸ Πατριαρχεῖον διασφᾷ αὐτὴν ἀπὸ καταστροφῆς ἕνεκα τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἡγουμένου τῆς Χριστοφόρου εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν τοῦ Στενιμαχίτου Χατζῆ—Πρίμου κίνημα περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος⁵⁾.

Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς ἐξελέγετο ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν τῇ μητροπόλει Φιλιππουπόλεως κατὰ τὴν ἐπικρατήσαν ἐκπαλαί (δηλ. ἀπὸ πολυῶν) ἀρχαίαν συνήθειαν περὶ τῆς διοικήσεώς τῆς κοινῇ ψήφῳ και γνώμῃ τῶν κληρικῶν και τῶν προκοίτων τῆς Φιλιππουπόλεως, Στενιμάχου και Ἀμπελιάνου και θελήσει και γνώμῃ τῶν ὁσιωτάτων πατέρων τῆς, ὑπισχνουμένων ἐπισήμως ὅτι θὰ φυλάξωσι και ἀποδώσωσιν εἰς αὐτὸν τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν και ὑπακοὴν ὡς προσεστώτα και γέροντα: Ἀποκαθιστάμενος δὲ οὗτος ἐν τῇ μονῇ εἶχεν αὐτὸς τὴν διοίκησιν και τὴν διαχείρισιν ὡς τέλειος και πληρεξούσιος κύριος τῶν τε κινητῶν και ἀκινήτων πραγμάτων, κτημάτων τε και ἀφιερωμάτων και ἐλογοδοτεῖ κατὰ τακτὸν διάστημα χρόνον ἐν τῇ μητροπόλει πρὸ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, ὡς διαπιστοῦται ἐκ πρωτόκολλου τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1781⁶⁾. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος ἤρξατο αὐθις ἡ ἀδελ-

2) L o u i s P e t i t, αὐτόθι, εἰσαγωγή, XXII.

3) Γ ε δ ε ὦ ν Μ., Πατριαρχικοὶ πίνακες, σελ. 613. 624. 636. 643. 672.

4) Ἀ π ο σ τ ο λ ῖ δ ο υ Μ υ ρ τ., ὁ Στενιμάχος, § 9. Ἀθήναι 1929.

5) Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πρωτόκολλον ἔχει ἐπὶ λέξει. Κώδ. Κυρίλλου ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, σελ. α'.

Ὁ Φιλιππουπόλεως Κύριλλος ἐπιβεβαίωσι

«Διὰ τοῦ παρόντος ἀποδεικτικοῦ και ἐμμαρτύρου γράμματος γίνεται δῆλον ὅτι κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκπαλαί ἀρχαίαν συνήθειαν συναχθέντες εἰς ἐν μετὰ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν και εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης μητρο-

φότης τῶν μοναχῶν ἐκλέγουσα συμφώνως τῷ τυπικῷ αὐτῇ τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς ἐκ τῶν μελῶν της ἐν γενικῇ συνόδῳ, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ

πόλεως καὶ τῶν τιμίων προεστώτων καὶ τζορματζήδων τῆς πολιτείας Στενιμάχου καὶ Ἀμπελιάνου ἐπεριλάβαμεν τὸν λογαριασμὸν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας εἰς τὸ Μπάτσκοβον ἀπὸ τὸν ἡγούμενον κύρ Γρηγόριον διὰ εἴκοσι δύο μῆνας καὶ κοινῇ ψήφῳ καὶ γνώμῃ τῶν ρηθέντων τιμωτάτων κληρικῶν καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν τιμωτάτων προεστώτων Στενιμάχου καὶ Ἀμπελιάνου καὶ θελήσει καὶ γνώμῃ τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ οἰωτάτων πατέρων ἐψηφίσθη καὶ ἀποκατέστη διὰ ἡγούμενος τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου Μπατσκόβου ὁ παπᾶ κύρ Μακάριος, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ὥστε ἔχειν τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου καὶ εἶναι αὐτὸν τέλειον καὶ πληρεξούσιον νοικοκύριν τῶν τε κινήτων καὶ ἀκινήτων πραγμάτων, κτημάτων τε καὶ ἀφιερωμάτων τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου, ὡς ἄξιος καὶ πιστὸς οἰκονόμος καὶ δεδοκιμασμένος ἐν ἄλλοις τε καὶ μάλιστα ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ἐν ᾗ μέχρι τοῦ νῦν προεστάθη ὁ γὰρ εἶδῷ προεστάναι τοῦ ἰδίου οἴκου καὶ ἑτέροις οἷδε προῖστασθαι. Διορίσαντες τοίνυν καὶ ἀποκαταστήσαντες διὰ ἡγούμενον τὸν ρηθέντα ἡγούμενον παπᾶ κύρ Μακάριον ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ ὑπέσχοντο ἅπαντες οἱ ἐν αὐτῷ εὐρισκόμενοι πατέρες, γέροντες καὶ νέοι φυλάξαι καὶ ἀποδοῦναι αὐτῷ τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν καὶ ὑπακοὴν ὡς προεστώτι καὶ γέροντι καὶ μηδὲν ἐξέρεχσθαι τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου (κατὰ τὴν ἑκκαλὶ συνήθειαν) καὶ οὔτε εἰς Φιλιπούπολιν οὔτε εἰς χόριον οὔτε εἰς τὸ μετόχιον καταβαίνειν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης καὶ θελήσεως· ὅστις δὲ ᾔθελεν ἐναντιωθῆ αὐτῷ εἰς καμίαν προσταγὴν ἢ εἰς ὅποιανδήποτε ἄλλην θέλησιν ᾔθελε φανῆ ἀπαθῆς καὶ παρήκους, θέλει παιδεσθῆ ἐσχάτως μὲ ἕξωσιν ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου μὲ ἀτιμίαν του καὶ ζημίαν του μεγάλην παρ' ὅλων ἡμῶν τῶν ἐν τῷδε τῷ γράμματι ὑπογεγραμμένων· Καὶ εἰς διηνεκὴ τὴν ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἔμπροσθεν τοῦ πανιερωτάτου καὶ σεβασμωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότου, κυρίου κυρίου Κυρίλλου, ἐπιβεβαιώσει τῆς αὐτοῦ πανιερότητας καὶ μαρτυρίᾳ τῶν ὑποκάτωθεν ἐντιμωτάτων κληρικῶν καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων καὶ τῶν προεστώτων τοῦ Στενιμάχου καὶ Ἀμπελιάνου καὶ ἐπεδόθη τῷ διαληφθέντι ἡγουμένῳ κύρ Μακαρίῳ, ἁψπᾶ, Νοέμβριου κς'.

Σενοφύλαξ Δαμιανὸς ὑπόσχομαι, προηγούμενος Γρηγόριος ὑπόσχομαι, παπᾶ Ἰωσήφ ὑπόσχομαι, Παπᾶ Καλλίνικος ὑπόσχομαι, παπᾶ Ἀνανίας ὑπόσχομαι, Καλλίστρατος ὑπόσχομαι, Ἀγάπιος ἱερομόναχος ὑπόσχομαι, παπᾶ Ἀνθίμος ὑπόσχομαι, ὁ ρήτωρ Δημήτριος μάρτυς, Γερμανὸς μοναχὸς ὑπόσχομαι, ὁ σκενοφύλαξ Νικόλαος μάρτυς, ὁ Μητσος παπᾶ Θεοδοσίου μάρτυς, ὁ δικαιοφύλαξ Δημήτριος μάρτυς, ὁ ἐστιάριος Μιχαλάκις μάρτυς, Μαργαρίτης μάρτυς, Δημήτριος τοῦ Μαργαρίτου μάρτυς, Χατζῆ Δόξας μάρτυς, Κομνηνὸς τοῦ Χατζῆ Στέρειον μάρτυς, Μανόλης τοῦ Χατζῆ Γιακομῆ μάρτυς, Πρίμος τοῦ Παναγιώτου μάρτυς, Χατζῆ Βέτζος μάρτυς, Νάσος μάρτυς, Θεοδόσιος Τόλιου μάρτυς, Χατζῆ Διαμαντῆς μάρτυς.

Ἐκ τῶν ὑπογεγραμμένων οἱ ὑποσχόμενοι εἶναι μοναχοὶ τῆς μονῆς, ὁ δὲ δικαιοφύλαξ Δημήτριος (τῆς ἐλεμπῆς Δημητριάδας) ὁ σκενοφύλαξ Νικόλαος (τῆς ἐλεμπῆς Νικολάδας Ἰωάννου Χατζῆ Νικόλου), ὁ ἐστιάριος Μιχαλάκις (τῆς ἐλεμπῆς Μιχαλάδας Κύρου) καὶ ὁ ρήτωρ Δημήτριος εἶναι οἱ σύμβουλοι τοῦ μητροπολίτου ἀρχοντες Φιλιππουπόλεως, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ εἶναι πρόκριτοι Στενιμάχου καὶ Ἀμπελιάνου, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι

ἀρχιερατικοῦ ἐν Στενιμάχῳ ἐπιτρόπου τοῦ ἁγίου Φιλιππουπόλεως, ἐπικυρουμένου τοῦ πρωτοκόλλου τῆς ἐκλογῆς ὑπὸ τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, ὡς ἐκπροσώπου τοῦ Πατριαρχείου. Ὁ ἡγούμενος διώριζεν ἐκ τῶν ἀδελφῶν τὸν οἰκονόμον τῆς μονῆς (δικαῖον) γενικὸν διαχειριστὴν ἀπάσης τῆς περιουσίας κινητῆς τε καὶ ἀκινήτου τῆς μονῆς. Κατὰ τὸ ἐκδοθὲν περὶ τῆς Ἐξαρχίας σουλτανικὸν φερμάνιον τοῦ 1870, καθ' ὃ ὠρίσθησαν αἱ Βουλγαρικαὶ μητροπόλεις καὶ αἱ μοναὶ αἱ ἀποσπώμεναι τοῦ Πατριαρχείου καὶ περιερχόμεναι ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐξαρχίας, ἡ μονὴ παρέμεινε πατριαρχικὴ οὐδαμῶς διεκδικηθεῖσα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονῶν Βοδενῶν, Κουκλένης καὶ Βελασίτσης τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως.

θ') Τῷ 1664 ἐπεσκέψατο τὴν μονὴν μετ' ἀρχιμανδριτῶν καὶ πρωτοσυγγέλλων ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Λοσίθεος συλλέγων βοηθήματα ὑπὲρ τοῦ Παναγίου τάφου καὶ τῷ 1720 ὁ διάδοχος αὐτοῦ καὶ ἀνεψιὸς ἐπ' ἀδελφῇ πατριάρχης Χρῦσανθος Νοταρᾶς, εἰς ὃν ὀφείλεται τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ἀντίγραφον τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς «ἡς τινος (βίβλου) καὶ τὸ ἴσον μεταγραφὲν ἔλαβον σὺν ἐμοί». Ἀμφότεροι ἐλειτούργησαν μετὰ τῶν μοναχῶν¹⁾. Τὴν μονὴν ὡσαύτως ἐπεσκέπτοντο καὶ οἱ ἐκάστοτε μητροπολίται Φιλιππουπόλεως. Κατὰ σημείωσιν ἐπὶ ἐντύπου τῆς μονῆς ὁ Παῖσιος ἐπεσκέψατο αὐτὴν τῷ 1819 Ἰουνίου κη' καὶ ἔγραψε στίχους τινὰς πολιτικοὺς δι' αὐτήν, καθ' ἣν εἶχε συνήθειαν²⁾, ὃ δὲ Νικηφόρος τῷ 1825. Πολλάκις δὲ οἱ μετ' αὐτοὺς μητροπολίται Νεόφυτος, Γρηγόριος, Ἰωακείμ Εὐθυβούλης καὶ Φώτιος. Κατ' εἰσήγησιν τοῦ Βλ. Σκορδέλη καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ μεγάλου τοῦ πατριαρχείου πρωτοσυγγέλλου Εὐσταθίου Κλεοβούλου συνεστήθη ἐν τῇ μονῇ ἱερατικὴ σχολή, λειτουργήσασα μόνον κατὰ τὰ ἔτη 1870—74. Τοιαύτη δέ τις ἦ ἀπλῶς σχολὴ οἰκοτρόφων μειρακίων ἐλειτούργει συντηρουμένη ὑπὸ τῆς μονῆς ἐπὶ τῶν πρώτων τῆς τουρκοκρατίας αἰώνων ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Πετριτσῶ: «ἐνθα διετρέφοντο τὰ μειράκια» κατὰ τὸν Χρῦσανθον Νοταρᾶν³⁾. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἡ μονὴ κατὰ τοὺς ζοφεροὺς τῆς δουλείας χρόνους ἦτο καὶ φυτώριον ἑλληνικῆς παιδείας ἀνά τὰ μέρη ταῦτα.

οἱ Στενιμαχῖται ἐνδιεφέροντο περὶ τῆς μονῆς. Ἐκ τοῦ πρωτοκόλλου φαίνεται ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς μονῆς λήγοντος τοῦ 18ου αἰῶνος δὲν ἦτο ἀνθηρὰ καὶ διωρίσθη ἡγούμενος δεδοκιμασμένος πρὸς διόρθωσιν αὐτῆς.

1) Κατὰ παρακαμμένας σημειώσεις ἐν τῷ τυπικῷ τοῦ Βουκουρεστίου ἐν ταῖς σελίσιν 67. 68. 69. L o u i s P e t i t αὐτόθι. σελ. XXV.

2) Β λ. Σ κ ο ρ δ έ λ η, Δελτίον ἱστορ. ἐθνολογ. ἐταιρείας Ἀθηνῶν, τόμ. Γ'. ἔτ. 1889, σελ. 354.

3) L o u i s P e t i t, ἐνθα ἀνωτέρω. σελ. XXVI.

ι') Ἐνεκα τῶν ἐπαγενομένων καταχρήσεων ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς περιουσίας τῆς μονῆς ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου καὶ τοῦ δικαίου αὐτῆς (οἰκονόμου—ἐπιτρόπου) φθίνοντος τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἔνεκα ἄλλων ἐπισυμβάντων ἐν τῇ μονῇ ἀτοπημάτων τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπέστειλεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διορίσαν ἡγούμενον τῷ 1892 τὸν ἀρχιμανδρίτην Κύπριον Μακάριον. Τὸ τοιοῦτον ἐξώργισε τοὺς μοναχοὺς, ἡ δὲ ἥκιστα ἱεροπρεπὴς πρὸς αὐτοὺς συμπεριφορὰ τοῦ ἡγουμένου ἐπήνεγκε τὴν κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει καθαιρέσιν του ὑπὸ τῆς ἀδελφότητος, ἣτις ἡτήσατο καὶ δι' ἀναφορᾶς καὶ διὰ πρεσβείας παρὰ τοῦ Πατριαρχείου, ὅπως αὕτη ἐκλέξῃ τὸν ἡγουμένον τῆς, ὡς ἐγίνετο πρότερον. Οὕτω κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα τῷ 1894 ἡ ἀδελφότης προσέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἱερομονάχου Ἀκακίου Φιλίππου-πολίτου ὡς ἡγουμένου, ἀνδρὸς εὐσεβοῦς, λογίου καὶ διακριθέντος ἐν τῇ ἱερατικῇ ὑπηρεσίᾳ ὡς ἀρχιερατικοῦ προϊσταμένου τῆς ἐπαρχίας Καβακλῆ καὶ ὡς ἐφημερίου τῆς ἐκκλησίας Ἀγίου Κωνσταντίνου ἐν Φιλίππου-πόλει. Ἡ ἐκλογὴ διεξήχθη ὁμαλῶς ἐν τῇ μονῇ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου ἐν Στενιμάχῳ ἱερέως Λεωνίδα, ὅστις καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν μητρόπολιν τὸ σχετικὸν πρωτόκολλον. Αὐστυχῶς ἡ ἥκιστα διπλωματικὴ προορατικότης τοῦ πατριαρχείου ἐνεργοῦντος καθ' ὑπόδειξιν ἐνδιαφερομένων, ὅπως ἄλλος ἐκλεγῇ ἡγούμενος, περιέπλεξε τὴν κατάστασιν καὶ ἐπήνεγκε τὴν ἀπώλειαν τῆς μονῆς. Τὸ πατριαρχεῖον οὐ μόνον δὲν ἀνεγνώρισεν ὡς ἡγούμενον τὸν ψηφισθέντα Ἀκάκιον, ἀλλὰ καὶ καθήρεσεν αὐτὸν μετ' ἀφορισμοῦ ἀπὸ τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, ἀπέστειλε δὲ αὐτὸς τὸν ἀνακληθέντα Μακάριον, ὅπως ἐπαναλάβῃ τὴν ἡγουμενείαν. Τὸ τοιοῦτον προεκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῆς Βουλγαρικῆς κυβερνήσεως χάριν τῆς κινδυνεύουσης δῆθεν τάξεως, πράγματι ὅμως πρὸς κατάληψιν τῆς μονῆς, ἣν οἱ Βούλγαροι ἀπὸ πολλοῦ ἐπωφθαλμίουν ἔνεκα τῶν εἰσοδημάτων τῆς. Ὁ Ἀκάκιος καθηρημένος καὶ ἀφορισμένος ὑπὸ τῆς μητρὸς ἐκκλησίας ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του προσεχώρησεν εἰς τὴν Ἐξαρχίαν μετὰ τινων μοναχῶν καὶ οὕτω ἡ μονὴ περιήλθεν εἰς τοὺς Βουλγάρους μεθ' ὅλας τὰς τοῦ Πατριαρχείου διὰ τοῦ ἁγίου Φιλίππουπόλεως διαμαρτυρίας πρὸς τὴν Βουλγαρικὴν κυβέρνησιν αἰτουμένου τὴν ἀπόδοσίν τῆς. Ἡ Βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀκακίου ἐπαναληφθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἀδελφότητος τῆς μονῆς, ἡ δ' Ἐξαρχία ἀποδεξαμένη τὴν εἰς αὐτὴν προσχώρησιν τῆς ἀδελφότητος ὑπήγαγε τὴν μονὴν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἐν Σοφίᾳ ἱερᾶς Βουλγ. Συνόδου. Τὸ ἐν Χάγῃ διαιτητικὸν δικαστήριον, οὗ ἐξητήθη ἡ γνώμη περὶ τῆς ἀμφισβητουμένης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων κυριότητος τῆς μονῆς παρὰ τῆς πρὸς ἐκδίκασιν τῶν κτημάτων τῶν διαλυθεισῶν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1906 Ἑλλην. ἐν Βουλγαρίᾳ κοινοτήτων μεικτῆς Ἐπι-
Θ ρ α κ ι κ ᾶ Ζ'.

τροπείας συμφώνως τῇ συνθήκῃ τοῦ Neilly, ἐπεδίκασε τὴν μονὴν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὴν Ἑλλην. Κοινότητα Στενιμάχου.

ια') Ἡ μονὴ ἀποτελεῖται ἐκ τετραπλεύρου μεγάλου διωρόφου κτιρίου περιβάλλοντος μεγάλην λιθόστρωτον αὐλήν, ἐν ᾗ εἶναι ἐκτισμένοι δύο ἐκκλησίαι. Ὁ ἐπισκεψάμενος αὐτὴν ἐν ἔτει 1706 P. Lucas παρομοιάζει πρὸς φρούριον μετὰ τριῶν πυλῶν, ἔχον ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἐκκλησίαν ἀνακαινισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μαυρικίου (;), οὗ τὴν εἰκόνα πολλαχοῦ τῆς μονῆς εἶδεν ἐξωγραφημένην¹⁾. Ἐκτοτε ἡ μονὴ ἔπαθε πολλάκις ἐκ πυρκαϊᾶς καταστραφείσης ὀλοτελῶς τῆς δυτικῆς πτέρυγος τοῦ κτιρίου καὶ μέρους τῆς βορείου. Ἐσχάτως ἀνφοδομήθη ἡ ἀπειλοῦσα πτώσιν ἀνατολικὴ πλευρὰ λιθοκτιστος ὅλη τῇ ἀρωγῇ τοῦ νῦν τσάρου τῆς Βουλγαρίας εὐσεβοῦς Βόριδος I, τρίτου ἤδη κτίτορος αὐτῆς κατὰ τοὺς Βουλγάρους.

Ἐκ τῶν παλαιῶν τῆς μονῆς κτιρίων τοῦ XI αἰῶνος διασφύζεται μόνον τὸ διώροφον τοῦ κοιμητηρίου κτίριον ἐπὶ ὑψώματος ἀνατολικῶς τῆς μονῆς περὶ τὰ 500 μέτρα μακρὸν. Ἡ κάτω ὀροφὴ αὐτοῦ χρησιμεύει ἀνέκαθεν ὡς ὀστεοποθήκη (ossarium), ἡ δὲ ἄνω εἶναι ἐκκλησία πρὸς τιμὴν τῶν Ἀρχαγγέλων. Τὸ κτίριον εὐρίσκεται εἰς ἐρειπώδη κατὰστασιν ἀνακαινισθείσης ἐν τῷ μεταξὺ μονῆς τῆς στέγης του. Αἱ τοιχογραφίαι τῆς ἐκκλησίας ἀνάγονται εἰς τὸν XII αἰῶνα, ὡς ἡ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ ἡ τῶν ἀδελφῶν κτιτόρων τῆς μονῆς Ρρηγορίου καὶ Ἀπασίου Πακουριανῶν. Αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφαὶ ἀπασαί εἶναι Ἑλληνικαί. Παρὰ τῇ τοιχογραφίᾳ τῶν κτιτόρων εἶναι καὶ ἡ τοῦ τσάρου Ἰωάννου (Ivan) Ἀλεξάνδρου (1331—1371) ἐν φυσικῷ σχεδὸν μεγέθει μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς παρὰ τῇ κεφαλῇ του: «Ἰω(άννης) ἐν Χ(ριστῷ) τῷ Θεῷ εὐσεβῆς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρωμαίων Ἀλέξανδρος»²⁾.

Οἱ Βούλγαροι θεωροῦσι τοῦτον τὸν τσάρον ὡς δεύτερον τῆς μονῆς κτίτορα καὶ δαριετήν, ὡς προσερόθη, στηριζόμενοι εἰς τὴν ἀφήγησιν τοῦ Luccari, ὅτι ἐν τῇ περὶ τὸν Στενίμαχον μονῇ τῆς Παναγίας, ἰδρυθείσῃ ὑπὸ τοῦ Ἰβηρος βασιλέως (re di Hiueria), εἶδε τὴν προσωπογραφίαν τοῦ τσάρου Ἰβάν Ἀλεξάνδρου ἐν φυσικῷ μεγέθει (ritratto al naturale) ὡς κτίτορος, διότι ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς ἐμεγεθύνθη καὶ ἐπροικίσθη (accrescinta e bonificata) ὑπ' αὐτοῦ διὰ μεγάλων ἐσόδων κατὰ τὰς τῶν μοναχῶν δηλώσεις πρὸς αὐτὸν ἐπισκεψάμενον τὴν μονὴν φθίνοντος τοῦ 16ου αἰῶνος³⁾.

1) Προφανῶς πρόκειται περὶ τῆς εἰκόνης τοῦ αὐτοκρ. Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ P. Lucas, Voyage dans la Grèce κτλ. Paris 10.

2) Ἴδε καὶ J o r d. I v a n o w, Τὸ φρούριον τοῦ Ἀσέν (Πετριτσός) ἐν τῷ Bull. de la soc. arch. Bulg. τόμ. II, σελ. 213.

3) L u c c a r i, Annali di Rausa, ἔτ. 1605, σελ. 52. J i r e c e k—A r g y r o w, Ὀδοιπορικὸν Βουλγαρίας, σελ. 424.—Πλὴν τῆς εἰδήσεως ταύτης τοῦ Ραγου-

ιβ'). Ἡ ἐν τῇ αὐτῇ τῆς μονῆς κυρία ἐκκλησία (τὸ καθολικὸν) τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου προέρχεται ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἀνοικοδομηθεῖσα ἐκ βάθρων ἐν τῇ θέσει τῆς ὑπὸ τοῦ Πακουρια-

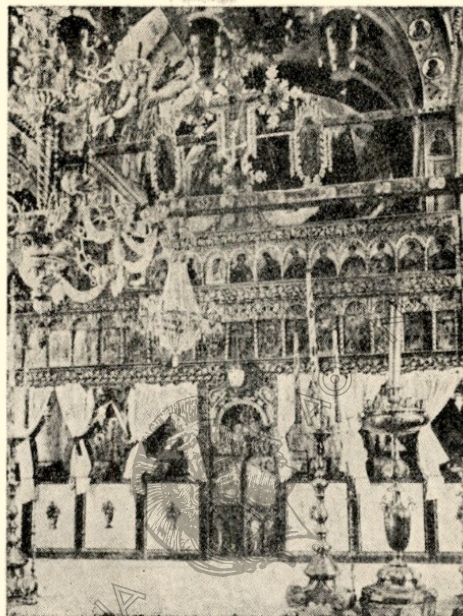

Αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τῆς Παναγίας τῆς Μονῆς

νοῦ κτισθείσης ὑπὸ τοῦ ἁγίου Φιλιππουπόλεως Δανιὴλ τῷ 1604 καὶ μετονομασθεῖσα τῆς ἁγίας Τριάδος κατὰ τινὰ ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ νάρθηκος

σαίου περιγητοῦ καὶ τῆς φερομένης νῦν ὡς προσωπογραφίας τοῦ τσάρου μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν Ἑλλην. ἐπιγραφῆς οὐδεμία ἄλλη μαρτυρία περὶ τοῦ τσάρου Ἰβάν Ἀλεξάνδρου ὡς κτίτορος τῆς μονῆς ὑπάρχει. Οἱ πρεσβύτεροι τῶν Στενιμαχιτῶν, οἵτινες τακτικῶς καὶ πολλάκις ἐπισκέπτοντο κατ' ἔτος τὴν μονὴν καὶ ἐγνώριζον πάντα τὰ κατ' αὐτὴν, διίσχυρίζονται ὅτι ἡ μὲν προσωπογραφία εἶναι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ γραφεῖσα συγχρόνως μετὰ τῶν προσωπογραφιῶν τῶν κτιτόρων ἀδελφῶν, ἡ δ' ἐπιγραφὴ δὲν ὑπῆρχε μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταλήψεως τῆς μονῆς, ἐγράφη δὲ βραδύτερον ὑπ' αὐτῶν πρὸς πίστωσιν τῶν ἐπὶ τῆς μονῆς παλαιῶν δικαιομάτων των. Καὶ ἐγὼ αὐτὸς τρίς ἐπισκεψάμενος τὴν μονὴν πρὸ τοῦ 1892 καὶ τὸ κοιμητήριο περιεργασθεὶς λεπτομερῶς δὲν διέκρινον τοιαύτην ἐπιγραφὴν. Ὁ

δυσαναγνώστου νῦν ἔνεκα τῆς ἐπιγενομένης ἐπιχρίσεως. Ἡ μετονομασία

Τὸ εἰσωστρικὸν τῆς ἐκκλησίας τῆς μονῆς Πετριτσῶ

δὲν ἐπεκράτησεν. Ἡ ἐκκλησία εἶναι τύπου τῶν ἐν Ἀθῶν ἔχουσα ἑκατέ-

Jirecek διατείνεται, καθ' ἃ ἤκουσε παρ' ἀξιοπίστων Βουλγάρων, ὅτι ἡ προσωπογραφία τοῦ τσάρου ὑφίστατο ἐν τῇ μονῇ ἐπὶ τουρκοκρατίας χωρὶς νὰ σημειοῖ τὸ μέρος καὶ πρὸς πίστωσιν τοῦ λόγου του παραπέμπει εἰς τὸ πλήρες ἀμετροεπειῶν βιβλίον τοῦ δημοδιδασκάλου Ζαχάριεφ «Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς περιφερείας Τατάρ Παζαρτζικίου», ἔτ. 1870, Βιέννη, σελ. 65. Ἄν ἡ προσωπογραφία εἶναι τοῦ τσάρου ἢ τοῦ Κορνηγιού, προσαρμολογεῖται βραδύτερον πρὸς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ τσάρου, γνωστὰ ἄλλοθεν, οὐδὲν δύναμαι νὰ εἵπω. Ὅτι ὁμοῦς τινὲς τῶν Βουλγάρων συνεθίζουσι νὰ καταφεύγωσιν εἰς ἱστορικὰς πλαστογραφίας πρὸς ὑποστήριξιν τῶν γνωμῶν των, σημειῶ ἐνεαῦθα δύο περιπτώσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν αὐτὴν μονήν: α) Ἐν τῷ ἐστιατορίῳ τῆς μονῆς ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου ἦσαν ἐξωγραφημένοι ἐν φυσικῇ μεγέθει καὶ λίαν ἐντόνως μεθ' ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν τῶν ὀνομάτων των οἱ φιλόσοφοι: Σωκράτης, Πλάτων, Πυθαγόρας, Ἀριστοτέλης. Κατὰ τὴν εἰς τὴν μονὴν ἐπίσκεψίν μου μετὰ τῶν μελῶν τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἀρχαιολογικοῦ συνδέσμου τῷ 1927 εἶδον τὰς τοιοχογραφίας ὑφισταμέ-

ρωθεν ἀψίδας καὶ θόλον κυκλωτερῇ, διέσωσεν ὁμως ἐκ τῆς παραδόσεως τῶν προγενεστέρων αἰώνων τὰ παρὰ τῇ βάσει τοῦ θόλου ἐκατέρωθεν ἀε-

Εἰκόνες τῶν δωρητῶν ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ νάρθηκος.

τώματα. Εἶναι λιθόκτιστος διὰ κανονικῶν τετραπλείρων ὁβεστολίθων καὶ ὁμοιάζει κατὰ πολὺ πρὸς τὴν ἐν τῷ Ἀμπελίῳ τοῦ Στενιμάχου ἐκκλη-

νας ἀκόμη καὶ λεπτομερῶς περὶεργάσθη αὐτάς. Τῷ 1933 ἐπισκεψάμενος πάλιν τὴν μονὴν μάτην ἀνεξήτησα αὐτάς. Εἰς τὰς θέσεις τῶν δύο φιλοσόφων ἠνοιχθήσαν παρὰ θυρα, οἱ δὲ δύο ἄλλοι μετεμορφώθησαν παραδόξως εἰς τὸν Εὐθύμιον τελευταῖον πατριάρχην Τυρνόβου καὶ εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τῆς Ρήλας μετὰ βουλγαρικῶν ἐπιγραφῶν! 2) Περὶ τοῦ προμνησθέντος Βουλγάρου πατριάρχου Εὐθυμίου ὑπάρχει παράδοσις ὅτι μετὰ τὴν εἰς τοὺς Τούρκους πτώσιν τοῦ Τυρνόβου, ὅπερ ἡρωϊκῶς ὑπεστήριξεν, ὁ ἱεράρχης ἐξορισθεὶς ὑπὸ τῶν κατακτητῶν ἐμόνασε καὶ ἀπέθανεν ἐν τινι μονῇ. Ἡ μονὴ δὲν μνημονεύεται, ἀλλ' ὑποτίθεται ὅτι εἶναι τις ἐκ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ. Τῷ 1905 ὁ ἡγουμένος τῆς μονῆς Βατοκόβου μετὰ τινων μοναχῶν ἐσκηνοθέτησαν τὰ ἐξῆς: Ἐπισκευάζοντες δὴθεν τὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας τῆς μονῆς ἀνεσκαψαν τάφον εὐρισκόμενον ἐν αὐτῷ, περὶ οὗ διεκήρυξαν urbe et orbi, ὅτι ἦτο ὁ τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου, ὃς διεπιστοῦτο ἐκ τῶν λειψάνων τῆς ἀρχιερατικῆς αὐτοῦ στολῆς καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ τάφῳ εὐρεθείσης ἐπὶ λευκοσιδήρου διὰ μέλανος γεγραμμένης Σλαβικῆς ἐπιγραφῆς: Εὐθὺμιος πατριάρχης Τυρνόβου, ἥτις ἦτο πλάστῃ καὶ ὑποβολιμαία. Συγκίνησις, ὡς εἶκος, κατέλαβε σύμπαντα τὸν Βουλγαρικὸν κόσμον καὶ ὁ λαὸς συνέρρεεν εἰς τὴν μονήν, ὅπως προσκυνήσῃ τὰ ἅγια λείψανα. Ἐγερθεῖσάν ἀμφιβολιῶν περὶ τοῦ πράγματος ἡ κυβέρνησις καὶ ἡ ἱερὰ Σύνοδος ἀπέστειλαν εἰς τὴν μονὴν ἐπιτροπέαν ἐκ τῶν καθηγητῶν Ἰορδάνου Ἰβανῶφ, μεσαιωνοδιδόφου καὶ Βογδάνου Φίλωφ ἀρχαιολόγον, ὅπως μελετήσῃ τὰ τοῦ τάφου καὶ ὑποβάλλῃ αὐταὶ ἐκθεσίαν. Ἡ περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ἀνακοίνωσις τοῦ Ἰβανῶφ ἐν σχετικῇ του μελέτῃ ἔχει ἐπὶ λέξει: Ce qui concerne le tombeau decouvert en 1905 et attribué au dernier patriarche de Tîrnovo Euthymios, nos fouilles et recherches ont donné

σίαν, τὴν καλουμένην τῆς Παναγίας τῆς Φανερωμένης, ὡς πρὸς τὴν ἀρχι-
τεκτονικὴν, κτισθεῖσαν περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ἀνήκουσαν ἄλλοτε εἰς
τὴν μονήν. Αἱ τοιχογραφίαι καταλαμβάνουσιν ἅπαν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐκ-

Τοιχογραφίαι

κλησίας ὡς καὶ τὸν νάρθηκα καὶ προσέρχονται ἀπὸ τῶν αὐτῶν χρόνων ¹⁾.
Αὗται εἶναι λίαν ἔντονοι, τινὲς δὲ καὶ μεγαλοπρεπεῖς, ὡς αἱ τῶν δωρητῶν
Κωνσταντινουπολιτῶν ἀρχόντων Γεωργίου πατρὸς καὶ Κωνσταντίνου υἱοῦ,
ἐν φυσικῷ μεγέθει ἐπὶ τοῦ νάρθηκος, ὅστις ἱστορήθη ὑπ' αὐτῶν, μονασάν-
των ἐν τῇ μονῇ.

Τὰ τῆς ἱστορήσεως τοῦ νάρθηκος δηλοῖ καὶ ἡ ἀκόλουθος σφριζομένη ἐπι-
γραφή: «Ἰστορήθη οὗτος ὁ Θεῖος καὶ πάνσεπτος ἀρτίης τῆς πανιπερευλογι-
μένης δεσπίνης ἡ μ (= ἡμῶν) Θεοῦ (= Θεοτόκου) καὶ ἀγιοπαρθένου (ἀντι
ἀειπαρθένου) Μαρίας, τῆς ὀνομαζομένης Πετριωτίτις καὶ μετονομασθέν-
τος τοῦ ναοῦ τῆς ὁμοουσίου καὶ ζωοπιοῦ καὶ ἀδιδαιρέτου Τριάδος διὰ ἐξώ-
δου κόπου τε καὶ δαπάνης τοῦ τιμοτάτου καὶ εὐγενεστάτου καὶ ἐκλαμπρώ-
τάτου ἄρχωντος κυροῦ κυροῦ Γεωργίου, ἐπαρχείας δὲ Φαναρίου καὶ Νεο-
χωρίου. Γέγωνεν δὲ ἡς (= εἰς) τὰς ἡμέρας τοῦ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμε-

un resultat négatif. L'inscription Slave, qui était trouvée dans le tombeau en 1905
par sa paléographie ne peut remonter aucunement au
moyen âge; c'est une fabrication récente, acte de patriotisme fervent. D'ailleurs l'un des mystificateurs avoué déjà sa faute! ! Bull. de la
soc. archeol. Bulg. Τόμ. II, 1911, σελ. 230. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφή τοῦ τρά-
που εἶναι νῦν χροστὴ καὶ λίαν ἔντονος.

1) Περὶ τῶν ἀγιογραφιῶν ἐν γένει τῆς μονῆς ἴδε μελέτην τοῦ Ρώσου Γραμμά-
του Bull. de l'inst. arch. Bulg. Sophia, τόμ. II, ἔτ. 1923—24, σελ. 1 καὶ ἐξῆς.

νικοῦ πριάρχου (=πατριάρχου) κυροῦ Παρθενίου, ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου ἐν ἱερομονάχῃς κ (=καὶ) πνικῆς (πνευματικοῖς) πατράσιν κυροῦ Παρθενίου, ἀρχιερατεύοντος Φιλιποπόλεως κυροῦ Γαυριήλ ἐν τῷ ζῶν᾽ (=1643) μηνὶ Ἰουλίῳ λ', ἰνδ. ια'.

Ἡ ἐτέρα ἐν τῇ αὐτῇ τῆς μονῆς ἐκκλησία, συνεχόμενη τῷ νάρθηκι τοῦ καθολικοῦ, κεῖται ἐπὶ τοῦ δευτέρου ὁρόφου κτιρίου, οὗ ὁ κάτω χρησιμεύει ὡς στοά. Εἶναι μεταγενεστέρα καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου, αἱ δὲ τοιχογραφίαι τῆς ὅλως ἄτεχνοι προέρχονται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1846 κατὰ σφρζομένην ἐπιγραφὴν: «Ὁ ναὸς οὗτος ἐξωγραφίσθη δι' ἐξόδου τοῦ μακαριωτάτου πανοσιωτάτου Κωνσταντίνου ἡγουμενεύοντος τοῦ δσιωτάτου σεβασμιωτάτου κυρίου κυρίου Χ' Κυρίλλου, ἔτει 1846, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ». Ὁ ἐσωτερικὸς διάκοσμος τῆς ἐκκλησίας ταύτης εἶναι ἀπλοῦς καὶ πενιχρός. Σπανιώτατα δὲ περιεργὸς τις ἐπισκέπτης ἀνέρχεται τὴν κλίμακα τῆς ἐκκλησίας πρὸς προσκύνησίν τῆς, οἶονεὶ ἀγνωστῆς. Πρὸ αὐτῆς ὑψοῦται καὶ τὸ λιθόκτιστον ὑψηλὸν τῆς μονῆς κωδωνοστάσιον.

γ'). Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι τὸ ἐν τῷ κάτω ὁρόφῳ τῆς νοτίας τοῦ κτιρίου πτέρυγος κείμενον ἐστιατόριον διὰ τε τὰς τοιχογραφίας του καὶ τὰς ἐπιμήκεις μεγάλας μαρμαρίνας τραπέζας, ἐπὶ τῆς πρώτης ὧν εἶναι κεχαραγμένη ἡ ἐπιγραφή: «Ἡ παρούσα μαρμαρωτράπεζα ὑπάρχει (δι') ἐξόδου καὶ δαπάνης τοῦ πανιερωτάτου καὶ λογιωτάτου πρόην Φιλιππουπόλεως κυρίου κυρίου Δαμασκηνοῦ, ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου ἁγίου καθηγουμένου κυρίου Ματθαίου, ἱερομονάχου, ἔτους Σωτήρος Χριστοῦ γχα (=1601), ἰνδικτιῶνος ιδ', μαΐστορ(ος) Νικολάου». Ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ πρὸς τὴν αὐτὴν τοῖχον τοῦ αὐτοῦ ἐστιατορίου κατὰ τὸ ἄνω μέρος ὑπάρχει ὡσαύτως μεγάλη τοιχογραφία, παριστάνουσα λιτανεῖαν, προφανῶς τὴν μεταφορὰν τῆς θαυματουργοῦ τῆς Θεοτόκου εἰκόνης ἐκ τῆς μονῆς εἰς τὸ Κλωβίον¹⁾, προπορευομένων ἐξαπτερύγων, μοναχῶν καὶ ἱερέων μετὰ τοῦ ἡγουμένου, κρατοῦντος τὴν ποιμαντορικὴν του ράβδον καὶ περιβεβλημένου τὰ ἄμφιά του καὶ ἀκολουθοῦντος πλήθους λαοῦ ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν, ἡμφιεσμένων κατὰ τὸν πρὸ αἰῶνος τρόπον. Ἄνωθεν τῆς σκηνογραφίας ταύτης παρίσταται ὁ τῆς μονῆς περίβολος μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἐκκλησίας τῆς κοιμήσεως καὶ ὁ κτίτωρ Γρηγόριος μετὰ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ κρατοῦντες ἐκατέρωθεν ναόν²⁾. Ὡσαύτως παρίσταν-

1) Ἴδε ἀμέσως κατωτέρω.

2) Ἐκ τούτου ὀρμώμενος τεχνοκρίτης τις ὑποθέτει ὅτι καὶ ἡ ἐν τῷ κοιμητηρίῳ εἰκὼν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου εἶναι ἡ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὡς κτίτορος. Ἄλλως τε ἡ τεχνολογία τῆς εἰκῆς αὐτῆς τῆς τῶν παρακειμένων τῶν κτιτῶν ἀδελφῶν εἰκόνων ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος προερχομένων, ἐνῶ ἡ τοῦ τσάρου ὡς μεταγενεστέρου κατὰ δύο αἰῶνας τῶν πρώτων κτιτῶν εἶδει νὰ εἶναι διάφορος. Εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου ἐν φυσικῇ μεγέθει ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ νάρθηκι ἐξωγραφημένη πρὸ τῶν τῶν δωρητῶν ἀρχόντων Κωνσταντινουπολιτῶν. Πιθανῶς δὲ ταύτην καὶ τὴν φερομένην ὡς τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου ἐξέλαβεν ὁ P. Lucas ὡς τοῦ αὐτοκράτορος Μανυκίου.

ται διάφορα περὶ τὴν ὅλην σκηνογραφίαν τοπία καὶ κτίρια περὶ τὴν μονήν. Μεταξὺ τοῦ λαοῦ διακρίνονται προπορευόμενοι οἱ τῆς μονῆς ἐπίτροποι, γνωστοὶ πρόκριτοι Φιλιππουπόλεως καὶ Στενιμάχου.

Τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς μονῆς ὡς καὶ τὰ ἐν τῷ μουσεῖῳ, πρῶτην θησαυροφυλακείῳ αὐτῆς, ἱερὰ σκεύη, εἰκόνες, ἄμφια, ξυλογλυφήματα, σταυροὶ πολύτιμοι καὶ ἄλλα τιμαλφῇ ἀφιερῶματα, ἀριθμοῦντα τριῶν — τεσσάρων αἰώνων βίον, εἶναι οὐχὶ τῆς τυχούσης ἀξίας ἀπὸ ἀπόψεως τεχνοτροπίας. Ἀξιοσημείωτος εἶναι τρίπτυχος πίναξ, ἐν ᾧ εἶναι γεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν δωρητῶν ἀπὸ διαφόρων τῆς Θράκης πόλεων καὶ κωμοπόλεων καὶ κωμῶν ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς τουρκοκρατίας αἰώνων. Μεταξὺ τῶν ἐν τῇ στήλῃ ἐκ Στενιμάχου ὀνομάτων φέρεται καὶ τὸ Βυζαντιακὸν Λασκαρίνα. Ἐκ τῶν ἁγίων εἰκόνων τοῦ καθολικοῦ ἐξέχει ἡ παλαιότατη τῆς Θεοτόκου, ἔσωθεν μὲν ὀρειχάλκῳ, ἔξωθεν δὲ ἀργύρῳ ὅλη πλὴν τοῦ προσώπου κεκαλυμμένη μετ' Ἰβηρικῆς ἐπιγραφῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1310 ἤδη ¹⁾. Ὁ Jirecek ὑποθέτει ὅτι ἡ εἰκὼν εἶναι ἀντίγραφον τῆς ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων ἐν Ἀθῶ εἰκόνης τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐπονομαζομένης *Πορταίτισσα* ²⁾. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ εἰκὼν μετεκομίσθη ἐκ τίνος μονῆς τῆς Γεωργίας (Ἰβηρίας) περὶ τὸ Κάρς κειμένης κατ' ἀδηλον τρόπον. Ὁ Κ. Οἰκονόμος ἀφηγεῖται τὰ τῆς παραδόσεως ὡς ἑξῆς: «Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν μερῶν τῆς Θράκης εὐρέθη ἡ εἰκὼν ἐν τινὶ σπηλαίῳ, ἕως ἡμισείας ὥρας ἀπέχοντι τοῦ μοναστηρίου κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ σχίσματος τοῦ ὄρους, ὅπερ καλοῦσι τὴν σήμερον *Κλωβίον*, ὅπου ἐστὶ καὶ τις ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου καὶ παρ' αὐτῇ ἁγίασμα. Καὶ κατὰ πᾶν ἔτος τῇ Δευτέρᾳ τῆς Διακαινησίμου, καθ' ἣν ἡμέραν λέγουσιν ὅτι εὐρέθη ἡ εἰκὼν, λιτανεύουσι μετ' αὐτῆς ἕως ἐκεῖ εἰς τὸ ρηθὲν Κλωβίον καὶ ποιοῦσι λειτουργίαν ἐν τῇ παρακειμένῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Θεοτόκου, ἀντετρέχοντες πολλοὶ καὶ ἀπὸ τῶν πέριξ κωμῶν καὶ χωρίων» ³⁾.

Ἡ ἐπὶ τῆς εἰκόνης ἐπιγραφὴ ἀνεγνώσθη καὶ μετεφράσθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Γεωργιανοῦ ἱερέως Ζαχαρίου τῷ 1783, κατεγράφη δὲ ἐν τινὶ τῆς μονῆς χειρογράφῳ μὴ διασφζομένῳ νῦν, ἐξ οὗ ἀντεγράφη ἐν τινὶ λειτουργικῷ ὑπὸ τῆς μάμμης τοῦ Βλ. Σκορδέλη Εὐγενείας. Ἐχει δὲ αὕτη κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ Σκορδέλη ὡς ἑξῆς: ⁴⁾

1) Β λ. Σ κ ο ρ δ έ λ η: Σημειώματά τινα περὶ τῆς μονῆς Βατσκόβου ἐν Στενιμάχῳ. Δελτίον ἱστορ. καὶ ἐθνολογ. Ἑταιρείας Ἀθηνῶν, τόμ. Γ' ἔτ. 1889, σελ. 354—358.

2) J i r e c e k - A r g y r o w, Ὀδοιπορικὸν κτλ. σελ. 424.

3) Κ. Ο ἰ κ ο ν ό μ ο υ, Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη, ἔτ. 1819, σελ. 54 § νγ'.

4) Β λ. Σ κ ο ρ δ έ λ η, ἐνθα ἀνωτέρω.

« Ἰδοὺ σημειώνομεν τὰ γεγραμμένα γράμματα, ὅπου εὐρίσκονται εἰς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριτζιώτισσας τὸ ἀσήμε γκιουρτζίδικα καὶ λέγουσιν οὕτως· αππγ'. Αὐγούστου 6.

Εἰς τὸ δεξιὸν μέρος.— Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐν ἀγίῳ πνεύματι. Ἡ παρούσα εἰκόνα τῆς ὑπεραγίας ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τῆς μητρὸς, τοῦ Κυρίου, ὀνομάζεται Πετριτζούλ, ἡγουν Πετριτζιώτισσα. Ὅθεν αὐτὴν τὴν ἁγίαν εἰκόνα δύο ἀδελφοὶ τὴν ἱστορήσαμεν, ὁ μὲν ἕνας Ἰγνάτιος, ὁ δὲ ἕτερος Ἀθανάσιος, διὰ χάριν εὐλαβείας ἡμῶν τε καὶ τὰ τέκνα μας. Τὴν ἀφιερώσαμεν καὶ τρία χωρία διὰ τὴν ἁγίαν τῆς ἐκκλησίας νὰ εὐρίσκωνται ὡς σιτηρέσιον, τὰ ὅποια χωρία εἶναι μέσα εἰς τὸ κάστρον, ὅπου ὀνομάζεται Κάτλι· τὸ πρῶτον χωρίον λέγεται Καραλέτ, ἐξουσιάζει δύο μύλους καὶ ἕνα ἀμπέλι· τὸ ἕτερον χωρίον λέγεται Ἐρηνίτ, ὁμοίως καὶ αὐτὸ ἔχει δύο ἀμπέλια· τὸ τρίτον χωρίον ὀνομάζεται Λιλό, ἐτοῦτο εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς τὸ βουνό, ἔχει καὶ αὐτὸ μερικὰ χωράφια. Εἰς ἐτοῦτο τὸ χωρίον εὐρίσκεται καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριτζιώτισσας, ὅπου ὀνομάζεται ἡ ἁγία εἰκόνα γκιουρτζίδικα Πετριτζούλ.

Εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος.— Ἐτοῦτην τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν ἱστορήσαμεν εἰς τῶν Ρωμαίων τὴν βασιλείαν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ πολυχρονημένου βασιλέως Ἀνδρονίκου Μιχαήλ, τοῦ Παλαιολόγου τὰ παιδιά, καὶ εἰς τὴν Γκιουρτζίαν ἐβασίλευαν τότε βασιλεῖς Κωνσταντῖνος καὶ Δημήτριος ἀπὸ τὴν γενεάν τοῦ Παγκρατίου, ἀπὸ Χριστοῦ ἔτους πεντακοσίους τριάντα, ἰνδικιῶν ἐννέα, ἐν μηνὶ Ἀσκεμβοίου 12¹⁾. Ἐὰν δέσποινα μήτηρ τοῦ Θεοῦ βοήθησόν μας καὶ συγχώρησον τὰς ἁμαρτίας μας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως εἰς τὸ φοβερὸν κριτήριον, ἡμᾶς τε καὶ ὅλους τοὺς εὐσεβεῖς Χριστιανούς.

Κάτωθεν.— Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ καθηγουμένου κὺρ Μακαρίου τοῦ Φιλιππουπολίτου ἤλθον ἐγὼ ὁ δοῦλος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἀπὸ τὸ κάστρον Τύφλις εἰς Γκιουρτζίαν, ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου μανδηλίου Ζαχαρίας ἱερεὺς μὲ τὸν υἱόν μου τὸν Πέτρον, ἐδιάβασα τὰ γράμματα γκιουρτζίδικα, ὅπου εἶναι γεγραμμένα εἰς τὸ ἀσήμε τῆς εἰκόνας καὶ ἔγραφαν ἔτσι, ὡς ὁρᾷς ἄνωθεν²⁾.

ιδ') Ἡ μονὴ φέρεται ἐν τῷ τυπικῷ, ὡς προεργήθη, τῆς ὑπεραγίας

1) Τὸ Γεωργιανὸν χρονολόγιον ἄρχεται τῷ 780, ἐπομένως τὸ ἔτος 1310 (780+530) συμπίπτει μετὰ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου.

2) Τὰ μνημονευόμενα τοπωνύμια ἀνήκουσιν ἅπαντα εἰς τοποθεσίας τῆς Γεωργίας (Ἰβηρίας), ὅπου ἐκτίσθη πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονῆς τῆς Πετριτσιωτίσσης ἢ Πετριτσιωτίσσης, ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου ὑπὸ τὸ αὐτὸ τοπωνυμικὸν ἐπίθετον.

Θεοτόκου τῆς ἐπονομαζομένης Πετριτσονιτίσσης, διότι ἐκτίσθη «ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ κάστρου *Πετριτσού*» — «ἐν χειμάρρῳ τινὶ ὀχυρῷ ἐν τοῖς ὁρίοις τε τοῦ χωρίου διακειμένη, ὃ παρὰ τῶν ἐπιχωριαζόντων ὀνομάζεται *Πετριτσός*, Βασιλικῆς δὲ (χώρας) ἐπικέκληται» ¹⁾ καὶ ὠρισμένως ἐν ἀρχῇ καλουμένην Ἰωάννωβα ²⁾. Κατ' ἐπιγραφὴν δὲ διασφραζομένην μέχρι σήμερον ἐπὶ τοιχογραφίας τῆς ἐκκλησίας τοῦ κάστρου Πετριτσού (Στενιμάχου): «... (Π)αναγίας τῆς Πετριτζηώτης δι' ἐξόδου καὶ κόπου καὶ χειρὸς καμ(οῦ) (τοῦ) ἀμαρτωλ(οῦ) (καὶ ἀ)θλίου ἱερ(ο)μονάχου)... Κων(σταντίνου)... » ³⁾ καὶ κατὰ πατριαρχικά ἔγγραφα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἤδη τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ κατὰ τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀπόδοσιν τοῦ Ἰβηρικοῦ *Πετριτζούλ* ἡ μονὴ ἐπονομάζεται Θεοτόκου τῆς *Πετριτσιώτης* καὶ *Πετριτσιωτίσσης*. Ἐκ τῶν δεδομένων, εἰ καὶ ὁ τύπος *Πετριτσονίτισσα* εἶναι ἀρχαιότερος, ὁ μόνος κανονικῶς ἐσχηματισμένος εἶναι ὁ τύπος *Πετριτσιώτισσα* καὶ ὁ λαϊκώτερος *Πετριτσιώτα*. Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον ἐκ τοῦ Πετριτσός σχηματίζεται ἡ *Πετρισηνός* ἢ *Πετριτσιώτης*, θηλ. *Πετριτσιώτισσα*. Πρβλ. Στενίμαχος — Στενιμαχιώτης — χιώτισσα, Ἀμπελιάνος — Ἀμπελιανιώτης — νιώτισσα, Ἀμπέλιος — Ἀμπελινιώτης — νιώτισσα, Βοδενά — Βοδενιώτης — νιώτισσα, Κούκλενα — Κουκλενιώτης — νιώτισσα, καὶ εἴ τι ἄλλο. Ὡσαύτως τὰ λαϊκὰ θηλυκά: Στενιμαχιώτα, Ἀμπελινιώτα, Κουκλενιώτα, Βοδενιώτα κτλ. Ὁ τύπος *Πετριτσονίτισσα*, ἄρσεν. *Πετριτσονίτης* κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι συγκεκομμένος τοῦ *Πετριτσονίτισσα* — *Πετριτσιονίτης* ἐκ τοῦ *Πετριτсион*, ὅπερ ἴσως ἐλέγετο ἀρχαιότερον ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ *Πετριτσός*. Πρβλ. καὶ τὴν σημερινὴν κομόπολιν *Πετρίτσι* ἐκεῖθεν τῆς Ροδόπης. Ἡ προσωνυμία τοῦ *Βατσκόβου* ἢ ὀρθότερον *βατσκόβου*, καθ' ὅσον εἶναι ἡμῖν γνωστὸν ἐκ τῶν κωδίκων τῆς 16ης μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν ἀρχείων τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ρουφείου τῶν ἀμπατζήδων, ἀπαντᾷ φθίνοντος τοῦ 18ου αἰῶνος. Τὸ Σλαβικὸν ὅμως τοπωνύμιον *Βάτσκοβα* μνημονεύεται καὶ ἐν τῷ τυπικῷ τῆς μονῆς, ὡς ἀγρὸς δωρηθεὶς τῇ μονῇ.

ιε.) Πρὸς τοῖς περὶ τῶν κτιτόρων τῆς μονῆς Πακουριανῶν ρηθεῖσι ⁴⁾ δέον νὰ προστεθῶν καὶ ταῦτα. Ἄννα ἡ Κομνηνὴ περὶ τοῦ Γρηγορίου λέγει: «ἀνὴρ δὲ οὗτος μικρὸς ἦν δέμης κατὰ τὸν ποιητὴν, πλὴν ἀλλὰ

1) Τυπικοῦ κεφ. I.

2) Αὐτόθι κεφ. II. Ἡ κατάληξις ω β σ εἶναι Σλαβική. Τοιαῦτα τοπωνύμια φέρονται καὶ ἄλλα ἐν τῷ τυπικῷ, ἐξ οὗ τεκμαίρεται ὅτι οἱ Σλαῦοι ἀπὸ τοῦ X ἤδη αἰῶνος κατεῖχον τὰ ἐπὶ τῆς Ροδόπης ταῦτα μέρη.

3) Ἰδε Μ υ ρ τ. Ἀ π ο σ τ ο λ ῖ δ ο υ, ὁ Στενίμαχος σελ. 5, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ κάστρου Πετριτσού ἢ Πετριτζού.

4) Ἰδε ἀνωτέρω § § α' καὶ γ'.

μαχητῆς, γένους λαμπροῦ, ἐξ Ἀρμενίας ὁρμώμενος». ¹⁾ Ὁ ἴδιος ὁμῶς ἐν τῷ τυπικῷ ὁμολογεῖ ὅτι ἦτο «ἐκ τῆς τῶν Ἰβήρων παμφασεστάτης φυλῆς» καὶ ὅτι ὁ πατήρ του ἦτο «ὁ ἄρχων τῶν ἀρχόντων» πιθανῶς κουροπαλάτης, ἀποθανὼν νέος καὶ καταλιπὼν δύο υἱοὺς Γρηγόριον καὶ Ἀπάσιον καὶ πολλὰς θυγατέρας ²⁾. Πιθανῶς οὗτος ἦτο εἰς ἐκ τῶν ἀπαχθέντων ἐπισήμων ὁμήρων ὑπὸ τοῦ Βασιλείου II κατὰ τὸ 1000ὸν ἔτος, ὅτε οὗτος μετέβη εἰς Ἰβηρίαν, πρὸς ἀπόληψιν τῆς κληρονομίας τοῦ κουρουπαλάτου Δαβᾶ ³⁾ καὶ συνωμολόγησε συνθήκην πρὸς τὸν βασιλέα Gourgueni ⁴⁾. Διαθεσάσης τῆς μητρος τῶν ἄπασαν τὴν πατρικὴν καὶ τὴν ἰδίαν περιουσίαν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν θυγατέρων τῆς, οἱ υἱοὶ ἐδέησεν αὐτοὶ νὰ δημιουργήσωσι τὴν τύχην τῶν. Ὅθεν μετέβησαν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ὁ μὲν Ἀπάσιος ἐγένετο μάγιστρος καὶ διόκησε τὴν Ἀντιόχειαν ἐπὶ τινὰ χρόνον. Ἀποθανὼν προώρως διὰ διαθήκης κατέλιπε τὴν κτηματικὴν τοῦ περιουσίαν εἰς τὸν Γρηγόριον, ὅστις τότε ὡς δοῦξ διόκει τὴν Τραπεζοῦντα ⁵⁾. Ὁ δὲ Γρηγόριος διακριθεὶς ἐν τῇ διοικήσει ἔλαβε πολλὰ κτήματα παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ. Ἀπὸ δουκὸς ἐν τῇ Ἀσίᾳ προήχθη εἰς μέγαν δομέστικον ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὃν ἐβοήθησεν, ὅπως ἀνέλθῃ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον. Μετὰ τοῦ Ἀλεξίου μετέχει τῆς κατὰ τοῦ Γυσκάδου ἐκστρατείας ⁶⁾ καὶ τούτου ἀποθανόντος ἀποστέλλεται κατὰ τῶν Πετсенέγων. Κατὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς μάχην τοῦ Βελιατόβου φονεύεται (1086) καὶ θορνεῖται πικρῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ⁷⁾.

ιστ.) Ἀντίγραφον τοῦ τριγλώσσου τῆς μονῆς τυπικοῦ κατὰ τὰ ἐν τέλει αὐτοῦ σημειούμενα κατετέθη ὑπὸ τοῦ κτίτορος Γρηγορίου Πακουριανοῦ ἐν τῇ ἱερᾷ πατριαρχικῇ παρὰ τῇ Κωνσταντινουπόλει μονῇ τοῦ Παναγίου, ὁρισθέντος ὅπως ἔχῃ κύρος μόνον τὸ ἐλληνικὸν κείμενον αὐτοῦ, ὑπογραφὸν διὰ τοῦτο ὑπ' αὐτοῦ Ἀρμενιστί. Ἐν ἡ περιπτώσει δὲ ἡγούμενος ἢ τῶν μοναχῶν τις παρῆβαινε τινα τῶν ἐν τῷ τυπικῷ διατάξεων ἢ ἀπέκρυπτεν ἢ ἐξηφάνισε, εἴ ἐν τῇ μονῇ κατατεθὲν πρωτότυπον τυπικόν, ὅπως ἀνεξελέγκτως ἐγγεγῆ κατὰ βούλησιν, ἔδει ὁ τοιοῦτος νὰ καταισχύνηται καὶ νὰ τιμωρῇται δικαίως αἰτουμένων παρ' αὐτοῦ εὐθυνῶν ἐπὶ τῇ παρὰ τὸ τυπικὸν πράξει του καὶ νὰ ἐκδιώκηται τῆς μονῆς. Ἐπόπται δὲ τῆς ἐφαρμο-

1) Α. Κομνηνῆς, Ἀλεξ. II, 131.

2) Τυπικοῦ, κεφ. ιη'.

3) Κεδρηνόβ, II, σελ. 447. Ζωναρᾶ, IV, 17.

4) *Ide Schlumberger, L'épopée Byzantine á la fin du X siècle, τόμ. II σελ. 158.

5) Τυπικοῦ, σελ. 13, 15 ἐκδ. L. Petit.

6) Α. Κομνηνῆς, αὐτόθι, V, 3, σελ. 231.

7) Αὐτόθι, VI, 14, σελ. 323.

γῆς τῶν διατάξεων τοῦ τυπικοῦ ἐν τῇ μονῇ ὠρίσθησαν ὑπὸ τοῦ κτίτορος οἱ ἐκάστοτε ἡγούμενοι καὶ μοναχοὶ τῆς τοῦ Παναγίου πατριαρχικῆς μονῆς ἐξορκιζόμενοι νὰ φυλάττωσιν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὸ παρ' αὐτοῖς κατατεθὲν ἀντίγραφον τοῦ τυπικοῦ καὶ μηδέποτε νὰ ἐξάγωσιν αὐτὸ ἔξω τῆς μονῆς καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Παραρτῶμενης ἀνάγκης ἔνεκα παραβιάσεως αὐτοῦ ἔδει ν' ἀντιγραφῆται μόνον τὸ παραβιαζόμενον κεφάλαιον καὶ ἐπικυρούμενον ὑπὸ τοῦ ἡγούμενου καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τῆς μονῆς τοῦ Παναγίου ν' ἀποστέλληται ὅπου καὶ ὅπως δεῖ.

ιζ'.) Τελευτῶν παραθέτω δύο ἀναφορὰς τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Στενιμάχου πρὸς τὸ οἰκουμένικόν Πατριαρχεῖον, φερούσας τὰς ὑπογραφὰς δεκάδων προκρίτων πολιτῶν, τὴν μὲν ἀπὸ 15ης Δεκεμβρίου, 1856, τὴν δὲ ἀπὸ 2ας Ἰανουαρίου 1857, δι' ὧν διαπιστοῦται μεσοῦντος ἤδη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ τότε ἀνθηρὰ οἰκονομικὴ τῆς μονῆς κατάστασις, ἡ ἥκιστα ἱεροπρεπὴς διαγωγὴ καὶ ὁ ἀπρεπὴς ἐνίων μοναχῶν βίος καὶ αἱ γινόμεναι περὶ τὴν διαχείρισιν ἔκτοτε τῆς περιουσίας τῆς μονῆς ἀφωμαλῖαι πρὸς χρηματισμὸν ὀρισμένων προσώπων. Διὰ τῶν ἀναφορῶν τούτων ἡ προειρημένη Κοινότης παρακαλεῖ τὸ Πατριαρχεῖον, ὅπως ἐπεμβαῖνον πειθαναγκάσῃ τὴν ἀδελφότητα τῆς μονῆς, νὰ παρέχῃ ἐτησίως ἐπιχορήγησιν τινα πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων τῆς κοινότητος, ὅπερ οὐ μόνον συνῆδε πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν διατάξεων τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς, ἀλλὰ καὶ δίκαιον ἦτο, καθ' ὅσον τὰ πλεῖστα τῶν προσδοφόντων τῆς μονῆς κτημάτων ἔκειντο ἐν αὐτῷ τῷ Στενιμάχῳ, προήρχοντο ἐν μέρει ἐκ δωρεῶν καὶ ἀφιερωμάτων φιλοθρήσκων Στενιμαχιτῶν καὶ ἐμισθοῦντο ὑπ' αὐτῶν πρὸς ὠφέλειαν τῆς μονῆς ¹⁾).

I

Παναγιώτατε Ποιμενάρχα

Ἡ πολυτλήμων ἡμῶν κοινότης ἀείποτε συνθλιβομένη καὶ κατατρυχομένη ὑπὸ δυσὺπερβλήτων καὶ πάντη ἀνωτέρων τῶν ἐαυτῆς δυνάμεων αἰ-

1) Αἱ ἀναφοραὶ αὗται γεγραμμέναι ἐπὶ μεγάλου φύλλου χάρτου ἐκάστη, πλάτ. 0,32 καὶ ὕψ. 0,41 τοῦ μ. ἡ μὲν, πλ. 0,32 καὶ ὕψ. 0,19 τοῦ μ. ἡ δέ, ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν διατρίβοντα τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν πρόκριτον Φιλιππουπολίτην Μιχαὴλ βέην Γκιουμούσ-γκερδάνην, μεγάλως ἰσχύοντα παρὰ τε τῇ Ὑψ. Πύλῃ καὶ τῇ μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ὅπως ὑποβάλλῃ αὐτάς εἰς τὸ Οἶκον. Πατριαρχεῖον καὶ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν αἰτημάτων τῶν Στενιμαχιτῶν. Ὡς φαίνεται ὁμοῦς ὁ βέης δὲν ὑπέβαλε ταύτας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἀλλὰ κατέθηκεν εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς οἰκογενείας του, ὅπου καὶ εὗρισκονται σήμερον αὐτόγραφοι, ἀρκεσθεῖς μόνον εἰς τὴν παρὰ τῷ Πατριαρχεῖῳ συνηγορίαν του ὑπὲρ τῆς Κοινότητος. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν ἐνεργειῶν του ἦτο τὸ μὲν ἡ παραχώρησις εἰς τὴν Κοινότητα τοῦ καταπατηθέντος ὑπὸ τῆς μονῆς οἰκοπέδου της, τὸ δὲ ἡ ἔκτοτε ἐξ ἐξήκοντα λιρῶν Τουρκίας γινο-

τιῶν καὶ μόλις ἤδη ἀνανήψασα ἀπὸ τοῦ ληθαργίου, εἰς ὃν ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας ἀναλήττω; ἤτο καταδικασμένη, ἡσθάνθη νῦν ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀνάγκην θερμῶς καὶ μετὰ δακρυβρέκτων ὁμμάτων ν' ἀτενίσῃ καὶ συγκεντρώσῃ τὰς θερμὰς τῶν ἐλπίδων τῆς ἀκτῖνας καθικεινύουσα τὴν ποιμαντορικὴν κηδεμονίαν καὶ πατρικὴν μέριμναν τῆς κοινῆς ἡμῶν Μητρὸς καὶ τροφοῦ, τῆς Μεγάλης τοῦ Δεσπότης ἡμῶν Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἣς ἡ ἀμφιλαφὴς πρόνοια μετὰ στοργῆς ἐπισκιάζει ἅπαν τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα ἁδρῶς ἐπιδαψιλεύουσα καὶ ὧς ἐξ ἀεναίου ὄντως πηγῆς ἀναβλύζουσα καὶ ἀναπέμπουσα αὐτῷ τὰ πρῶτίστα ἐν τε τῇ παρούσῃ καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν στοιχεῖα εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος, καὶ ἦν εὐδοκία τοῦ ὑψίστου ὄντος εὐκλεῶς ἀντιπροσωπεύετε, ὅπως εἰσακούσῃ τῶν ἀπὸ βαρυστοναχούσης καρδίας ἀπειθυνομένων Αὐτῇ δεήσεων, καὶ μικρὸν ῥίψασα τὸ πατρικὸν Αὐτῆς βλέμμα ἐπιχύσῃ τὸ ἱαματικὸν βάλαμον ἐπὶ τῶν χρονίων αὐτῆς πληγῶν.

Μόλις πρὸ δεκαετηρίδος μετὰ ἐνθουσιώδους ζήλου, ἀκαμάτου προσπάθειας καὶ αὐταπαρνήσεως ἐξειδικασμένης συστήσασα ἡ κοινότης ἡμῶν ἑλληνικὸν σχολεῖον,¹⁾ μόλις πρὸ διετίας μετ' ἀπαραιμήλου ζέσεως συστήσασα παρθεναγωγεῖον, αἴφνης καὶ πᾶσαν προσδοκίαν εὐρέθη εἰς τὴν λυπηρὰν θέσιν ἣν βλέπη μετὰ δακρύων τὸ μὲν παρθεναγωγεῖον ὁλοτελῶς παυθῆν, τὸ δ' ἑλληνικὸν σχολεῖον τάχιστα ἐπιρρέπον πρὸς τὴν ἰδίαν τοῦ παρθεναγωγείου τύχην, διότι, ἀφοῦ καὶ ὁ πενέστατος ἡμῶν προσέφερε τὸν τελευταῖον αὐτοῦ ἔρانون πρὸς συγκροτήσιν πόρου, δυναμένου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον νὰ συντηρήσῃ τὰ ἱερὰ αὐτὰ καταστήματα, ὁ πόρος οὗτος, μεταβληθεὶς εἰς ἕν ὑπὸ ἐνοίκιον κτήμα, ἐνθα ἐπιτελεῖται ἡ ἐπέτειος ἡμῶν πανήγυρις, ἐξαφανίζεται σήμερον παρὰ τῶν πατέρων τῆς ἀγίας σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ Βατσκοῦβου, οἰκειοποιησαμένων τὸ πλεῖστον αὐτοῦ μέρος καὶ οὕτω τὸ πᾶν ἀποτυφλωσάντων.

Ἡ ρηθεῖσα ἱερὰ μονή, δύο ὥρας ἐντεῦθεν ἀπέχουσα καὶ ἔχουσα ἐνταῦθα ἅπαν τὰ κτήματα αὐτῆς, οἷον ἐκτεταμένους ἀμπελῶνας, ἀγρούς καὶ γήπεδα, πολυάριθμα ἐργαστήρια, οἶκους καὶ μύλους, δι' ὧν εἰσπράτ-

μένη ἐτησίᾳ ἐπιχορήγησις παρὰ τῆς Ἀδελφότητος εἰς τὴν Κοινότητα πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων τῆς. Ἐπὶ τοῦ φακέλλου ἀμφοτέρων τῶν ἐπιστολῶν φέρεται ἡ ἐπιγραφή: Πρὸς τὸν εὐγενέστατον Κύριον Μιχαὴλ Γκιουμούσ-γκερδάνην, εἰς Κωνσταντινούπολιν.—Ἡ μετὰ 18 ἡμέρας ἀπὸ τῆς πρώτης σύνταξις τῆς δευτέρας ἀναφορᾶς δηλοῖ ὅτι ἡ πρώτη δὲν ἐνεκρίθη ὑπὸ τοῦ βέη ἢ ὅτι μετὰ ὀριμωτέραν σκέψιν συνετίχθη ἡ δευτέρα, ἐν ἣ οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀνρεποῦς τῶν πατέρων διαγωγῆς.

1) Τὸ κοινοτικὸν ἑλληνικὸν σχολεῖον ἐν Στενιμάχῳ ἰδρύθη τῷ 1843 τῇ γενναίᾳ ἀρωγῇ ἐκ 10 χιλ. γροσίων τοῦ ἐν Κισνοβίῳ τῆς Ρωσίας ἐμπορευομένου Στενιμαχίου τοῦ Ἀποστόλου Μεζεβίρη, ἠρξάτο δὲ λειτουργοῦν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1844.

τει κατ' ἔτος πολλάς ἐκαντοντάδας χιλιάδων γροσίων, ἐκτὸς τῶν ἑτέρων πολλοτάτων ὠφελειῶν, ἃς λαμβάνει παρ' ἐκάστου ἰδιαιτέρως τῶν πολιτῶν, τείνει σήμερον χεῖρας ἀδίκους καὶ ἐπηρεαζούσας κυρίως τὰ ἱερὰ ἡμῶν καταστήματα, ἐνῷ ὀφείλει κατὰ τὴν θεάρεστον διάταξιν τοῦ ἀσιδίου ἰδρυτοῦ αὐτῆς νὰ διατηρῇ ἅφ' ἑαυτῆς πολλὰ ἐνταῦθα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα. Ὅθεν μετὰ πλείστας ἀποτυχίας τῶν παρακλήσεων ἡμῶν πρὸς τοὺς πατέρας τῆς μονῆς αὐτῆς περιῆλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην ἢ πολυπαθῆς ¹⁾ ἡμῶν κοινότης νὰ προστρέξῃ πρὸς τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα, ἐξαιτουμένη δι' Αὐτῆς παρὰ τῆς ρηθείας ἱεράς μονῆς ὅσα ὁ ἀείμνηστος ἰδρυτὴς ὑψόκησε νὰ χορηγῶνται εἰς τὴν κοινότητα ἡμῶν δικαιώματα, τὰ ὅποια ἅπαντὰ εἰσι γεγγραμμένα ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς, ἢ καὶ ἄνευ τούτων ἢ πᾶμπλουτος αὕτη μονὴ πρέπει νὰ τείνῃ χεῖρα βοηθείας, χεῖρα συντελεστικὴν πρὸς παύσιν καὶ ἐπαύξεισιν τῶν ἐνταῦθα ἰδίως ἱερῶν καταστημάτων καὶ οὐχὶ μετ' ἀναληθείας ν' ἀνέχεται τὴν ἤδη πάντελῃ αὐτῶν ἐξαφάνισιν.

Μακρὰν ἀπέχομεν, Παναγιώτατε Δέσποτα, τοῦ νὰ ἐκθέσωμεν καὶ ἀπαριθμήσωμεν τὰ πρὸς τοὺς ἤδη ὑπάρχοντας πατέρας τῆς μονῆς ταύτης παντοειδῆ παράπονα τῶν τεθλιμμένων καρδιῶν ἡμῶν, οἵτινες πᾶν μέσον ἀπρεπείας μετερχόμενοι ἀποκατέστησαν τὸ αἶσχος τῆς ἀλωβήτου καὶ ἀμώμου ἡμῶν θρησκείας· καὶ ἐνῷ ἐπορεύετο διαθερέστων δειγμάτων ν' ἀναγοριπίζωσι τὸν ζῆλον τῆς ἀδελφικῆς ἡμῶν κοινότητος, οὗτοι δι' ἀπαισίων ἔργων καταψύχουσι καὶ ἐπαμβλύνουσι τὸ ἔνστικτον ἐκεῖνο πάσης χριστιανικῆς καρδίας. Ταῦτα δὲ πάντα καὶ ἔτι τούτων πλείονα ἐγκαταλείποντες ὑπὸ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῆς ἀρεσβέας τῶν ἡμῶν Μητροῦς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐνθέρμως αὐτῆς ὡς πνευματικὰ τέχνα καθικετεύομεν Αὐτήν, ὅπως τείνουσα ἀρωγὸν χεῖρα συνδρομῇ κατὰ τὴν αἴτησιν ταύτην τὴν τάλαιναν ἡμῶν κοινότητα ἐπὶ τὸ βέλτιον συμφώνως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ἀείποτε χαρακτηριστικῶν Αὐτῆς φιλομούσων προθέσεων, καὶ οὕτως ἐξάξῃ

1) Ἡ κοινότης Στενιμάχου καλεῖται πολυπαθής, πολυτλήμων, τάλαινα ἕνεκα τῆς δηώσεως καὶ τῆς πυρπολήσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν αἰμοχαρῶν ληστρικῶν ὁρδῶν τῶν Κυρτζαλήδων. Λήγοντος τοῦ 18ου αἵωνος ὁ Στενιμάχος ἤκμαζε κατὰ τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν κατοίκων του, ὧν πολλῶν αἱ οἰκίαι κατὰ τὴν παράδοσιν ἦσαν χρυσῷ πεποικιλμέναι. Ἐκ τούτου προσεῖλκυσε τὰς ἀρπακτικὰς διαθέσεις τῶν λυμαινομένων τότε τὴν Θράκην Κυρτζαλήδων, οἵτινες δις προσέβαλον τὴν πόλιν ἐντὸς δεκαπεντισετίας, τῷ 1795 ὑπὸ τὸν λήσταρχον Σινάπην καὶ τῷ 1810 ὑπὸ τὸν Ἑμὶν ἀγᾶ. Ἡ πόλις οὐ μόνον ἐληλατήθη, ἀλλὰ καὶ ἐπυρπολήθη σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου. Τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς εὐπορωτέρους τῶν Στενιμαχίων νὰ καταλίπωσι τὴν γενέτειραν καὶ νὰ ἐγκαταστῶσιν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν. Ἐκτοτε ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ πόλις καίπερ ἀνακτισθεῖσα δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναλάβῃ τὴν παλαιὰν μυθολογουμένην ἀνθηρότητά της.

αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἐσχάτην ἀπόγνωσιν, εἰς ἣν ἤδη παρὰ ποτὲ ἐλήλυθε. Διὸ ἐπὶ τέλους ἐπικαλούμενοι τὰς παναγίους καὶ θεοπειθεστάτας Αὐτῆς εὐχὰς διατελοῦμεν ἀπεκδεχόμενοι μὲν τὴν ἄμεσον σύμπραξιν τῆς πανσεβάστου ἡμῶν μητρὸς, ἀπονέμοντες δὲ τὸ ὑφειλόμενον Αὐτῇ βαθύτατον ἡμῶν σέβας.

Ἐν Στενιμάχῳ τῇ 15ῃ Δεκεμβρίου 1856

Τῆς Ὑμετέρας θεοστηρίκτου Παναγιότητος τέκνα εὐπειθέστατα καὶ ταπεινοὶ θεράποντες : 1) (Ἀκολουθοῦσι πειτήκοντα ὑπογραφαὶ πολιτῶν).

II

«Παναγιώτατε Λέσποτα

Οἱ ὑποφαινόμενοι ταπεινοὶ δοῦλοι τῆς, κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως Στενιμάχου τοῦ κατὰ Φιλιππουπόλεως καὶ τέκνα γνήσια τῆς Μητρὸς ἡμῶν ἁγίας τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐμφανιζόμεθα διὰ τῆς ταπεινῆς μας ταύτης ἀναφορᾶς παρακαλοῦντες νὰ δώσῃ εὐμενῇ ἀκρόασιν εἰς τὰς παρὰ πόδας παρακλήσεις μας, ὧν τὴν παραδοχὴν ἀδιστάκτως ἐλπίζομεν, ἀφορῶντες εἰς τὸ φιλόμουσον καὶ εὐδιάθετον τῆς ψυχῆς τῆς.

Ἡ κωμόπολις ἡμῶν ἐπὶ τῶν λαμπρῶν ἡμερῶν τοῦ φιλολάου ἡμῶν Ἀνακτος καὶ τῆς Ὑμετέρας θειοτάτης παναγιότητος, συνιστώσης ἀπανταχοῦ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας, εὐτυχεῖ τακτικῶν ἐκπαιδευτηρίων καταστημάτων, ἑλληνικοῦ, ἀλληλοδιδασκτικοῦ καὶ μάλιστα παρθεναγωγείου, πρὸ δύο ἐτῶν συστηθέντος τῇ φιλοτίμῳ προνοίᾳ τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν ἱεράρχου ἁγίου Φιλιππουπόλεως 2), ἅτινα, διευθυνόμενα ἀπὸ εὐσεβεῖς καὶ τιμίους διδασκάλους, ἐφορευόμενα καὶ παρὰ ἀξίων καὶ ζηλωτῶν συμπολιτῶν μας, παράγουσιν ἀγαθὴν καρποφορίαν, ὡς ὁρᾶται εἰς τὰς ἐτησίους κανονικὰς ἐξετάσεις. Μ' ὅλας δὲ τὰς προσπάθειάς μας καὶ τὰς κατὰ καιροὺς συνεισφορὰς μας προβλέπομεν ὅτι προσεγγίξει ἡ διάλυσίς των, διότι, ἔνεκα τῆς ὑπερτιμήσεως ὧν ἐν γένει τῶν πραγμάτων ἀυξηθέντων τῶν διδασκαλικῶν μισθῶν καὶ τῆς ἐτησίου δαπάνης ἐκάστης σχολῆς ὑπερπε-

1) Αἱ αὐτόγραφοι ὑπογραφαὶ τῶν πολιτῶν φέρονται εἰς τέσσαρας στήλας καὶ αἱ πλείονες εἶναι ἀνορθόγραφοι. Μεταξὺ τούτων εἶναι καὶ αἱ τῶν προκρίτων Χατζηνικολάου, Μιμίδου, Κομνηνοῦ, Πρίμου, Τζάτζη. Αἱ τῶν ὑπογεγραμμένων οἰκογένειαι ὑφίσταντο ἐν τῇ πόλει μέχρις ἐσχάτων.

2) Οὗτος ἦτο ὁ Λέσβιος Χρύσανθος, ὁ ἀπὸ Κρήτης καὶ πρῶν Σμύρνης, διαδεχόμενος τὸν Νικηφόρον (1850—1857). Ἀνὴρ κάτοχος παιδείας. Ὁ ξυνθελιστὴς ἐπ' αὐτοῦ τῶν μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων ὀρθοδόξων τοῦ ποιμνίου του ἐρίδων ἔπεσε θῦμα ραδιουργιῶν καὶ μετετέθη εἰς Σμύρνην, ἀφίει ἀρίστην μνήμην τῆς ἀρχιερωσύνης του παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τῆς ἐπαρχίας του.

ρισσευθείσης, δὲν ἐπαρκοῦσιν ὀλοτελῶς οὔτε αἱ πρόσοδοι οὔτε αἱ συνεχεῖς συνεισφοραὶ μας.

Διὸ καὶ συσκεφθέντες περὶ τῶν ἀναγκαίων συντηρητικῶν μέσων ἐθεωρήσαμεν μόνον καταφύγιον τὴν ἱερὰν σταυροπηγιακὴν μονὴν τοῦ Βατοκόβου, δυναμένην ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ νὰ συντελέσῃ λίαν ἐπωφελῶς πρὸς τὴν τούτων διατήρησιν. Ἡ ἱερὰ αὕτη μονὴ κειμένη πολὺ πλησίον τῆς κωμοπόλεώς μας καὶ ἔχουσα ἄπειρα κινητὰ καὶ ἀκίνητα κτήματα, τὰ πλεῖστα ὄντα ἀφιερῶματα τῶν προγόνων μας, ἐξάγει ἐτησίως μεγάλας χρηματικὰς ποσότητας, ὡς βλέπομεν ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς· διότι μόνον ἐκ τῶν ἀλευρόμυλων, ἐνοικιαζομένων συνήθως εἰς πολλοὺς τῶν συγκατοίκων μας, προκύπτει κατ' ἔτος ὠφέλεια διακοσίων χιλιάδων γροσίων· ἐκ δὲ τῆς πωλίσσεως σταφυλῶν, μαλλίων, μετάξης, βουτύρου, ζύων, δερμάτων καὶ λωπῶν ἐξίγεται διπλοῦν καὶ τετραπλοῦν ποσόν, ἐξαφανιζόμενον αἰείποτε ἀνοιφελῶς καὶ κατασπαταλώμενον ἀπὸ πέντε—ἐξ πατέρας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ μόνου· διακυβερνᾶται ἡ πλουσία αὕτη μονή, μηδενὸς ἄλλου ἐξετάζοντος, εἰμὴ τοῦ γνωστοῦ ἐφόρου, ἀδιαφοροῦντος καὶ τούτου, οὐκ οἶδαμεν τίνας χάριν, εἰς τὴν γινομένην χρηματικὴν σπατάλην.

Τούτων πάντων ἔνεκα καὶ διότι ὑποφέρομεν πολλὰ βάρη ἐκ τῶν προσερχομένων χιλιάδων προσκυνητῶν, διαβαινόντων συνήθως διὰ τῆς κωμοπόλεώς μας καὶ πολλὰς ζημίας εἰς τὰ κτήματά μας ἐπιφερόντων, δύναται νὰ συμπεράνῃ ἡ ὑμετέρα Παναγιότης ὅτι καταλλήλως ἐξαιτούμεθα τὴν βοήθειαν τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς, οὐχὶ δι' ἰδιοτέλειάν μας, ἀλλὰ διὰ κοινὴν ὠφέλειαν, διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων μας, ἅτινα ἡ μόνη ἡμῶν φροντίζει εἶναι ν' ἀποκατασταθῶσιν εὐσεβεῖς χριστιανοὶ καὶ τίμιοι πολῖται. Ἐφ' ᾧ καὶ παρακαλοῦμεν θερμῶς τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα, ἵνα λυπηθεῖσα τὴν προσεγγίζουσαν διάλυσιν τῶν σχολῶν μας εὐδοκήσῃ νὰ διατάξῃ διὰ προσκυνητῆς Αὐτῆς ἐπιστολῆς, ὥστε, ἐπειδὴ οἱ ἀπαιτούμενοι διδασκαλικοὶ μισθοὶ πρὸς διατήρησιν τῶν σχολῶν μας εἶναι ὑπὲρ τὰς εἴκοσι πέντε χιλιάδας γροσίων, νὰ ἐπιχορηγῇ ἡ ἱερὰ αὕτη μονὴ τὸ ἑλλεῖπον αὐτῶν, τὸ ὅποῖον ἀναβαίνει ἐπέκεινα τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἀνωτέρω τῶν 25 χιλιάδων ποσοῦ, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ κατορθώσωμεν οὕτω τὴν διατήρησίν των καὶ νὰ συστήσωμεν προϊόντος τοῦ καιροῦ διὰ τῶν παναγιῶν εὐχῶν Τῆς καὶ ἄλλα κοινωφελῆ καταστήματα διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς Πατρίδος μας. Εὐέλπιδες ὄντες εἰς τὴν παραδοχὴν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν θερμῶν παρακλήσεών μας ἀναμένομεν μετ' ἀνεκφράστου πόθου χαροποιὰ Αὐτῆς ἀποτελέσματα καὶ διατελοῦμεν εὐγνώμονες ἀπαξάπαντες διὰ βίου παντός.

Ἐν Στενιμάχῳ τῇ 2ᾳ Ἰανουαρίου 1857

Τῆς ὑμετέρας θεοφρουρήτου Παναγιότητος τέκνα εὐπειθέστατα καὶ ταπεινοὶ δοῦλοι:

(Ἀκολουθοῦσι τεσσαράκοντα ἔξ ὑπογραφαὶ πολιτῶν ¹⁾).

ιη'. Αἱ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τοιχογραφίαι δὲν εἶναι αἱ ἀρχικαί, ἀλλ' ἀνεκαινίσθησαν τῷ 1850 δαπάνῃ τῆς μονῆς κατ' ἐπιγραφὴν: «Τῷ αὐτῷ (= 1084) ἔτει ἡ ἐπὶ βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ κτισθεῖσα παρὰ τοῦ Γρηγορίου Πακουριανοῦ, μεγάλου τῆς Δύσεως δομεστίκου, παρούσα μονὴ νῦν τὸ βον ἀνεκαινίσθη τὴν ζωγραφίαν δι' ἐξόδων ἰδίων τῆς μονῆς, ἡγουμενεύοντος τοῦ σ(εβασμιωτάτου) γ(έροντος) κυρίου Χ' Κυρίλλου ἱερ(ο)μ(ο)ν(ά)χου ἐν ἔτει μ. Χ. αὐτῶν, Αὐγ. ιθ', διὰ χειρὸς Μόσχου Β. Ἀδριανουπόλιτου». Ἀπεικονίζουσι δὲ διαφόρους τῆς Ἀγίας Γραφῆς σκηνὰς καὶ Ἁγίους.

Τμήμα τῶν τοιχογραφιῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἱστορήθη τῷ 1840, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἀκολουθοῦσης ἐπιγραφῆς: «Ἐξωγραφίσθη εἰς δόξαν τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Τριάδος καὶ εἰς μνήμην τοῦ ἐν ἁγίοις ἡμῶν Νικολάου ἐπὶ τῆς ἡγουμενείας τοῦ ἐν ἱερομονάχοις δούλου τοῦ Θεοῦ Ματθαίου τοῦ ἐκ Ζαγοράς ²⁾ ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1840 μ(ηνὸς) Ὀκτωβρίου 6. Ἐξωγραφήθη διὰ χειρὸς τοῦ ταπεινοῦ ζωγράφου Ζαχαρία Χρήστου ἐκ Σαμοκοβίου». ³⁾

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς τράπεζης (ἐστιατορίου) ἀπεικονίζουσαι Ἑλληνας φιλοσόφους καὶ σκηνὰς ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς προέρχονται ἐξ ὧν χρόνων καὶ οἱ τοῦ νάρθηκος τῆς ἐκκλησίας ἱστορηθεῖσαι δαπάνη τοῦ αὐτοῦ ἀρχοντος Κωνσταντινουπόλιτου κατ' ἐπιγραφὴν, ἀπαλειφθεῖσαν ἤδη, ἀλλ' ἀντιγραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἰορδάνου Ἰβανώφ: «Ἐκτείνεται ἡ τράπεζα τῆς μητροπαρθένου κώρις τῆς πρωσονομαζομένης Πετριτσηωτίσεως διὰ ἐξόδου καὶ κόπου τε καὶ δαπάνης τοῦ τιμητοῦ καὶ ἐκλαμπροτάτου ἀρχοντος κυρίου κυρίου Γεωργίου, καθηγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου καθηγουμένου κυρίου κυρίου Παρθενίου ἐν τῷ ζῶντι (= 7151, τ. ἔ. 1643)». ⁴⁾

1) Αἱ αὐτόγραφοι ὑπογραφαὶ τῶν πολιτῶν φέρονται εἰς τρεῖς στήλας. Μεταξὺ τούτων εἶναι πάλιν αἱ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ ἀναφορᾷ προμνημονευθέντων προκρίτων, πρὸς δὲ καὶ ἡ τοῦ Τσιούντα, πατρὸς τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ ἔθν. πανεπιστημίῳ Χρήστου Τσιούντα.

2) τῆς νῦν Στάρα Ζαγόρας (τῆς παλαιᾶς Βεροίας, Τραϊανῆς Αὐγούστης, Εἰρηνοπόλεως), ὑπὸ τὸν Αἴμον.

3) κομπολόως ἐπὶ τοῦ Αἵμου, ἐν ᾗ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀνεπτύχθη σχολὴ ἁγιογράφων μαθητευσάντων ἐν Ἀθῶν.

4) Bull. de la Société Arch. Bulg. Sophia, τόμ. II. τεύχος 2, σελ. 220.

Ἀξιοσημείωτος ἦτο ἐν τῇ τραπέζῃ καὶ ἡ ἀκόλουθος συνοπτικὴ ἐπιγραφὴ περὶ τῆς ἀνακτίσεως τῶν τῆς μονῆς κτιρίων ἐξαφανισθεῖσα καὶ αὕτη, ἀλλ' εὐτυχῶς ἀντιγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ προειρημένου μεσαιωνοῦ (φου: '1) «Καθηγουμενεύοντος κυρίου Παρθενίου ἐν ζριβ' (= 7112, τ. ἔ. 1604) ἐκτίσθη ὁ θεῖος καὶ περιβώτιος ναὸς ἐκ βάρων, ἐν τῷ ζρκε' (= 7125, τ. ἔ. 1618) ἐκτίσθη τὸ μετώχιον,²⁾ εἰς τοῦ ζρλα' (= 7131, τ. ἔ. 1623) ἔκτισεν τὴν τράπεζαν, εἰς τοῦ ζρλ' (= 7130, τ. ἔ. 1622) ἐκτίσθη τὸ κατόγιον».

Ἐν Φιλιππουπόλει τῇ 15ῃ Ἰουνίου 1934.

Κ. ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ δ. φ.

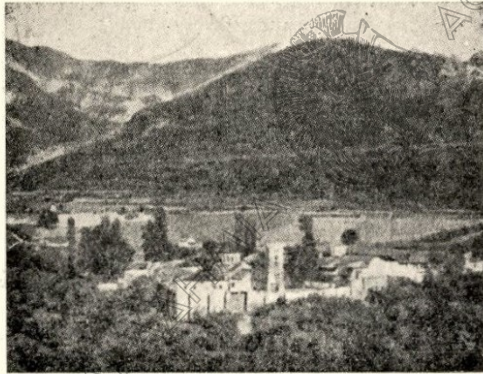
1) Αὐτόθι.

2) Ὁ ἐν Στενιμάχῳ ξενὸν κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς μονῆς, ἐν ᾧ παρέμενον οἱ μοναχοὶ κατερχόμενοι εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁ δικαῖος (οἰκονόμος), διαχειριστὴς τῆς περιουσίας τῆς μονῆς ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἡγουμένου.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΗΣ ΠΕΤΡΙΤΣΟΝΙΤΙΣΣΗΣ

K. Mavlidou
Απομνημόνιο:
"Θεοτοκία" Αθ
1.2.1937

α.) Ἡ περιώνυμος τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριτσονιτίσσης μονή, ἣτις σήμερον εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα μονὴ τοῦ Βατσκόβου ἐκ τῆς παρακειμένης αὐτῇ φερωνύμου κώμης, κεῖται ἐπὶ τῆς Ροδόπης 12 χιλιόμετρα νοτιοδυτικῶς τοῦ Στενιμάχου. Ἀνάτης καὶ δυσκοποῦ ἡμιονικῆ ἀτραπὸς ἀνῆγεν ἄλλοτε ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὴν μονὴν διὰ τῶν ἀριστερόθεν βουνῶν τῆς μισγαγκείας, δι' ἧς καταφέρονται τὰ χει-

Ἡ μονὴ τῆς Πετριτσονιτίσσης

μαρρώδη τοῦ ποταμοῦ τοῦ Στενιμάχου ὕδατα. Ἀπὸ τινος ὅμως χρόνου εὐάρεστος ἀμαξιτὴ ὁδὸς δι' αὐτῆς τῆς μισγαγκείας παρὰ τῇ ἀριστερᾷ τοῦ ποταμοῦ ὄχθῃ ἀνάγει μετὰ πολλοὺς ἐλιγμοὺς εἰς αὐτὴν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς πολυδειράδος Ροδόπης. Ἡ μονὴ εἶναι ἐκτισμένη παρὰ τῇ δεξιᾷ τοῦ προειρημένου ποταμοῦ ὄχθῃ ἐντὸς τερπνοτάτης καταρρύτου κοιλάδος, περικυκλουμένης ὑπὸ ὑψικορύφων δασωδῶν βουνῶν. Αὕτη ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη τῆς τουρκοκρατίας χρόνων προσωνομάζετο καὶ μονὴ τοῦ

Στενιμάχου, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Μαρτίνος Κρούσιος (1526 — 1607) λέγων ὅτι ὁ πατριάρχης Συμεὼν, ὃν διεδέξατο ὁ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως Διονύσιος τῷ 1468, μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου πτώσιν του ἦλθε καὶ ἐμόνασεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στενιμάχου¹⁾, κατὰ δὲ πατριαρχικά ἔγγραφα ἐθεωρεῖτο σταυροπηγιακὴ καὶ πατριαρχικὴ²⁾.

Ἡ μονὴ τοῦ Βατσκόβου εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα ἐν τῷ νῦν Βουλγαρικῷ βασιλείῳ μετὰ τὴν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τῆς Ρήλας, ἐκτίσθη δὲ τῷ 1083 «ἐξ ὅλης καρδίας καὶ προθυμίας μόχθῳ πολλῷ καὶ δαπανημάτων ὑπερβολῇ» ὑπὸ τοῦ Ἱβηρος Γρηγορίου Πακουριανοῦ, μεγάλου δομestίκου τῆς Δύσεως καὶ ἐπιστηθίου φίλου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὃν ἐβοήθησεν, ὅπως ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον. Κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς ἐπροικίσθη ὑπὸ τοῦ κτίτορος διὰ πολλῶν καὶ πλουσίων ἀναθημάτων, καὶ διὰ μεγάλης ἐκτάσεως γαιῶν ἀπὸ Στενιμάχου μέχρι Ξάνθης καὶ Περιθεωρίου, πρὸς δὲ διὰ κωμῶν τινων παρὰ ταῖς Σέρραις, διὰ τινος Καισαροπόλεως μετὰ τῆς ἰχθυοτρόφου λίμνης τῆς, διὰ τῆς παρὰ τῇ Θεσσαλονίκῃ κώμης Προλογίου, διὰ τοῦ παρακειμένου αὐτῇ Στενιμάχου καὶ δι' ἄλλων τινῶν, κεκυρωμένης τῆς προικοδοτήσεως ἀπάντων δι' αὐτοκρατορικῶν χρυσοβούλων. Τὰ τε ἀναθήματα καὶ κτήματα περιγράφονται ἐν τῷ β' κεφ. τοῦ τυπικοῦ.

β'). Τὸ πρωτότυπον ἐπὶ μεμβράνης τῆς μονῆς τυπικὸν συντεταγμένον εἰς τρεῖς γλώσσας, ἰβηριστί, ἀρμενιστί καὶ ἑλληνιστί ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κτίτορος³⁾ κατὰ πρότυπα ἄλλων παρομοίων μονῶν καὶ ἰδίως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ Παναγίου καὶ ὑπογεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ τε καὶ τοῦ φιλοξενουμένου τότε ἐν τοῖς περὶ τὴν Φιλιππούπολιν κτήμασί του πατριάρχου Ἱεροσολύμων Εὐθυμίου ἐπιστρέφοντις ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅπου εἶχεν ἀποσταλῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Ροβέρ-

1) Crusii M., Turcograecia, βιβλ. III, σελ. 127.—Μελετίου, ἐκκλ. ἱστορ. τόμ. III, σελ. 332.—Τσουκαλά Γ., Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη, ἔτ. 1851, σελ. 54, σημ. μη'.

2) Ἴδε κατωτέρω § η'.

3) Τσουκαλά Γ., αὐτόθι, σελ. 60 § 72.—Μεταχειρίζομαι τὴν καθιερωμένην λέξιν κτίτωρ (κτίτορικὸς) ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τοῦ οἰκοδόμου, ἰδρυτῆς, θεμελιωτῆς, λατ. conditor ἀντὶ τῆς γραμματικῶς ὀρθῆς ἐχούσης κτίστωρ, πρβλ. Εὐρειπ. Ἰων 74, Ἀριστοφ. Ὀρν. 926. καὶ τῆς κτίστης, πρβλ. Λουκιανὸς μακροβ. 13, Ἀθηναῖος, δειπν. 8.345. Διογ. Λαερτίου, 2.120. καὶ οὐχὶ τὴν λέξιν κτήτωρ, ἥτις σημαίνει ἰδιοκτήτη, κύριός τινος.

του Γυσκάρδου ¹⁾), διεφυλάσσετο ἐν τῇ μονῇ μέχρι τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁπότε ἐξηφανίσθη. Ἀλλ' ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς μονῆς εὐρέθη παράφρασις τις αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν, γενομένη τῷ 1780 χάριν τῶν μοναχῶν, διότι ἡ ἀρχαῖζουσα τοῦ πρωτοτύπου γλῶσσα κατήντησεν αὐτοῖς ἀκατάληπτος κατὰ τὴν τοῦ παραφραστοῦ σημείωσιν. Τὴν παράφρασιν ταύτην μελέτησας καὶ ἀντιγράψας τῷ 1883 ὁ φιλόλογος Στενιμαχίτης Γ. Μουσαῖος ἐξέδωκε μετ' εἰσαγωγῆς τῷ 1888 ²⁾ ὑποβαλὼν ὡς ἐναῖσιμον ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβὴν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἰένης. Ἡ ἔκδοσις τῆς παραφράσεως ἐγένετο ἀνευ ἀντιπαραβολῆς πρὸς τὸ πρωτότυπον, ὅπερ δὲν παρεδόθη ὑπὸ τῶν μοναχῶν εἰς τὸν ἐκδότην πρὸς μελέτην μεθ' ὅλας τὰς πρὸς αὐτοὺς παρακλήσεις του εἴτε ἔνεκα φόβου βλάβης αὐτοῦ εἴτε ἔνεκα τοῦ ἐξαφανισμοῦ του ἥδη ἐκ τῆς μονῆς. Ἐκ τούτου ἡ παράφρασις ἐξεδόθη, ὡς εἶχε, πλήρης πολλῶν σφαλμάτων, κενῶν καὶ διορθώσεων.

Ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος τούτου ἀνεκαλύφθη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἀκαδημείας τῶν ἐπιστημῶν Βουκουρεστίου ἀντίγραφον αὐτοῦ τοῦ πρωτοτύπου τυπικοῦ (texte original) ³⁾, οὐχὶ ἀνευ κενῶν καὶ διορθώσεων καὶ τοῦτο, ὅπερ ἐξέδωκε μετ' εἰσαγωγῆς ὁ Louis Petit ⁴⁾. Ἐκ τούτου καὶ τῆς παραφράσεως ἐγένετο καὶ ἡ ἐκτυπωθεῖσα πρὸ τινος εἰς τὴν Βουλγαρικὴν μετάφρασις τοῦ τυπικοῦ ὑπὸ τοῦ τέως ἡγουμένου τῆς μονῆς ἑλληνομαθοῦς ἀρχιμανδρίτου Μακαρίου. Κατὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦτο, ἀποτελούμενον ἐκ προοιμίου, 33 κεφαλαίων καὶ τινων ἐν τέλει διατάξεων, οὐ προτάσσεται σύνοψις κατὰ κεφάλαια, ὁ Πακουριανὸς ἴδρυσεν τὴν μονὴν χάριν τῶν ὁμοεθνῶν του Ἰβήρων ἀποκλείσας τὴν εἰς αὐτὴν εἴσοδον ἐλλήνων (Ρωμαίων) μοναχῶν. Ἑλλήν μόνον ἐπετρέπετο νὰ εἶναι ὁ γραμματεὺς (νοτάριος) τῆς μονῆς, ἀλλὰ καὶ οὗτος οὐχὶ ἱερωμένος, ὅπως διεξάγῃ τὴν ἀλληλογραφίαν τῆς μονῆς καὶ ὡς ἐκπρόσωπος αὐτῆς ἔρχεται εἰς ἐπικου-

1) Δ ο σ ι θ έ ο υ, περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, Βουκουρέσιον, ἔτ. 1715, σελ. 752, ὅπου μνημονεύεται ὁ πατριάρχης Εὐθύμιος. Πρβλ. ὡσαύτως προοίμιον τυπικοῦ καὶ προσθήκας ἐν τέλει αὐτοῦ.

2) Μ ο υ σ α ῖ ο υ Γ. Γρηγόριος Πακουριανός, μέγας δομέστικος τῆς Δύσεως καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Πετριτσονίτισης, 1888, λειψία ἐκτῶν *Dicertationes philologicae Jenenses*.

3) Manuscrit XXX de la bibliothèque du Séminaire de l'État à Bucarest, κῶδιξ τοῦ 18ου αἰῶνος.

4) L o u i s P e t i t, Typikon de Grégoire Pakourianos pour le monastère de Petritzos (Baskovo) en Bulgarie, ἔτ. 1904. Βυζαντινὰ Χρονικὰ Πετροπόλεως. Παράρτημα τοῦ XI τόμου ἀριθ. 1.

νωνίαν πρὸς τὰς διοικητικὰς καὶ πνευματικὰς τῆς αὐτοκρατορίας ἀρχάς, ὧν ἡ γλῶσσα ἦτο ἡ ἐλληνική, ἦν οἱ μονάζοντες Ἰβηρες ἦτο ἐνδεχόμενον ν' ἀγνοῶσιν.

γ'.) Ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τούτῳ φέρεται συμπληρωμένον τὸ 24ον κεφάλαιον, ἐν ᾧ θεσπίζεται ὁ ἀπὸ τῆς μονῆς ἀποκλεισμός τῶν ἐλλήνων κληρικῶν: «Περὶ τοῦ μὴ κατατάσσεσθαι Ῥωμαῖον πρεσβύτερον ἢ μονάζοντα ἐν τῇ κατ' ἐμὲ μονῇ καὶ δι' ἣν τινὰ τὴν αἰτίαν,». Ὁ Μουσαῖος ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς παραφράσεως ἔχει τὴν ἀρχὴν μόνον τοῦ κεφαλαίου τούτου σημειῶν τὸ ἐπακολουθοῦν κενὸν δι' ἀποσιωπητικῶν διὰ τὸ ἔνεκα τῶν ἐπιγενομένων διορθώσεων καὶ προσθηκῶν καταστὰν ἀκατάληπτον τοῦ κειμένου. Ἡ συμπλήρωσις ὅμως αὕτη, ἀφορῶσα εἰς τὴν αἰτίαν τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἐλλήνων φαίνεται ὅλως παράδοξος καὶ ἀπροσδιόνυστος ἐν ἐπισήμῳ ἐγγράφῳ, κεκυρωμένῳ δι' αὐτοκρατορικοῦ χρυσοβούλλου, καὶ ἐμβάλλει τὸν ἀναγνώστην εἰς ὑπονοίας περὶ τῆς γνησιότητός της. Κατ' αὐτὴν ἀποκλείονται τῆς μονῆς οἱ Ἕλληνες κληρικοί, ὅπως μὴ ὡς ραδιοῦργοι καὶ ἐριστικοὶ διαταράξωσι τὴν τάξιν καὶ τὴν γαλήνην τῆς μονῆς. Αἰτία ἥκιστα εὐλογоφανής, ἀλλὰ καὶ προσβλητικὴ κατὰ τῶν ἀποκλειομένων, ἐνῶ ἄλλη τις θὰ ἦτο εὐλογώτερά καὶ δικαιότερα, οἷα λ. χ. ὅπως μὴ στερῶσι τῆς θέσεώς των τοὺς πόρωθεν προσερχομένους πρὸς μύνασιν Ἰβήρας, δι' οὓς ἰδρῦθῃ ἡ μονή, αὐτοὶ οἱ ἔχοντες πρὸς χρῆσιν των πλείστας καὶ πλουσίας μονὰς ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, τῶν Ἰβήρων ἐχόντων μόνον αὐτὴν καὶ τὴν φερώνυμον ἐν Ἀθῶν.

Νομίζομεν ὅτι τοιαύτην ὕβριν κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ κλήρου, μεγάλως τότε ἰσχύοντος, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τολμήσῃ νὰ διατυπώσῃ ὁ κτίτωρ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οὗτος, ὡς ὁμολογεῖ ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ τυπικοῦ ἐκθέτων τὰ τῆς οἰκογενείας του, ἦτο Ἰβηρ τὴν καταγωγὴν καὶ δὴ ἐξ ἐπισήμων, ἀλλ' ἐκπατρισθεὶς νέος ἔζησεν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ὡς Ῥωμαῖος (Ἑλλην) πολίτης, ὑπερέστη ἐν αὐτῇ ὡς δημόσιος λειτουργὸς καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὕπατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα γενόμενος μέγας δομέστικος, ὑπουργὸς οὕτως εἰπεῖν. Ἐπομένως ὡς τοιοῦτος καὶ παρὰ τὰς ἐνδομύχους πεποιθήσεις του ὤφειλε κατὰ καθήκον νὰ τιμᾷ καὶ σέβηται τοὺς θρησκευτικούς λειτουργοὺς τοῦ κράτους, ἐν ᾧ ἰδρυσεν τὴν μονὴν του. Ὅτι δὲ τοιαύτη αἰτία ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπῆρχεν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τυπικῷ, διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῆς συνυπογραφῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ ἐκ τῆς διὰ χρυσοβούλλου ἐπικυρώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Διότι ἀναμφιβόλως καταστατικὸν ἰδρυομένης μονῆς ἐνέχον ἄρθρον ὕβριστικὸν κατὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ὀρθοδόξου κλήρου οὔτε Ἑλλήν ἱεράρχης θὰ ὑπέγραφεν οὔτε αὐτοκράτωρ εὐσεβὴς καὶ δεινὸς περὶ τὴν θεολογίαν, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν μακρῶν καὶ ἐπιμόνων δογματικῶν του

πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν Μανιχαίων ἐν Φιλιππουπόλει συζητήσεις¹⁾, θὰ ἐπεκύρου.

Ἐκ τούτων εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τυπικῷ ὑπὸ τοῦ Πακουριανοῦ διατυπωθεῖσα αἰτία περὶ τοῦ ἀπὸ τῆς μονῆς ἀποκλεισμοῦ τῶν Ἑλλήνων κληρικῶν ἦτο ἄλλη τις καὶ οὐχὶ ἡ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Βουκουρεστίου φερομένη. Μετεποιήθη δὲ αὕτη ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βυζαντιακῆς κυριαρχίας ἀνὰ τὰ μέρη ταῦτα τῆς Ροδόπης ὑπὸ τινος μοναχοῦ ἐμπαθῶς διακειμένου πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κληρὸν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀκατάληπτον τοῦ κεφαλαίου ἐν τῇ παραφράσει, ὡς σημειοῖ ὁ Μουσαῖος, ἔνεκα τῶν κενῶν καὶ τῶν διορθώσεων. Ὁπωσδήποτε τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι δυνατόν νὰ διαλευκανθῇ μόνον διὰ τῆς ἐξελέγξεως τοῦ πρωτοτύπου τριγλώσσου τυπικοῦ, τοῦ φέροντος τὰς γνησίας ὑπογραφὰς τοῦ τε κτίτορος καὶ τοῦ Εὐθυμίου Ἱεροσολύμων καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν χρυσόβουλλον, ἐὰν τοῦτο μὴ ἐξαφανισθῇ ἀχθῇ πάλιν εἰς φῶς¹⁾.

δ') Ἡ προτασσομένη τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς μετὰ τὸ προοίμιον σύνοψις κατὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦ Βουκουρεστίου ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἀρχὴ συν Θεοῦ.

Τὸ τυπικὸν τὸ ἐκτεθὲν παρὰ τοῦ μεγάλου δομεστίκου τῆς Δύσεως κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Πακουριανοῦ πρὸς τὴν παρ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν μονὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πεποιτισσινίτιδος.

Σύνοψις, ἥτοι πάντα τῶν ἐν τῷ παρόντι τυπικῷ θεσπιζομένων σαφῶς κεφαλαίων πρὸς εὐσύνοπτον εἶρσιν:

Κεφ. I. Περὶ τοῦ ὅπως ἐκτίσθη ἡ εὐαγεστάτη μονὴ αὕτη τῶν Ἰβήρων.

II. Περὶ δωρεῶν τε καὶ ἀναθημάτων τῶν ἀνατεθέντων παρ' ἡμῶν ἐν τῇ ἁγίᾳ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, περὶ ἧς ὁ λόγος.

III. Περὶ τοῦ ἑλευθέρως διάγειν τὴν παρ' ἡμῶν κτισθεῖσαν ἁγίαν μονὴν ἀπὸ παντοίας εἰσπραξέως.

IV. Περὶ τῶν καθόλου μοναζόντων, ἥτοι κοινῶς διαιωμένων καὶ τοῦ κωλύεσθαι πάντας τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ κέλλῃ ἰδίως διάγειν.

V. Περὶ τοῦ ὅπως δεῖ τὸν προϋσταμένον ἐκλέγεσθαι καὶ συστήσασθαι μετὰ τὸν πρῶτον προϋσταμένον ὅπως δεῖ τὸν δεύτερον προσκαλέσασθαι εἰς τὴν αὐτὴν διακονίαν καὶ ὑπηρεσίαν τῆς μονῆς.

VI. Περὶ ποσότητος καὶ ἀριθμοῦ τῶν μοναζόντων, ὅς ἀνελλιπὴς διε-

1) Ἀ. Κ ο μ ν η ν ῆ ς, Ἀλεξ. XIV, 8—9.

2) Κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Μουσαίου ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσης παραφράσεως τοῦ τυπικοῦ γραφόμενα τὰ τε πρωτότυπον τριγλώσσον τυπικὸν καὶ τὸ ἐν παραφράσει εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν ἀντίγραφον αὐτοῦ ἀφηρέθησαν μετ' ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων καὶ τῶν ἐπισήμων περὶ τῶν κτημάτων τῆς μονῆς ἐγγρά-

τάχθη παρ' ἡμῶν εἶναι καὶ ὅτι τοὺς ἐξ αὐτῶν ἐργαζομένους καὶ ὑπηρέτας εἶναι χρή.

VII. Περί τῶν ἱερουργούντων ὅπως οὗτοι ἐκλέγεσθαι ὀφείλουσιν ἢ τὴν θεῖαν ἐκτελεῖν ἱερατεῖαν.

VIII. Περί τῆς τραπέζης ἐτοιμασίας καὶ τῆς τῶν διακονούντων ἐπεικείας καὶ σιωπῆς.

IX. Περί ἐνδυμάτων τῆς ἀδελφότητος ἢ τοῦ τούτων τμήματος καὶ ὅπως ὀφείλει διανεμηθῆναι τῇ ἀδελφότητι παρὰ τοῦ προϊσταμένου, πρὸς δὲ καὶ τῶν ὑποδημάτων.

X. Περί τῶν τριῶν ἁγίων τεσσαρακοστῶν καὶ τοῦ καθαρῶς πάντας νηστεύειν καὶ πρὸς πάντας ἐλεημοσύνας ποιεῖν ἐκάστη ἡμέρα.

XI. Περί τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀμφιβοτήτων εὐσήμεων δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν προκρίτων ἁγίων τοῦ ἑορτάσαι λαμπρῶς.

XII. Περί φωταγωγίας τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἡμῶν ὅπως ὀφείλει γενέσθαι καὶ περὶ προσευχῆς ὅτι δεῖ ἀπερισπάτως προσεύχεσθαι.

XIII. Περί τοῦ ὀφείλειν ἐκάστη ἡμέρα τὴν ἀδελφότητα ἐξομολογεῖσθαι τῷ προσεστώτι τοὺς προσγενομένους αὐτοῖς λογισμοὺς καὶ τοὺς λόγους τε καὶ τὰς πράξεις, εἴ τι ἂν ἐπράξαν.

XIV. Περί ἐργοχείρου καὶ καμάτου καὶ ὅτι ἀναμεταξὺ τοῦ ἔργου ψάλλειν ὀφείλομεν.

XV. Περί τοῦ μὴ ἔρχεσθαι τοὺς ἀδελφοὺς ἔξωθεν τῆς μονῆς ἢ ἐξελεθεῖν ἐξ αὐτῆς ἄνευ ἐπιταγῆς τῶν προεστώτων.

φων ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως Γρηγορίου τοῦ Λεσβίου (1880—1885) καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἐνεκα τῆς ἐσπευσμένης εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀναχωρήσεως τοῦ μητροπολίτου ὁ Μουσαῖος δὲν ἠδυνήθη, ὡς ἠλπίζε, ν' ἀντιπαραβάλλῃ τὴν παράφρασιν πρὸς τὸ εἰς χεῖρας ἦδη τοῦ μητροπολίτου εὐρυσκόμενον πρωτότυπον· ἐβεβαιώθη ὁμῶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, παραβαλόντος τὰ δύο χειρόγραφα, ὅτι ἡ ὑφισταμένη διαφορὰ ἦτο μόνον γλωσσικὴ, ἀποδιδομένης τῆς ἐννοίας τοῦ πρωτοτύπου πιστῶς ἐν τῇ παραφράσει, ἣν οὗτος κατόπιν ἐξέδωκε. Δυστυχῶς κατὰ τὰς ἐρεῦνας τοῦ L. Petit ἐν τῷ Πατριαρχείῳ δὲν ὑπάρχει σήμερον οὔτε τὸ πρωτότυπον οὔτε ἡ παράφρασις· μόνον ἀντίγραφον τῆς παραφράσεως εὕρισκεται, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Θεολογικῆς σχολῆς Χάλκης. Οἱ Βούλγαροι δισχυρίζονται ὅτι τὸ πρωτότυπον ἐξηφανίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἔνεκα τοῦ 24ου κεφαλαίου, ὅπερ ἔβλαπτε τὰ συμφέροντα αὐτοῦ διεκδικούντος τὴν μονὴν ὡς πατριαρχικὴν μετὰ τὴν ὑπαγωγὴν αὐτῆς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἱερᾶς Βουλγαρικῆς Συνόδου. Ἄν ὁ δισχυρισμὸς οὗτος ἀληθεύῃ, δὲν ὑφίσταται πλέον λόγος ἀπακρύψεως τοῦ τυπικοῦ μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου τῆς Χάγης κρίναντος τὴν μονὴν πατριαρχικὴν.

XVI. Περὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς μονῆς παραίνεσις.

XVII. Ὁφειλόμενόν ἐστι σκοπὸν καὶ παραγγελίαν ποιήσασθαι περὶ τε τῶν εὐνούχων καὶ τῶν νεογνῶν παιδίων.

XVIII. Περὶ τοῦ ἐλευθέρου εἶναι τὴν καθ' ἡμᾶς μονὴν ἀπὸ πάσης ἀρχοντικῆς τε καὶ βιαίας χειρὸς καὶ ἐτέρας παντοίας ἐισπραξέως.

XIX. Περὶ τοῦ εἶ γέ τι ὀφείλει ὁ καθηγούμενος τῆς μονῆς ἢ ἄλλος τις τῶν προϋχόντων τῶν τὰς διακονίας ταύτης ἐγκεχειρισμένων καὶ περὶ τῶν ἀκαίρως καὶ ἀφειδῶς δαπανώντων τὰ διαφέροντα ταύτῃ χρήματα καὶ ὅτι δεῖ τοὺς τοιούτους ἀπωθεῖσθαι ἀπὸ τῆς μονῆς.

XX. Περὶ τῶν ἐν κόσμῳ ὄντων καὶ χρήματα ἐν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ δίδόντων ὑπὲρ λειτουργιῶν γινομένων ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων καὶ νουθεσία ὅτι παρὰ ποίων προσώπων δεῖ ταῦτα λαμβάνειν.

XXI. Παραγγελία γινομένη παρ' ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀδελφούς περὶ μνημοσύνου ἑμοῦ τε καὶ τῶν προσηκόντων ἑμοὶ καὶ περὶ ἀγάπης καὶ ἐσιτιάσεως αὐτοῖς γινομένης κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ μνημονεύομεθα καὶ περὶ διανομῆς χρυσίνων τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καὶ περὶ τοῦ πᾶσαν ἐλεημοσύνην εἰς τούτους ἐνδείξασθαι.

XXII. Περὶ τοῦ τελευτῶντος καθηγούμενου τῆς ἀγίας ταύτης μονῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν καὶ ὅπως δεῖ μνημονεύειν αὐτοὺς διὰ τε ἀγίων λειτουργιῶν καὶ εὐχῶν.

XXIII. Περὶ τοῦ μὴ εἰσερχεσθαι γυναῖον εἰς τὴν ἀγίαν ἐκκλησίαν μου μήτε γυναικεῖαν μονὴν ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ σεμνεῖου ἡμῶν οἰκοδομεῖσθαι.

XXIV. Περὶ τοῦ μὴ κατατάσσεσθαι Ῥωμαῖον προσβύτερον ἢ μονάζοντα ἐν τῇ κατ' ἑμὲ μονῇ καὶ δι' ἣν τινα τὴν αἰτίαν.

XXV. Περὶ τῶν Ἰβήρων συγγενῶν καὶ ἀνθρώπων ἡμῶν εἰς τὴν μοναχικὴν τάξιν ἐληλυθόντων καὶ ἐλευσομένων ὅπως δεῖ αὐτοὺς δέξασθαι.

XXVI. Περὶ τοῦ λογαριασθῆναι τὸν οἰκονόμον καὶ τοὺς λοιποὺς διακονητάς ὑπὸ τοῦ καθηγούμενου, τὸν καθηγούμενον δὲ λογαριασθῆναι ὑπὸ τῆς τῶν ἀδελφῶν κοινότητος.

XXVII. Περὶ τοῦ μνημονεύεσθαι τοὺς τελευτήσαντας ἐν ταῖς ἀγίαις λειτουργίαις καὶ ταῖς ἱερουργίαις (καὶ τοῦ) μνημονεῖσθαι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀδιαλείπτως εὐχαῖς.

XXVIII. Περὶ γερόντων καὶ ἀσθενείας κινδυνεύόντων ὅπως δεῖ τούτους περιποιήσασθαι καὶ ἀναπαῦσαι καλῶς.

XXIX. Περὶ τῶν τριῶν παρ' ἑμοῦ κτισθε(ισ)ῶν κλιμάκων, τῶν κληθεισῶν παρ' ἡμῶν ξενοδοχείων ὅπως ἐτυπώσαμεν.

XXX. Περὶ τοῦ τεθέντος παρ' ἑμοῦ πρώτου καθηγούμενου τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς, ἡτοι Γρηγορίου μοναχοῦ μετὰ θάνατον μνημονευομένου.

XXXI. Περὶ τῶν νεογνῶν παιδίων ἐν οἷς ὀφείλουσι διάγειν καὶ ἀνατρέφεσθαι καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα ἐκπαιδεύεσθαι.

XXXII. Περὶ ἐκδόσεως καὶ διαπράσεως ἀγρῶν καὶ κτημάτων εἰς πρόσωπα ἀπὸ τῆς μονῆς.

XXXIII. Περὶ τοῦ ἀσφαλῶς φυλάττειν τὸν παρόντα τόμον τῆς μονῆς τῆς τυπικῆς διατάξεως τῆς πολλάκις ρηθείσης νεοδημίου σὺν Θεῷ καθ' ἡμᾶς εὐαγεστάτης μονῆς καὶ τοῦ μηδὲν τῶν ἐμπεριεχομένων αὐτῷ, ὥς παρ' ἡμῶν τετύπεται, μετακινήθῃναι ἢ ἀλλοιωθῆναι ἢ τὴν οἰανοῦν δέξασθαι ὕφειν.

ε'.) Ἐκ τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς ἐκφαίνεται ὅτι αὕτη ἦτο κοινοβιακή, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόντων ὠρίσθη νὰ μὴ ὑπερβαίῃ τοὺς πενήνηντα ἐκτὸς τοῦ ἡγούμενου, ὅτι ἦτο ἀνεξάρτητος, αὐτεξούσιος, αὐτοδιοίκητος καὶ ἀσύδοτος ἀποκλειομένης πάσης δῆποτε ἐξωτερικῆς ἐπεμβάσεως, διοικητικῆς καὶ πνευματικῆς τ. ἔ. πατριαρχικῆς ἢ μητροπολιτικῆς, ἄρα ἀρχῇθεν δὲν ἦτο οὔτε σταυροπηγιακὴ καὶ πατριαρχικὴ οὔτε ἐπαρχιακὴ τ. ἔ. ἐπισκοπικὴ, ὅτι ὁ ἡγούμενος ἔδει νὰ ὑποδεικνύῃ τὸν διάδοχόν του πρὸ τοῦ θανάτου του, τοῦτου δὲ μὴ γενομένου δι' αἰφνίδιον θάνατον νὰ ἐκλέγῃται ὑπὸ τῶν πατέρων ὁ ἱκανώτερος ἐκ τῆς ἀδελφότητος, ὅτι ὁ ἡγούμενος διώκει τὴν μονὴν ἐφαρμοζὼν πιστῶς τὰς περὶ τῆς διαίτης καὶ τοῦ βίου τῶν μοναζόντων διατάξεις τοῦ τυπικοῦ, ὅτι οἱ μονάζοντες διηγόν οὐ μόνον ἐν προσευχαῖς καὶ νηστεαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐργασίᾳ, ὅτι ὁ ὀριζόμενος οἰκονόμος (δικαῖος) καὶ οἱ λοιποὶ διαχειρίζονται καὶ ἐπίτροποι τῆς περιουσίας τῆς μονῆς ὀφείλον νὰ δίδωσι τακτικῶς λογαριασμὸν τῆς διαχειρίσεώς των εἰς τὸν ἡγούμενον, οὗτος δὲ εἰς τὴν ἀδελφότητα, ὅτι ὁ ἀποδεικνύμενος ὡς καταχραστὴς ἢ σπάταλος περὶ τὴν διαχείρισιν ἔδει ν' ἀποβάλλῃται τῆς μονῆς, ὅτι ἡ μονὴ ἔδει νὰ ἐλεῇ τοὺς πένητας, νὰ περιθάλλῃ τοὺς γέροντας, νὰ νοσηλεύῃ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ νὰ συντηρῇ σχολεῖον χάριν τῶν ὀρφανῶν καὶ ἀπροστατευτῶν παιδίων, ὅτι ὀφείλε νὰ συντηρῇ τὰ τρία ὑπὸ τοῦ κτίτορος ἰδρυθέντα χάριν τῶν ξένων ξενοδοχεῖα, ὅτι οἱ μονάζοντες ἔδει νὰ εἶναι Ἰβήρες ἀποκλειομένων τῶν ἐλλήνων καὶ ὅτι ἡ ἱερουργία ἐτελεῖτο ἐλληνιστί.

Τὰ εἰς τὴν μονὴν κληροδοτηθέντα δὲν ἦσαν μόνον τοῦ κτίτορος, ἀλλὰ καὶ τοῦ προαποθανόντος ἀδελφοῦ του Ἀπασίου, διατελέσαντος καὶ τοῦτου δημοσίου λειτουργοῦ ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἀνελθόντος εἰς ὑψηλὰ διοικητικὰ ἀξιώματα καὶ καταλιπόντος μεγάλην κτηματικὴν περιουσίαν σὺν τῇ ἐντολῇ, ὅπως αὕτη χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του πρὸς πραγμάτων τῆς ἀπὸ κοινοῦ πιθανῶς ληφθείσης ἀποφάσεως περὶ ἰδρύσεως

μονῆς. Πρῶτος ἡγούμενος ὠρίσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κτίτορος Γρηγόριος τις, ἀνὴρ σεβάσμιος, οἱ δὲ εἰσαχθέντες ὡς μοναχοὶ ἦσαν ἀπόμαχοι ἐκ τῶν ὑπηρετούντων παρὰ τῷ αὐτοκρατορικῷ στρατῷ Ἰβήρων.

Σ') Ἡ ἱστορία τῆς μονῆς εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τῆς τοῦ Στενιμάχου. Ἡ μονὴ ἐληλατήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν σταυροφόρων τῷ 1189 κατὰ τὴν τρίτην σταυροφορίαν. Οἱ σταυροφόροι παρὰ τὰ συμπεφωνημένα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιον II Ἀγγέλον (1185—1196) ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ἀλλαμανῶν Φρειδερίκον τὸν Βαρβαρόσαν κατέλαβον τὴν Φιλιππούπολιν καὶ ἐξ αὐτῆς ὁρμώμενοι ἐδήωσαν ἅπαν τὸ περὶ αὐτὴν πλούσιον πεδῖον καὶ διήρπασαν τὰς κώμας καὶ τὰς ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονάς. Κυριεύσαντες καὶ τὸ ὄχυρόν τοῦ Πετριτσοῦ, ὅπερ ὁ Ansbertus καλεῖ «castellum munitissimum ac famosum Sebention»¹⁾ ἢ κατ' ἄλλην γραφὴν Scribention²⁾, προέβησαν περαιτέρω ἐπὶ τῆς Ροδόπης καὶ διήρπασαν καὶ τὴν μονήν, τὸν δὲ ἡγούμενον αὐτῆς Ἰβηρα ἀπήγαγον εἰς τὴν Φιλιππούπολιν πρὸς τὸν βασιλέα τῶν· οὗτος ὅμως φιλοφρόνως ὑποδεξάμενος καὶ διαλεχθεὶς ἀπελευθέρωσεν αὐτόν.³⁾ Ἐπὶ τοῦ Ἀλέξιου III Ἀγγέλου (1195—1204) ἡ μονὴ μετὰ τοῦ Στενιμάχου καὶ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως περιέρχεται εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ δι' ὀλίγον χρόνον. Ὁ ἐξ εὐγενοῦς οἴκου δολοφόνος τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἀσὲν I Ἰβραγκὸς κατέφυγεν εἰς τὸ Βυζάντιον καταδιωχθεὶς. Ἐκεῖ οὐ μόνον τυγχάνει φιλοξενίας, ἀλλὰ συνδέεται καὶ δι' ἐπιγαμίας πρὸς τὴν αὐτὴν λαβὼν τὴν ἀνεψιὰν τοῦ αὐτοκράτορος ὡς γυναῖκα. Πρὸς στερέωσιν τῆς συγγενείας διωρίσθη ὁ Ἰβραγκὸς ὑπαρχὸς τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως—Στενιμάχου· ἀλλὰ εὐθύς, ὡς ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν, ἀφίσταται τοῦ Βυζαντίου, ἀναγνωρίζει ἐπικυρίαρχόν του τὸν τσάρον τῶν Βουλγάρων Καλογιάννην καὶ κηρύσσει τὸν πόλεμον κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Τότε ἀναγκάζεται ὁ Ἀλέξιος νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτὸς μετὰ πολλῆς δυνάμεως στρατοῦ (1199) κατὰ τοῦ γαμβροῦ του καὶ μετὰ πολλὰς νικηφόρους μάχας κυριεύει τὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατάληφθέντα φρούρια, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Στενιμάχου (Πετριτσοῦ). Οὕτω ἡ μονὴ περιέρχεται πάλιν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.¹⁾ Ἐπὶ τῆς Φραγκοκρατίας ἡ μονὴ μετὰ τοῦ Στενιμάχου περιελήφθη (1204) εἰς τὸ φέουδον τῆς Φιλιππουπόλεως, ὅπερ ὑπὸ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος

1) Ansberti, historia de expeditione Friderici imperatoris, ἔκδ. Dobrowsky, ἔτ. 1827, σελ. 17.

2) Fontes rerum Austriae. Scriptores, τόμ. V, σελ. 34, ἔκδ. Pauerle.

3) Ansberti, αὐτόθι, σελ. 47.

1) Νικητὰ Χωνιάτου, III, 4, σελ. 686—Ἐφεσίμωναχοῦ, Ἀλέξιος Ἀγγελος, στίχ. 6495.

τοῦ Βυζαντίου Βαλδουίνου παρεχωρήθη εἰς τὸν ἱππότην Renier de Tritt²). Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Φιλιππουπόλεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων (1205) καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Πετριτσίου ὑπὸ τοῦ Renier (1206), ὅπου εἶχε καταφύγει πρὸς ἀσφάλειαν³), ἡ τῆς Ροδόπης περιοχή μετὰ τῆς μονῆς κυριαρχεῖται πάλιν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τοῦ ἡγεμονίδου Σλαύου (Esclas), μεθ' οὗ συμμαχεῖ ὁ διάδοχος τοῦ αὐτοκράτορος Βαλδουίνου Ἑρρίκος (1208) καὶ ἐγγυᾷ αὐτῷ τὴν θυγατέρα του ἐν Στενιμάχῳ⁴), εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ τσάρου Ἀσὲν II μετὰ τὴν παρὰ τῇ Κλοκοτνίτση νίκην αὐτοῦ κατὰ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ (1230)⁵). Ἀποθανόντος τοῦ Ἀσὲν (1241) ἡ μονὴ μετὰ τῆς ἐπαρχίας ὅλης καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Βατάτση: «Στενίμαχος καὶ Τζέπαινα καὶ ὅσα ἦν τῷ τῆς Ροδόπης ὄρει παρακείμενα πολίχνιά τε καὶ κωμοπόλεις ὑπόφορα τούτῳ (τῷ Βατάτση) γεγέννηται καὶ ὅρος αὐτῷ τε καὶ τοῖς Βουλγαροῖς Ἐβρος ἦν ποταμός»⁶), ἀπὸ τῶν διαδόχων τοῦ ὁποίου περιέρχεται εἰς τοὺς Παλαιολόγους τοῦ Βυζαντίου (1261). Τῷ 1342 ἡ μονὴ αὖθις περιέρχεται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βουλγάρων παραχωρηθείσης ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Ἀννης τῆς Σαβοΐανῆς τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως—Στενιμάχου εἰς τὸν τσάρον τῶν Βουλγάρων Ἀλέξανδρον Ἰωάννην διὰ συνθήκης⁷). Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Φιλιππουπόλεως—Στενιμάχου ὑπὸ τῶν Τούρκων (1362) καὶ τὴν κατάληψιν αὐτοχρόνως τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης ἡ μονὴ περιέρχεται ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Τούρκων καὶ παρέμεινεν ὑπ' αὐτοῦς μέχρι τῆς Βερολινίου συνθήκης (1878). Οἱ βούλγαροι κατὰ τὴν κυριαρχίαν τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης ὡς ὁρθόδοξοι ἐσεβάσθησαν ἀναμφιβόλως ἅπαντα τὰ προνόμια καὶ δικαιώματα τῆς μονῆς. Ἡ δισχύρισις δὲ τῶν λογίων τῶν ὅτι ὑπὸ τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου ὑπῆχθη ἡ μονὴ ὑπὸ τὴν πνευματικὴν τοῦ ἐν Τυρνάβῳ Βουλγαρικοῦ πατριαρχείου δικαιοδοσίαν δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Εἶναι μᾶλλον εἰκασία προερχομένη ἐκ τῆς εἰκόνης τοῦ τσάρου, τῆς ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας τοῦ κοιμητηρίου ἐξωγραφημένης καὶ ἐκ τινος παραδόσεως περὶ αὐτοῦ, ἐξ οὗ ὑπολαμβάνεται καὶ κτίτωρ τῆς μονῆς δεύτερος καὶ δωρητὴς μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς ἐπαρχίας Στενιμάχου εἰς τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον.

ζ'.) Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ μονὴ πολλάκις ἐδηρώθη καὶ κατεστράφη

2) Ville-Hardouin, La conquête de Constantinople, § LXIX, σελ. 85.

3) Αὐτέθι, § XCII καὶ CI.

4) Valensienes, histoire de l'empereur Henri § VIII—IX.

5) Zlatarsky B. Ἡ τοῦ Ἀσὲν ἐπιγραφὴ παρὰ τῷ Στενιμάχῳ. Bull. de la société arch. Bulg. Sophia, ἔτ. 1911, τόμ. II, σελ. 231.

6) Ἀκροπολίτου Γ. χρον. § 44.

καὶ ἀνεκτίσθη μὲν ὑπὸ τῶν μοναχῶν, ἀπώλεσε δ' ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ πάντα τὰ προσοδοφόρα κτήματά της, δι' ὧν ἀρχῇθεν ἐπροικίσθη ὑπὸ τοῦ κτίτορος, πλὴν τῶν παρακειμένων αὐτῇ γαιῶν καὶ τινων ἐν Στενιμάχῳ. Τούτων τὰ ἔσοδα ἀρχομένου τοῦ 18ου αἰῶνος δὲν ἐπῆρχον πρὸς διατροφὴν πλειόνων τῶν 30 μοναχῶν, ἐνῶ οὗτοι τότε, καθ' ἃ ἤκουσεν ὁ διὰ Φιλιππουπόλεως διελθὼν Γεράρδος Κορνήλιος van der Driesch, ἀνῆρχοντο εἰς 300 (1). Σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς ἐπιμελοῦς τῶν γαιῶν της κατεργασίας, διὰ συλλογῆς ἐλεῶν καὶ διὰ τῶν δωρεῶν καὶ ἀφιερωμάτων τῶν πολλῶν προσκυνητῶν ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις αὐτῆς ἐβελτιώθη ἐλαττωθέντος καὶ τοῦ τῶν μοναζόντων ἐν αὐτῇ ἀριθμοῦ εἰς δεκάδας μόνον τινάς.

Κατ' ἀναφορὰν τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος Στενιμάχου πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ 2 Ἰανουαρίου 1857, αἰτουμένης τὴν ἀρωγὴν τῆς μονῆς ὑπὲρ τῶν σχολείων της, μόνον τὸ ἐνοίκιον τῶν ἐν Στενιμάχῳ κειμένων ἀλευρομύλων της ἀνῆρχετο ἐτησίως εἰς δύο χιλιάδας λιρῶν, τὰ δὲ ἐκ τῆς πωλήσεως σταφυλῶν, μαλλίων, μετάξης, βουτύρου, ζύων, δερμάτων καὶ λοιπῶν ἔσοδα ἦσαν διπλᾶ καὶ τετραπλά. Ἐπὶ τοῦ αὐτονομιακοῦ καθεστῶτος τῆς Ἀν. Ρωμυλίας (1879—1885) τὰ ἔσοδα τῶν προσοδοφόρων κτημάτων της ἀνῆρχοντο εἰς 3500 λιρῶν²⁾. Καὶ κατὰ τὴν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποβληθεῖσαν τῇ 15ῃ Σεπτεμβρίου τοῦ 1894 ἐκθεσιν τοῦ κ. Μ. Δ. Βαλαβάνωφ, ἀποσταλέντος ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς κυβερνήσεως, ὅπως μελετήσῃ τὸ ζήτημα τῆς μονῆς μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατάληψίν της, ἡ ὅλη ἀξία τῶν προσοδοφόρων κτημάτων της ἀνῆρχετο κατὰ τὸν ἐπίσημον τοῦ ἔτους 1891 κατάλογον εἰς 300—500 χιλιάδας περίπου χρυσῶν φράγκων. Ἐκτοτε ἡλαττώθησαν πολὺ τὰ ἔσοδα, σήμερον δὲ ἡ μονὴ εἶναι βεβυθισμένη εἰς πολλὰ χρέη. Λέγεται ὅτι ὑπὲρ τὸ ἐν καὶ ἡμῖν ἑκατομμύριον λεβίων ὀφείλει εἰς τὴν κυβέρνησιν μόνον ἐκ φόρων διὰ τὰ προσοδοφόρα κτήματά της καὶ καταβάλλεται προσπάθεια ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου παρὰ τῇ κυβερνήσει, ὅπως διὰ νομοθετικῆς ὁδοῦ χαρισθῇ αὐτῇ τὸ ποσὸν τοῦτο.

η') Τὸ τυπικὸν τῆς μονῆς ἔνεκα τῶν ἐπελθουσῶν ἐν τῇ χώρᾳ πολιτικῶν μεταβολῶν πρὸ αἰώνων ἡτόνησε καὶ ἡ μονὴ ἐπὶ τουρκοκρατίας περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων παρὰ τὸ 24ον κεφάλαιον τοῦ τυπικοῦ της, μὴ προσερχομένων πλέον πρὸς μόνασιν ἐν αὐτῇ Ἰβήρων. Πατρι-

1) Καντακουζηνόφ, ἱστορ. III, 66.

1) Ἀνατολικὴ Ἐπιθεώρ. ἐφημ. Ἀθηνῶν, 15 Ἰανουαρίου 1885.

2) Πλὴν τοῦ προμνημονευθέντος Συμεὼν ἐμόνασεν ἐν αὐτῇ καὶ ὁ Φιλιππουπόλεως Δαμασκηνός.

άρχαι και μητροπολίται 'Ελληνες ἐμόνασαν ἐν αὐτῇ²⁾ και ἀπὸ ἀνεξαργήτου αὐτῇ ἐγένετο σταυροπηγιακὴ και πατριαρχική, ἄδηλον ἀκριβῶς πότε, πάντως ὅμως οὐχὶ πρὸ τοῦ 17ου αἰῶνος· διότι ἔκτοτε καλεῖται οὕτω, ἴσως μετὰ τὴν ἐκ βιάθρων ἐπὶ τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως Δανιὴλ ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τῆς (1604), ἐμπηχθέντος ἐπὶ τῶν θεμελίων του πατριαρχικοῦ σταυροῦ, ὁπότε και μετωνομάσθη ναὸς τῆς ἁγίας Τριάδος. Σιγγιλιῶδες πατριαρχικὸν γράμμα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1628, Φεβρ. 15. ἰνδικτ. 15. (τ.ἔ. 15 Φεβρ. 1628) συνιστᾷ αὐτὴν ὡς σταυροπηγιακὴν και πατριαρχικὴν εἰς λαϊκοὺς και κληρικοὺς ὀρίζον και τὰς ὑπογομένας εἰς αὐτὴν ἐκκλησίας και παρεκκλήσια ἐν Στενιμάχῳ και τοῖς περιχώροις³⁾. 'Ὡσαύτως ὡς ταιαύτη μνημονεύεται και ἐν πατριαρχικοῖς ἐγγράφοις κατὰ Σεπτέμβρ. τοῦ 1699, Αὐγούστου τοῦ 1725, 'Ιούλιον τοῦ 1742, τὸ 1750 και Μάιον τοῦ 1790⁴⁾. 'Ὡς ἴδιον κτῆμα τὸ Πατριαρχεῖον διασφίξει αὐτὴν ἀπὸ καταστροφῆς ἔνεκα τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἡγουμένου τῆς Χριστοφόρου εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν τοῦ Στενιμαχίτου Χατζῆ—Πρίμου κίνημα περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος⁵⁾.

'Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς ἐξελέγετο ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν τῇ μητροπόλει Φιλιππουπόλεως κατὰ τὴν ἐπικρατήσαν ἐκπαλαί (δηλ. ἀπὸ πολυλοῦ) ἀρχαίαν συνήθειαν περὶ τῆς διοικήσεως τῆς κοινῇ ψήφῳ και γνώμῃ τῶν κληρικῶν και τῶν προκρίτων τῆς Φιλιππουπόλεως, Στενιμάχου και Ἀμπελιάνου και θελήσει και γνώμῃ τῶν ὀσιωτάτων πατέρων τῆς, ὑπισχνουμένων ἐπισήμως ὅτι θὰ φυλάξωσι και ἀποδώσωσιν εἰς αὐτὸν τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν και ὁπακοὴν ὡς προεστῶτα και γέροντα: Ἀποκαθιστάμενος δὲ οὗτος ἐν τῇ μονῇ εἶχεν αὐτὸς τὴν διοίκησιν και τὴν διαχείρισιν ὡς τέλειος και πληρεξούσιος κύριος τῶν τε κινητῶν και ἀκινήτων πραγμάτων, κτημάτων τε και ἀφιερωμάτων και ἐλογοδοῦται κατὰ ταχτὸν διάστημα χρόνου ἐν τῇ μητροπόλει πρὸ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, ὡς διαπιστοῦται ἐκ πρωτοκόλλου τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1781⁶⁾. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος ἤρξατο αὐθις ἡ ἀδελ-

2) L o u i s P e t i t, αὐτόθι, εἰσαγωγή, XXII.

3) Γ ε δ ε ὦ ν Μ., Πατριαρχικοὶ πίνακες, σελ. 613. 624. 636. 643. 672.

4) Ἀ π ο σ τ ο λ ῖ δ ο υ Μ υ ρ τ., ὁ Στενίμαχος, § 9. Ἀθήναι 1929.

5) Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πρωτόκολλον ἔχει ἐπὶ λέξει. Κώδ. Κυρίλλου ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, σελ. α'.

'Ὁ Φιλιππουπόλεως Κύριλλος ἐπιβεβαίωσιν.

«Διὰ τοῦ παρόντος ἀποδεικτικὸν και ἐμμερτύρου γράμματος γίνεται δῆλον ὅτι κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκπαλαί ἀρχαίαν συνήθειαν συναχθέντες εἰς ἓν μετὰ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν και εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης μητρο-

φότης τῶν μοναχῶν ἐκλέγουσα συμφώνως τῷ τυπικῷ αὐτῇ τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐν γενικῇ συνόδῳ, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ

πόλεως καὶ τῶν τιμῶν προεστώτων καὶ τζορμπατζήδων τῆς πολιτείας Στενιμάχου καὶ Ἀμπελιάνου ἐπεριλάβαμεν τὸν λογαριασμὸν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας εἰς τὸ Μπάτσκοβον ἀπὸ τὸν ἡγούμενον κύρ Γρηγόριον διὰ εἴκοσι δύο μῆνας καὶ κοινῇ ψήφῳ καὶ γνώμῃ τῶν ρηθέντων τιμωτάτων κληρικῶν καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν τιμωτάτων προεστώτων Στενιμάχου καὶ Ἀμπελιάνου καὶ θελήσει καὶ γνώμῃ τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὁσιωτάτων πατέρων ἐψηφίσθη καὶ ἀποκατέστη διὰ ἡγούμενος τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου Μπατσκόβου ὁ παπᾶ κύρ Μακάριος, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ὥστε ἔχειν τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου καὶ εἶναι αὐτὸν τέλειον καὶ πληρεξούσιον νοικοκύριον τῶν τε κινητῶν καὶ ἀκινήτων πραγμάτων, κτημάτων τε καὶ ἀφιερωμάτων τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου, ὡς ἄξιος καὶ πιστὸς οἰκονόμος καὶ δεδοκιμασμένος ἐν ἄλλοις τε καὶ μάλιστα ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ἐν ἣ μέχρι τοῦ νῦν προεστάθη· ὁ γὰρ εἰδὼς προεστάναι τοῦ ἰδίου οἴκου καὶ ἑτέροις οἶδε προῖστασθαι. Διορίσαντες τοίγυν καὶ ἀποκαταστήσαντες διὰ ἡγούμενον τὸν ρηθέντα ἡγούμενον παπᾶ κύρ Μακάριον ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ ὑπέσχοντο ἅπαντες οἱ ἐν αὐτῷ εὐοισκόμενοι πατέρες, γέροντες καὶ νέοι φυλάξαι καὶ ἀτοδοῦναι αὐτῷ τὴν προσήκουσαν εὐλάβειαν καὶ ὑπακοὴν ὡς προεστώτι καὶ γέροντι καὶ μηδένα ἐξέρχεσθαι τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου (κατὰ τὴν ἐκκαλαί συνήθειαν) καὶ οὔτε εἰς Φιλιπούπολιν οὔτε εἰς χωρίον οὔτε εἰς τὸ μετόχιον καταβαίνειν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης καὶ θελήσεως· ὅστις δὲ ᾔθελεν ἐναντιωθῇ αὐτῷ εἰς καμμίαν προσταγὴν ἢ εἰς ὁποιαδήποτε ἄλλην θέλησιν ἢ θελε φανῇ ἀπαθὴς καὶ παρῆκος, θέλει παιδευθῇ ἐσχάτως· μὲ ἔξωσιν ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου μὲ ἀτιμίαν τοῦ καὶ ζημίαν τοῦ μεγάλῃν παρ' ὅλων ἡμῶν τῶν ἐν τῷδε τῷ γράμματι ὑπογεγραμμένων· Καὶ εἰς διηνεκὴ τὴν ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἐμπροσθεν τοῦ πανιερωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου καὶ δεσπότη, κυρίου κυρίου Κυρίλλου, ἐπιβεβαιώσας τῆς αὐτοῦ πανιερότητος καὶ μαρτυρίας τῶν ὑποκάτωθεν ἐντιμοτάτων κληρικῶν καὶ εὐγενεστάτων ἀρχόντων καὶ τῶν προεστώτων τοῦ Στενιμάχου καὶ Ἀμπελιάνου καὶ ἐπεδόθη τῷ διαληφθέντι ἡγουμένῳ κύρ Μακαρίῳ, ἀψπα', Νοέμβριου κς'.

Σενοφύλαξ Δαμιανὸς ὑπόσχομαι, προηγούμενος Γρηγόριος ὑπόσχομαι, παπᾶ Ἰωσήφ ὑπόσχομαι, Παπᾶ Καλλίνικος ὑπόσχομαι, παπᾶ Ἀνανίας ὑπόσχομαι, Καλλίστρατος ὑπόσχομαι, Ἀγάπιος ἱερομόναχος ὑπόσχομαι, παπᾶ Ἀνθίμος ὑπόσχομαι, ὁ ρήτωρ Δημήτριος μάρτυς, Γερμανὸς μοναχὸς ὑπόσχομαι, ὁ σκευοφύλαξ Νικόλαος μάρτυς, ὁ Μήτσος παπᾶ Θεοδοσίου μάρτυς, ὁ δικαιοφύλαξ Δημήτριος μάρτυς, ὁ ἐστιάριος Μιχαλάκις μάρτυς, Μαργαρίτης μάρτυς, Δημήτριος τοῦ Μαργαρίτου μάρτυς, Χατζῆ Δόξας μάρτυς, Κομνηνὸς τοῦ Χατζῆ Στέριου μάρτυς, Μανόλης τοῦ Χατζῆ Γιακομῆ μάρτυς, Πρίμος τοῦ Παναγιώτου μάρτυς, Χατζῆ Βέτζος μάρτυς, Νάσος μάρτυς, Θεοδόσιος Τόλιου μάρτυς, Χατζῆ Διαμαντῆς μάρτυς.

Ἐκ τῶν ὑπογεγραμμένων οἱ ὑποσχόμενοι εἶναι μοναχοὶ τῆς μονῆς, ὁ δὲ δικαιοφύλαξ Δημήτριος (τῆς ἐλεμπῆς Δημητριάδος) ὁ σκευοφύλαξ Νικόλαος (τῆς ἐλεμπῆς Νικολάδος) Ἰωάννου Χατζῆ (Νικόγλου), ὁ ἐστιάριος Μιχαλάκις (τῆς ἐλεμπῆς Μιχαλάδος Κύρου) καὶ ὁ ρήτωρ Δημήτριος εἶναι οἱ σύμβουλοι τοῦ μητροπολίτου ἄρχοντες Φιλιππουπόλεως, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ εἶναι πρόκριτοι Στενιμάχου καὶ Ἀμπελιάνου, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι

ἀρχιερατικοῦ ἐν Στενιμάχῳ ἐπιτρόπου τοῦ ἁγίου Φιλιππουπόλεως, ἐπικυρουμένου τοῦ πρωτοκόλλου τῆς ἐκλογῆς ὑπὸ τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, ὡς ἐκπροσώπου τοῦ Πατριαρχείου. Ὁ ἡγούμενος διώριζεν ἐκ τῶν ἀδελφῶν τὸν οἰκονόμον τῆς μονῆς (δικαῖον) γενικὸν διαχειριστὴν ἀπάσης τῆς περιουσίας κινητῆς τε καὶ ἀκινήτου τῆς μονῆς. Κατὰ τὸ ἐκδοθὲν περὶ τῆς Ἐξαρχίας σουλτανικὸν φερμάνιον τοῦ 1870, καθ' ὃ ὠρίσθησαν αἱ Βουλγαρικαὶ μητροπόλεις καὶ αἱ μοναὶ αἱ ἀποσπώμεναι τοῦ Πατριαρχείου καὶ περιερχόμεναι ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐξαρχίας, ἡ μονὴ παρέμεινε πατριαρχικὴ οὐδὰμῶς διεκδικηθεῖσα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονῶν Βοδενῶν, Κουκλένης καὶ Βελασίτσης τῆς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως.

θ') Τῷ 1664 ἐπεσκέψατο τὴν μονὴν μετ' ἀρχιμανδριτῶν καὶ πρωτοσυγκέλλων ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος συλλέγων βοηθήματα ὑπὲρ τοῦ Παναγίου τάφου καὶ τῷ 1720 ὁ διάδοχος αὐτοῦ καὶ ἀνεψιὸς ἐπ' ἀδελφῇ πατριάρχης Χρυσανθὸς Νοταρᾶς, εἰς ὃν ὀφείλεται τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ἀντίγραφον τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς «ἥς τινος (βίβλου) καὶ τὸ ἴσον μεταγραφὲν ἔλαβον σὺν ἐμοί». Ἀμφότεροι ἐλειτούργησαν μετὰ τῶν μοναχῶν¹⁾. Τὴν μονὴν ὡσαύτως ἐπεσκέπτοντο καὶ οἱ ἐκάστοτε μητροπολίται Φιλιππουπόλεως. Κατὰ σημειώσιν ἐπὶ ἐντύπον τῆς μονῆς ὁ Παῖσιος ἐπεσκέψατο αὐτὴν τῷ 1819 Ἰουνίου κη' καὶ ἔγραψε στίχους τινὰς πολιτικὸν δι' αὐτήν, καθ' ἣν εἶχε συνήθειαν²⁾, ὃ δὲ Νικηφόρος τῷ 1825. Πολλάκις δὲ οἱ μετ' αὐτοὺς μητροπολίται Νεόφυτος, Γρηγόριος, Ἰωακείμ Εὐθυβούλης καὶ Φώτιος. Κατ' εἰσήγησιν τοῦ Βλ. Σκορδέλη καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ μεγάλου τοῦ πατριαρχείου πρωτοσυγκέλλου Εὐσταθίου Κλεοβούλου συνεστήθη ἐν τῇ μονῇ ἱερατικὴ σχολή, λειτουργήσασα μόνον κατὰ τὰ ἔτη 1870—74. Τοιαύτη δὲ τις ἡ ἀπλῶς σχολὴ οἰκοτροφῶν μειρακίων ἐλειτούργει συντηρουμένη ὑπὸ τῆς μονῆς ἐπὶ τῶν πρώτων τῆς τουρκοκρατίας αἰώνων ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Πετριτσῶ: «ἐνθα διετρέφοντο τὰ μειράκια» κατὰ τὸν Χρυσανθὸν Νοταρᾶν³⁾. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἡ μονὴ κατὰ τοὺς ζοφεροὺς τῆς δουλείας χρόνους ἦτο καὶ φυτώριον ἑλληνικῆς παιδείας ἀνά τὰ μέρη ταῦτα.

οἱ Στενιμαχίται ἐνδιεφέροντο περὶ τῆς μονῆς. Ἐκ τοῦ πρωτοκόλλου φαίνεται ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς μονῆς λήγοντος τοῦ 18ου αἰῶνος δὲν ἦτο ἀνθηρὰ καὶ διωρίσθη ἡγούμενος δεδοκιμασμένος πρὸς διόρθωσιν αὐτῆς.

1) Κατὰ παρακακμένας σημειώσεις ἐν τῷ τυπικῷ τοῦ Βουκουρεστίου ἐν ταῖς σελίσιν 67, 68, 69. L o u i s P e t i t αὐτόθι. σελ. XXV.

2) Β λ. Σ κ ο ρ δ έ λ η, Δελτίον ἱστορ. ἐθνολογ. ἐταιρείας Ἀθηνῶν, τόμ. IV. ἔτ. 1889, σελ. 354.

3) L o u i s P e t i t, ἐνθα ἀνωτέρω. σελ. XXVI.

ι') Ἐνεκα τῶν ἐπιγενομένων καταχρήσεων ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς περιουσίας τῆς μονῆς ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου καὶ τοῦ δικαίου αὐτῆς (οἰκονόμου—ἐπιτρόπου) φθίνοντος τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἔνεκα ἄλλων ἐπισυμβάντων ἐν τῇ μονῇ ἀτοπημάτων τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπέστειλεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διορίσαν ἡγούμενον τῷ 1892 τὸν ἀρχιμανδρίτην Κύριον Μακάριον. Τὸ τοιοῦτον ἐξώργισε τοὺς μοναχοὺς, ἡ δὲ ἥκιστα ἱεροπρεπὴς πρὸς αὐτοὺς συμπεριφορὰ τοῦ ἡγουμένου ἐπήνεγκε τὴν κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει καθαιρέσιν του ὑπὸ τῆς ἀδελφότητος, ἣτις ἠτήσατο καὶ δι' ἀναφορᾶς καὶ διὰ πρεσβείας παρὰ τοῦ Πατριαρχείου, ὅπως αὕτη ἐκλέξη τὸν ἡγουμένον τῆς, ὡς ἐγένετο πρότερον. Οὕτω κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα τῷ 1894 ἡ ἀδελφότης προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἱερομονάχου Ἀκακίου Φιλιππουπόλτου ὡς ἡγούμενου, ἀνδρὸς εὐσεβοῦς, λογίου καὶ διακριθέντος ἐν τῇ ἱερατικῇ ὑψηροσίᾳ ὡς ἀρχιερατικοῦ προϋσταμένου τῆς ἐπαρχίας Καβακλῆ καὶ ὡς ἐφημερίου τῆς ἐκκλησίας Ἀγίου Κωνσταντίνου ἐν Φιλιππουπόλει. Ἡ ἐκλογὴ διεξήχθη ὁμαλῶς ἐν τῇ μονῇ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου ἐν Στενιμάχῳ ἱερέως Λεωνίδα, ὅστις καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν μητρόπολιν τὸ σχετικὸν πρωτόκολλον. Αὐστυχῶς ἡ ἥκιστα διπλωματικὴ προορατικότης τοῦ πατριαρχείου ἐνεργοῦντος καθ' ὑπόδειξιν ἐνδιαφερομένων, ὅπως ἄλλος ἐκλεγῇ ἡγούμενος, περιέπλεξε τὴν κατάστασιν καὶ ἐπήνεγκε τὴν ἀπώλειαν τῆς μονῆς. Τὸ πατριαρχεῖον οὐ μόνον δὲν ἀνεγνώρισεν ὡς ἡγούμενον τὸν ψηφισθέντα Ἀκάκιον, ἀλλὰ καὶ καθήρεσεν αὐτὸν μετ' ἀφορισμοῦ ἀπὸ τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, ἀπέστειλε δὲ αὐτὸς τὸν ἀνακληθέντα Μακάριον, ὅπως ἐπαναλάβῃ τὴν ἡγουμενείαν. Τὸ τοιοῦτον προεκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῆς Βουλγαρικῆς κυβερνήσεως χάριν τῆς κινδυνεύουσης διήθεν τάξεως, πράγματι ὅμως πρὸς κατάληψιν τῆς μονῆς, ἣν οἱ Βούλγαροι ἀπὸ πολλοῦ ἐπωφθαλμίουν ἔνεκα τῶν εἰσοδημάτων τῆς. Ὁ Ἀκάκιος καθηρημένος καὶ ἀφορισμένος ὑπὸ τῆς μητρὸς ἐκκλησίας ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του προσεχώρησεν εἰς τὴν Ἐξαρχίαν μετὰ τινων μοναχῶν καὶ οὕτω ἡ μονὴ περιήλθεν εἰς τοὺς Βουλγάρους μεθ' ὅλας τὰς τοῦ Πατριαρχείου διὰ τοῦ ἁγίου Φιλιππουπόλεως διαμαρτυρίας πρὸς τὴν Βουλγαρικὴν κυβέρνησιν αἰτουμένου τὴν ἀπόδοσιν τῆς. Ἡ Βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀκακίου ἐπαναληφθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἀδελφότητος τῆς μονῆς, ἡ δ' Ἐξαρχία ἀποδεξαμένη τὴν εἰς αὐτὴν προσχώρησιν τῆς ἀδελφότητος ὑπήγαγε τὴν μονὴν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἐν Σοφίᾳ ἱερᾶς Βουλγ. Συνόδου. Τὸ ἐν Χάγῃ διαιτητικὸν δικαστήριον, οὐ ἐξητήθη ἡ γνώμη περὶ τῆς ἀμφισβητουμένης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων κυριότητος τῆς μονῆς παρὰ τῆς πρὸς ἐκδίκασιν τῶν κτημάτων τῶν διαλυθεισῶν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1906 Ἑλλην. ἐν Βουλγαρίᾳ κοινοτήτων μεικτῆς Ἐπι-
Θ ρ α κ ι κ ᾶ Ζ'.

τροπείας συμφώνως τῇ συνθήκῃ τοῦ Neilly, ἐπεδίκασε τὴν μονὴν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὴν Ἑλλην. Κοινότητα Στενιμάχου.

ια') Ἡ μονὴ ἀποτελεῖται ἐκ τετραπλεύρου μεγάλου διωρόφου κτιρίου περιβάλλοντος μεγάλην λιθόστρωτον αὐλήν, ἐν ᾗ εἶναι ἐκτισμένοι δύο ἐκκλησίαι. Ὁ ἐπισκεψάμενος αὐτὴν ἐν ἔτει 1706 P. Lucas παρομοιάζει πρὸς φρούριον μετὰ τριῶν πυλῶν, ἔχον ἐν τῷ κέντρῳ τὸν ἐκκλησίαν ἀνακαινισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μανρικίου (;), οὗ τὴν εἰκόνα πολλαχοῦ τῆς μονῆς εἶδεν ἐξωγραφημένην¹⁾. Ἐκτοτε ἡ μονὴ ἔπαθε πολλάκις ἐκ πυρκαϊᾶς καταστραφείσης ὀλοτελῶς τῆς δυτικῆς πτέρυγος τοῦ κτιρίου καὶ μέρους τῆς βορείου. Ἐσχάτως ἀνφοδομήθη ἡ ἀπειλοῦσα πτώσιν ἀνατολικῇ πλευρᾷ λιθόκτιστος ὅλη τῇ ἀρῶγῇ τοῦ νῦν τσάρου τῆς Βουλγαρίας εὐσεβοῦς Βόριδος I, τρίτου ἡδὴ κτίτορος αὐτῆς κατὰ τοὺς Βουλγάρους.

Ἐκ τῶν παλαιῶν τῆς μονῆς κτιρίων τοῦ XI αἰῶνος διασφύζεται μόνον τὸ διώροφον τοῦ κρηνηρίου κτιρίου ἐπὶ ὑψώματος ἀνατολικῶς τῆς μονῆς περὶ τὰ 500 μέτρα μακρύν. Ἡ κάτω ὀροφή αὐτοῦ χρησιμεύει ἀνέκαθεν ὡς ὀστιαποθήκη (ossarium), ἡ δὲ ἄνω εἶναι ἐκκλησία πρὸς τιμὴν τῶν Ἀρχαγγέλων. Τὸ κτίριον εὐθυσκεται εἰς ἑρεπιώδη κατὰστασιν ἀνακαινισθείσης ἐν τῷ μεταξὺ μόνῃς τῆς στέγης του. Αἱ τοιχογραφίαι τῆς ἐκκλησίας ἀνάγονται εἰς τὸν XII αἰῶνα, ὡς ἡ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ ἡ τῶν ἀδελφῶν κητόρων τῆς μονῆς Γρηγορίου καὶ Ἀπασίου Πακουριανῶν. Αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφαὶ ἅπασαι εἶναι Ἑλληνικαί. Παρὰ τῇ τοιχογραφίᾳ τῶν κητόρων εἶναι καὶ ἡ τοῦ τσάρου Ἰωάννου (Ivan) Ἀλεξάνδρου (1331—1371) ἐν φυσικῷ σχεδὸν μεγέθει μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς παρὰ τῇ κεφαλῇ του: «Ἰω(άννης) ἐν Χ(ριστῷ) τῷ Θεῷ εὐσεβῆς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρωμαίων Ἀλέξανδρος»²⁾.

Οἱ Βούλγαροι θεωροῦσι τοῦτον τὸν τσάρον ὡς δεύτερον τῆς μονῆς κτίτορα καὶ δωρητὴν, ὡς προεργήθη, στηριζόμενοι εἰς τὴν ἀφήγησιν τοῦ Luccari, ὅτι ἐν τῇ περὶ τὸν Στενίμαχον μονῇ τῆς Παναγίας, ἰδρυθείσῃ ὑπὸ τοῦ Ἰβηροῦ βασιλέως (re di Hiueria), εἶδε τὴν προσωπογραφίαν τοῦ τσάρου Ἰβάν Ἀλεξάνδρου ἐν φυσικῷ μεγέθει (ritratto al naturale) ὡς κτίτορος, διότι ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς ἐμεγεθύνθη καὶ ἐπροικίσθη (accresciuta e bonificata) ὑπ' αὐτοῦ διὰ μεγάλων ἐσόδων κατὰ τὰς τῶν μοναχῶν δηλώσεις πρὸς αὐτὸν ἐπισκεψίμενον τὴν μονὴν φθίνοντος τοῦ 16ου αἰῶνος³⁾.

1) Προφανῶς πρόκειται περὶ τῆς εἰκόνης τοῦ αὐτοκρ. Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ P. Lucas, Voyage dans la Grèce κτλ. Paris 10.

2) Ἴδε καὶ J o r d. I v a n o w, Τὸ φρούριον τοῦ Ἀσέν (Πετριτσός) ἐν τῷ Bull. de la soc. arch. Bulg. τόμ. II, σελ. 213.

3) L u c c a r i, Annali di Rausa, ἔτ. 1605, σελ. 52. J i r e c k—A r g y r o w, Ὀδοιπορικὸν Βουλγαρίας, σελ. 424.—Πλὴν τῆς εἰδήσεως ταύτης τοῦ Ραγου-

ιβ'). Ἡ ἐν τῇ αὐτῇ τῆς μονῆς κυρία ἐκκλησία (τὸ καθολικὸν) τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου προέρχεται ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἀνοικοδομηθεῖσα ἐκ βάρθρων ἐν τῇ θέσει τῆς ὑπὸ τοῦ Πακουρια-

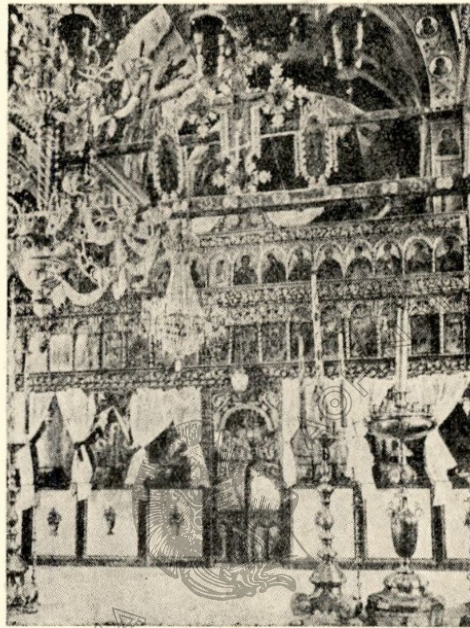

Αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τῆς Παναγίας τῆς Μονῆς

νοῦ κτισθείσης ὑπὸ τοῦ ἁγίου Φιλιππουπόλεως Δανιὴλ τῷ 1604 καὶ μετονομασθεῖσα τῆς ἁγίας Τριάδος κατὰ τινὰ ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ νάρθηκος

σαίου περιγητοῦ καὶ τῆς φερομένης νῦν ὡς προσωπογραφίας τοῦ τσάρου μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν Ἑλλην. ἐπιγραφῆς οὐδεμία ἄλλη μαρτυρία περὶ τοῦ τσάρου Ἰβάν Ἀλεξάνδρου ὡς κτίτορος τῆς μονῆς ὑπάρχει. Οἱ πρεβύτεροι τῶν Στενιμαχιτῶν, οἵτινες τακτικῶς καὶ πολλάκις ἐπεσκέπτοντο κατ' ἔτος τὴν μονὴν καὶ ἐγνώριζον πάντα τὰ κατ' αὐτὴν, διΐσχυρίζονται ὅτι ἡ μὲν προσωπογραφία εἶναι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ γραφεῖσα συγχρόνως μετὰ τῶν προσωπογραφιῶν τῶν κιτόρων ἀδελφῶν, ἡ δ' ἐπιγραφὴ δὲν ὑπῆρχε μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταλήψεως τῆς μονῆς, ἐγράφη δὲ βραδύτερον ὑπ' αὐτῶν πρὸς πίστωσιν τῶν ἐπὶ τῆς μονῆς παλαιῶν δικαιομάτων των. Καὶ ἐγὼ αὐτὸς τρεῖς ἐπισκεψάμενος τὴν μονὴν πρὸ τοῦ 1892 καὶ τὸ κοιμητήριο περιεργασθεὶς λεπτομερῶς δὲν διέκρινον τοιαύτην ἐπιγραφὴν. Ὁ

δυσαναγνώστου νῦν ἔνεκα τῆς ἐπιγενομένης ἐπιχρίσεως. Ἡ μετονομασία

Τὸ ἐσώτερον τῆς ἐκκλησίας τῆς μονῆς Πετριτσῶ

δὲν ἐπεκράτησεν. Ἡ ἐκκλησία εἶναι τύπου τῶν ἐν Ἀθῶ ἔχουσα ἑκατέ-

Jirecek διατείνεται, καθ' ἃ ἤκουσε παρ' ἀξιοπίστων Βουλγάρων, ὅτι ἡ προσωπογραφία τοῦ τσάρου ὑφίστατο ἐν τῇ μονῇ ἐπὶ τουρκοκρατίας χωρὶς νὰ σημειοῖ τὸ μέρος καὶ πρὸς πίστωσιν τοῦ λόγου του παραπέμπει εἰς τὸ πλήρες ἀμετροεπειῶν βιβλίον τοῦ δημοδιδασκάλου Ζαχάριεφ «Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφή τῆς περιφερείας Τατάρ Παζαρτζίκιου», ἔτ. 1870, Βιέννη, σελ. 65. Ἄν ἡ προσωπογραφία εἶναι τοῦ τσάρου ἢ τοῦ Κομνηνοῦ, προσαρμοσθεῖσι βραδύτερον πρὸς τὰ χαρακτηριστικά τοῦ τσάρου, γνωστὰ ἄλλοθεν, οὐδὲν δύναμαι νὰ εἶπω. Ὅτι ὁμοῦς τινὲς τῶν Βουλγάρων συνεθίζουσι νὰ καταφεύγωσιν εἰς ἱστορικές πλαστογραφίας πρὸς ὑποστήριξιν τῶν γνωμῶν των, σημειῶ ἐνταῦθα δύο περιπτώσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν αὐτὴν μονήν: α) Ἐν τῷ ἐστιατορίῳ τῆς μονῆς ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου ἦσαν ἐξωγραφημένοι ἐν φυσικῇ μεγέθει καὶ λίαν ἐντόνως μεθ' ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν τῶν ὀνομάτων των οἱ φιλόσοφοι: Σωκράτης, Πλάτων, Πυθαγόρας, Ἀριστοτέλης. Κατὰ τὴν εἰς τὴν μονὴν ἐπίσκεψίν μου μετὰ τῶν μελῶν τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἀρχαιολογικοῦ συνδέσμου τῷ 1927 εἶδον τὰς τοιχογραφίας ὑφισταμέ-

ρωθεν ἀψίδας καὶ θόλον κυκλωτερῇ, διέσωσεν ὅμως ἐκ τῆς παραδόσεως τῶν προγενεστέρων αἰώνων τὰ παρὰ τῇ βάσει τοῦ θόλου ἐκατέρωθεν ἀε-

Εἰκόνες τῶν δωρητῶν ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ νάρθηκος.

τώματα. Εἶναι λιθόκτιστος διὰ κανονικῶν τετραπλείρων ἀσβεστολίθων καὶ ὁμοιάζει κατὰ πολὺ πρὸς τὴν ἐν τῷ Αὐπελίῳ τοῦ Στενιμάχου ἐκκλη-

νας ἀκόμη καὶ λεπτομερῶς περιειργάσθη αὐτάς. Τῷ 1933 ἐπισκεψάμενος πάλιν τὴν μονὴν μάτην ἀνεξήτησα αὐτάς. Εἰς τὰς θέσεις τῶν δύο φιλοσόφων ἠνοίχθησαν παράθυρα, οἱ δὲ δύο ἄλλοι μετεμορφώθησαν παραδόξως εἰς τὸν Εὐθύμιον τελευταῖον πατριάρχην Τυρνόβου καὶ εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τῆς Ρήλας μετὰ βουλγαρικῶν ἐπιγραφῶν! 2) Περὶ τοῦ πρόμνησθέντος Βουλγάρου πατριάρχου Εὐθυμίου ὑπάρχει παράδοσις ὅτι μετὰ τὴν εἰς τοὺς Τούρκους πτώσιν τοῦ Τυρνόβου, ὅπερ ἡρωϊκῶς ὑπεστήριξε, ὁ ἱεράρχης ἐξορισθεὶς ὑπὸ τῶν κατακτητῶν ἐμόνασε καὶ ἀπέθανεν ἐν τινι μονῇ. Ἡ μονὴ δὲν μνημονεύεται, ἀλλ' ὑποτίθεται ὅτι εἶναι τις ἐκ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ. Τῷ 1905 ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Βατοκόβου μετὰ τινων μοναχῶν ἐσκηνοθέτησαν τὰ ἐξῆς: Ἐπισκευάζοντες δὴθεν τὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας τῆς μονῆς ἀνεσκαψαν τάφον εὐρισκόμενον ἐν αὐτῷ, περὶ οὗ διεκήρυξαν *urbe et orbi*, ὅτι ἦτο ὁ τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου, ὃς διεπιστοῦτο ἐκ τῶν λειψάνων τῆς ἀρχιερατικῆς αὐτοῦ στολῆς καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ τάφῳ εὐρεθείσης ἐπὶ λευκοσιδήρου διὰ μέλανος γεγραμμένης Σλαβικῆς ἐπιγραφῆς: Εὐθύμιος πατριάρχης Τυρνόβου, ἡ τις ἦτο πλάστῃ καὶ ὑποβολιμαία. Συγκίνησις, ὡς εἰκός, κατέλαβε σύμπαντα τὸν Βουλγαρικὸν κόσμον καὶ ὁ λαὸς συνέρρεεν εἰς τὴν μονήν, ὅπως προσκυνήσῃ τὰ ἅγια λείψανα. Ἐγερωθεῖσιν ἀμφιβολίων περὶ τοῦ πράγματος ἡ κυβέρνησις καὶ ἡ ἱερὰ Σύνοδος ἀπέστειλαν εἰς τὴν μονὴν ἐπιτροπεῖαν ἐκ τῶν καθηγητῶν Ἰορδάνου Ἰβανῶφ, μεσαιωνοδίδου καὶ Βογδάνου Φίλωφ ἀρχαιολόγου, ὅπως μελετήσῃ τὰ τοῦ τάφου καὶ ὑποβάλλῃ αὐταῖς ἐκθεσιν. Ἡ περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ἀνακοίνωσις τοῦ Ἰβανῶφ ἐν σχετικῇ του μελέτῃ ἔχει ἐπὶ λέξει: Ce qui concerne le tombeau decouvert en 1905 et attribué au dernier patriarche de Tîrnovo Euthymios, nos fouilles et recherches ont donné

σίαν, τὴν καλουμένην τῆς Παναγίας τῆς Φανερωμένης, ὡς πρὸς τὴν ἀρχι-
τεκτονικὴν, κτισθεῖσαν περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ἀνήκουσαν ἄλλοτε εἰς
τὴν μονήν. Αἱ τοιχογραφίαι καταλαμβάνουσιν ἅπαν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐκ-

Τοιχογραφίαι

κλησίας ὡς καὶ τὸν νάρθηκα καὶ προερχόνται ἀπὸ τῶν αὐτῶν χρόνων ¹⁾.
Αὗται εἶναι λίαν ἔντονοι, τινὲς δὲ καὶ μεγαλοπρεπεῖς, ὡς αἱ τῶν δωρητῶν
Κωνσταντινουπολιτῶν ἀρχόντων Γεωργίου πατρὸς καὶ Κωνσταντίνου υἱοῦ,
ἐν φυσικῷ μεγέθει ἐπὶ τοῦ νάρθηκος, ὅστις ἱστορήθη ὑπ' αὐτῶν, μονασάν-
των ἐν τῇ μονῇ.

Τὰ τῆς ἱστορήσεως τοῦ νάρθηκος δηλοῖ καὶ ἡ ἀκόλουθος σφριζομένη ἐπι-
γραφή: «Ἰστόρητε οὗτος ὁ Θεῖος καὶ πάνσεπτος ἄρτης τῆς πανιπερευλογι-
μένης δεσπίνης ἡ μ (= ἡμῶν) Θεου (= Θεοτόκου) καὶ ἀγιοπαρθένου (ἀντι
ἀειπαρθένου) Μαρίας, τῆς ὀνομαζομένης Πετριοτίτισης καὶ μετονομασθέν-
τος τοῦ ναοῦ τῆς ὁμοουσίου καὶ ἱσοπιοῦ καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος διὰ ἐξώ-
δου κόπου τε καὶ δαπάνης τοῦ τιμοτάτου καὶ εὐγενεστάτου καὶ ἐκλαμπρω-
τάτου ἄρχοντος κυροῦ κυροῦ Γεωργίου, ἐπαρχείας δὲ Φαναρίου καὶ Νεο-
χωρίου. Γέγωνεν δὲ ἡς (= εἰς) τὰς ἡμέρας τοῦ παναγιωτάτου καὶ οἰκουμε-

un resultat negatif. L'inscription Slave, qui était trouvée dans le tombeau en 1905
par sa paléographie ne peut remonter aucunement au
moyen âge; c'est une fabrication recente, acte de patrio-
tisme fervent. D'ailleurs l'un des mystificateurs avoué déjà sa faute!! Bull. de la
soc. archeol. Bulg. Τόμ. II, 1911, σελ. 230. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφή τοῦ τσά-
ρου εἶναι νῦν χρυσή καὶ λίαν ἔντονος.

1) Περὶ τῶν ἀγιογραφῶν ἐν γένει τῆς μονῆς ἴδε μελέτην τοῦ Ρώσου Γραμπάρ
ἐν τῷ Bull. de l'inst. arch. Bulg. Sophia, τόμ. II, ἔτ. 1923—24, σελ. 1 καὶ ἐξῆς.

νικοῦ πριάρχου (=πατριάρχου) κυροῦ Παρθενίου, ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου ἐν ἱερομονάχῃς κ (=καὶ) πνικῆς (πνευματικοῖς) πατριᾶσιν κυροῦ Παρθενίου, ἀρχιερατεύοντος Φιλιποπόλεως κυροῦ Γαυριήλ ἐν τῷ ζῳνα' (=1643) μηνὶ Ἰουλίου λ', ἰνδ.ια'.

Ἡ ἐτέρα ἐν τῇ αὐτῇ τῆς μονῆς ἐκκλησία, συνεχομένη τῷ νάρθηκι τοῦ καθολικοῦ, κεῖται ἐπὶ τοῦ δευτέρου ὁρόφου κτιρίου, οὗ ὁ κάτω χρησιμεύει ὡς στοά. Εἶναι μεταγενεστέρα καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου, αἱ δὲ τοιχογραφίαι τῆς ὅλως ἄτεχνοι προέρχονται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1846 κατὰ σφῆζομένην ἐπιγραφὴν: «Ὁ ναὸς οὗτος ἐξωγραφίσθη δι' ἐξόδου τοῦ μακαριωτάτου πανοσιωτάτου Κωνσταντίνου ἡγουμενεύοντος τοῦ δσιωτάτου σεβασμιωτάτου κυρίου κυρίου Χ' Κυρίλλου, ἔτει 1846, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ». Ὁ ἐσωτερικὸς διάκοσμος τῆς ἐκκλησίας ταύτης εἶναι ἀπλοῦς καὶ πενιχρός. Σπανιώτατα δὲ περιεργὸς τις ἐπισκέπτης ἀνέρχεται τὴν κλίμακα τῆς ἐκκλησίας πρὸς προσκύνησίν της, οἶονεὶ ἀγνοουμένης. Πρὸ αὐτῆς ὑψοῦται καὶ τὸ λιθόκτιστον ὑψηλὸν τῆς μονῆς κωδωνοστάσιον.

γ.) Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι τὸ ἐν τῷ κάτω ὁρόφῳ τῆς νοτίας τοῦ κτιρίου πτέρυγος κείμενον ἐστιατόριον, διὰ τε τὰς τοιχογραφίας του καὶ τὰς ἐπιμήκεις μεγάλας μαρμαρίνας τοιχοπέζας, ἐπὶ τῆς πρώτης ὧν εἶναι κεχαραγμένη ἡ ἐπιγραφή: «Ἡ παρούσα μαρμαρωτοπέξα ὑπάρχει (δι') ἐξόδου καὶ δαπάνης τοῦ πανιερωτάτου καὶ λογιωτάτου πρόην Φιλιππουπόλεως κυρίου κυρίου Δαμασκηνοῦ, ἡγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου ἁγίου καθηγουμένου κυρίου Ματθαίου, ἱερομονάχου, ἔτους Σωτήρος Χριστοῦ γχα (=1601), ἰνδικτιῶνος ιδ', μαῖστορ(ος) Νικολάου». Ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ πρὸς τὴν αὐτὴν τοῖχου τοῦ αὐτοῦ ἐστιατορίου κατὰ τὸ ἄνω μέρος ὑπάρχει ὡσαύτως μεγάλη τοιχογραφία, παριστάνουσα λιτανεΐαν, προφανῶς τὴν μεταφορὰν τῆς θαυματουργοῦ τῆς Θεοτόκου εἰκόνης ἐκ τῆς μονῆς εἰς τὸ Κλωβίον¹⁾, προπορευομένων ἑξαπτερύγων, μοναχῶν καὶ ἱερέων μετὰ τοῦ ἡγουμένου, κρατοῦντος τὴν ποιμαντορικὴν του ράβδον καὶ περιβεβλημένου τὰ ἄμφιά του καὶ ἀκολουθοῦντος πλήθους λαοῦ ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν, ἡμφιεσμένων κατὰ τὸν πρὸ αἰῶνος τρόπον. Ἀνωθεν τῆς σκηνογραφίας ταύτης παρίσταται ὁ τῆς μονῆς περίβολος μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ ἐκκλησίας τῆς κοιμήσεως καὶ ὁ κτίτωρ Γρηγόριος μετὰ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ κρατοῦντες ἑκατέρωθεν ναόν²⁾. Ὡσαύτως παρίσταν-

1) Ἴδε ἀμέσως κατωτέρω.

2) Ἐκ τούτου ὁρμώμενος τεχνοκρίτης τις ὑποθέτει ὅτι καὶ ἡ ἐν τῷ κοιμητηρίῳ εἰκὼν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου εἶναι ἡ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὡς κτίτορος. Ἀλλως τε ἡ τεχνοτροπία τῆς εἰκῆς ἡ αὐτὴ τῆς τῶν παρακειμένων τῶν κτιρίων ἀδελφῶν εἰκόνων ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος προερχομένων, ἐν ᾗ ἡ τοῦ τσάρου ὡς μεταγενεστέρου κατὰ δύο αἰῶνας τῶν πρώτων κτιρίων ἔδει νὰ εἶναι διάφορος. Εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου ἐν φυσικῇ μεγέθει ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ νάρθηκι ἐξωγραφημένη πρὸ τῶν τῶν δωρεῶν ἀρχόντων Κωνσταντινουπολιτῶν. Πιθανῶς δὲ ταύτην καὶ τὴν φερομένην ὡς τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου ἐξέλαβεν ὁ P. Lucas ὡς τοῦ αὐτοκράτορος Μανουκίου.

ται διάφορα περί τὴν ὅλην σκηνογραφίαν τοπία καὶ κτίρια περὶ τὴν μονήν. Μεταξὺ τοῦ λαοῦ διακρίνονται προπορευόμενοι οἱ τῆς μονῆς ἐπίτροποι, γνωστοὶ πρόκριτοι Φιλιππουπόλεως καὶ Στενιμάχου.

Τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς μονῆς ὡς καὶ τὰ ἐν τῷ μουσεῖῳ, πρῶην θησαυροφυλακείῳ αὐτῆς, ἱερὰ σκεύη, εἰκόνες, ἄμφια, ξυλογλυφήματα, σταυροὶ πολύτιμοι καὶ ἄλλα τιμαλφῇ ἀφιερώματα, ἀριθμοῦντα τριῶν—τεσσαρῶν αἰώνων βλόν, εἶναι οὐχὶ τῆς τυχούσης ἀξίας ἀπὸ ἀπόψεως τεχνοτροπίας. Ἀξιοσημείωτος εἶναι τρίπτυχος πίναξ, ἐν ᾧ εἶναι γεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν δωρητῶν ἀπὸ διαφόρων τῆς Θράκης πόλεων καὶ κομποπόλεων καὶ κομῶν ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς τουρκοκρατίας αἰώνων. Μεταξὺ τῶν ἐν τῇ στήλῃ ἐκ Στενιμάχου ὀνομάτων φέρεται καὶ τὸ Βυζαντιακὸν Λασκαρίνα. Ἐκ τῶν ἁγίων εἰκόνων τοῦ καθολικοῦ ἐξέχει ἡ παλαιότης τῆς Θεοτόκου, ἔσθθεν μὲν ὀρειχάλκῳ, ἔξωθεν δὲ ἀργύρῳ ὅλη πλὴν τοῦ προσώπου κεκαλυμμένη μετ' Ἰβηρικῆς ἐπιγραφῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1310 ἥδη ¹⁾. Ὁ Jirecek ὑποθέτει ὅτι ἡ εἰκὼν εἶναι ἀντίγραφον τῆς ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων ἐν Ἀθῶν εἰκόνης τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐπωνομαζομένης *Πορτατίσσα*²⁾. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ εἰκὼν μετεκομίσθη ἐκ τινος μονῆς τῆς Γεωργίας (Ἰβηρίας) περὶ τὸ Κάρς καίμενης κατ' ἀδηλον τρόπον. Ὁ Κ. Οἰκονόμος ἀφηγεῖται τὰ τῆς παραδόσεως ὡς ἐξῆς: «Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν μερῶν τῆς Θράκης εὐρέθη ἡ εἰκὼν ἐν τινὶ σπηλαίῳ, ἕως ἡμισείας ὥρας ἀπέχοντι τοῦ μοναστηρίου κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ σχίσματος τοῦ ὄρους, ὅπερ καλοῦσι τὴν σήμερον *Κλωβίον*, ὅπου ἐστὶ καὶ τις ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου καὶ παρ' αὐτῇ ἁγίασμα. Καὶ κατὰ πᾶν ἔτος τῇ Δευτέρᾳ τῆς Διακαινησίμου, καθ' ἣν ἡμέραν λέγουσιν ὅτι εὐρέθη ἡ εἰκὼν, λιτανεύουσι μετ' αὐτῆς ἕως ἐκεῖ εἰς τὸ ρηθὲν Κλωβίον καὶ ποιοῦσι λειτουργίαν ἐν τῇ παρακειμένῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Θεοτόκου, συντρέχοντες πολλοὶ καὶ ἀπὸ τῶν πέριξ κομῶν καὶ χωρίων» ³⁾.

Ἡ ἐπὶ τῆς εἰκόνης ἐπιγραφὴ ἀνεγνώσθη καὶ μετεφράσθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Γεωργιανοῦ ἱερέως Ζαχαρίου τῷ 1783, κατεγράφη δὲ ἐν τινὶ τῆς μονῆς χειρογράφῳ μὴ διασφωζομένῳ νῦν, ἐξ οὗ ἀντεγράφη ἐν τινὶ λειτουργικῷ ὑπὸ τῆς μάμμης τοῦ Βλ. Σκορδέλη Εὐγενείας. Ἐχει δὲ αὕτη κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ Σκορδέλη ὡς ἐξῆς: ⁴⁾

1) Β λ. Σ κ ο ρ δ ε λ η: Σημειώματά τινα περὶ τῆς μονῆς Βατοκόβου ἐν Στενιμάχῳ. Δελτίον ἱστορ. καὶ ἐθνολογ. Ἑταιρείας Ἀθηνῶν, τόμ. Γ' ἔτ. 1889, σελ. 354—358.

2) Jirecek-Argyrow, Ὁδοιπορικὸν κτλ. σελ. 424.

3) Κ. Οἰκονόμου, Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη, ἔτ. 1819, σελ. 54 § νγ'.

4) Β λ. Σ κ ο ρ δ ε λ η, ἐνθα ἀνωτέρω.

«Ἴδου σημεῖον· τὰ γεγραμμένα γράμματα, ὅπου εὐρίσκονται εἰς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριτζιώτισσας τὸ ἀσήμε γκιουρτζίδικα καὶ λέγουσιν οὕτως· αψπγ'. Αὐγούστου 6.

Εἰς τὸ δεξιὸν μέρος.— Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐν ἀγίῳ πνεύματι. Ἡ παρούσα εἰκόνα τῆς ὑπεραγίας ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου, ὀνομάζεται Πετριτζούλ, ἡγουν Πετριτζιώτισσα. Ὅθεν αὐτὴν τὴν ἁγίαν εἰκόνα δύο ἀδελφοὶ τὴν ἱστορήσαμεν, ὁ μὲν ἓνας Ἰγνάτιος, ὁ δὲ ἕτερος Ἀθανάσιος, διὰ χάριν εὐλαβείας ἡμῶν τε καὶ τὰ τέκνα μας. Τὴν ἀφιερώσαμεν καὶ τρία χωρία διὰ τὴν ἁγίαν τῆς ἐκκλησίαν νὰ εὐρίσκωνται ὡς σιτηρέσιον, τὰ ὅποια χωρία εἶναι μέσα εἰς τὸ κάστρον, ὅπου ὀνομάζεται Κάτλι· τὸ πρῶτον χωρίον λέγεται Καραλέτ, ἔξουσιάζει δύο μύλους καὶ ἓνα ἀμπέλι· τὸ ἕτερον χωρίον λέγεται Ἐρηνίτ, ὁμοίως καὶ αὐτὸ ἔχει δύο ἀμπέλια· τὸ τρίτον χωρίον ὀνομάζεται Λιλό, ἐτοῦτο εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς τὸ βουνό, ἔχει καὶ αὐτὸ μερικὰ χωράφια. Εἰς ἐτοῦτο τὸ χωρίον εὐρίσκεται καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριτζιώτισσας, ὅπου ὀνομάζεται ἡ ἁγία εἰκόνα γκιουρτζίδικα Πετριτζούλ.

Εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος.— Ἐστὺν τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν ἱστορήσαμεν εἰς τῶν Ρωμαίων τὴν βίσιλειαν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ πολυχρονημένου βασιλέως Ἀνδρονίκου Μ. χαήλ. τοῦ Παλαιολόγου τὰ παιδία, καὶ εἰς τὴν Γκιουρτζίαν ἐβασίλευαν τότε βασιλεῖς Κωνσταντῖνος καὶ Δημήτριος ἀπὸ τὴν γενεάν τοῦ Παγκρατίου, ἀπὸ Χριστοῦ ἔτους πεντακοσίους τριάντα, ἰνδικτιῶν ἐννέα, ἐν μηνὶ Δεκεμβρίου 12¹⁾. Ἐπὶ δέσποινα μήτηρ τοῦ Θεοῦ βοήθησόν μας καὶ συγχώρησον τὰς ἀμαρτίας μας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως εἰς τὸ φροβερὸν κριτήριον, ἡμᾶς τε καὶ ὅλους τοὺς εὐσεβεῖς Χριστιανούς.

Κάτωθεν.— Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ καθηγουμένου κυρ Μακαρίου τοῦ Φιλιππουπολίτου ἡλθον ἐγὼ ὁ δοῦλος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἀπὸ τὸ κάστρον Τύφλις τῆς Γκιουρτζίας, ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου μανδηλίου Ζαχαρίας ἱερεὺς μὲ τὸν υἱόν μου τὸν Πέτρον, ἐδιάβασα τὰ γράμματα γκιουρτζίδικα, ὅπου εἶναι γεγραμμένα εἰς τὸ ἀσήμε τῆς εἰκόνας καὶ ἔγραφαν ἔτσι, ὡς ὁρᾷς ἄνωθεν²⁾.

ιδ') Ἡ μονὴ φέρεται ἐν τῷ τυπικῷ, ὡς προεργήθη, τῆς ὑπεραγίας

1) Τὸ Γεωργιανὸν χρονολόγιον ἄρχεται τῷ 780, ἐπομένως τὸ ἔτος 1310 (780+530) συμπίπτει μετὰ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου.

2) Τὰ μνημονευόμενα τοπωνύμια ἀνήκουσιν ἅπαντα εἰς τοποθεσίας τῆς Γεωργίας (Ἰβηρίας), ὅπου ἐκίσθη πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονῆς τῆς Πετριτσιώτισσης ἢ Πετριτσιωτίσσης, ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου ὑπὸ τὸ αὐτὸ τοπωνυμικὸν ἐπίθετον.

Θεοτόκου τῆς ἐπονομαζομένης Πετριτσονιτίσσης, διότι ἐκτίσθη «ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ κάστρου *Πετριτσού*» — «ἐν χειμάρρῳ τινὶ ὀχυρῷ ἐν τοῖς ὄρεσις τε τοῦ χωρίου διακειμένῳ, ὃ παρὰ τῶν ἐπιχωριαζόντων ὀνομάζεται *Πετριτσός*, Βασιλικῆς δὲ (χώρας) ἐπικέκληται» ¹⁾ καὶ ὠρισμένως ἐν ἀγρῷ καλουμένῳ Ἰωάννωβα ²⁾. Κατ' ἐπιγραφὴν δὲ διασφoζομένην μέχρι σήμερον ἐπὶ τοιχογραφίας τῆς ἐκκλησίας τοῦ κάστρου Πετριτσού (Στενιμάχου): «... (Π)αναγίας τῆς Πετριτσηώτης δι' ἐξόδου καὶ κόπου καὶ χειρὸς καὶ αὐτοῦ (τοῦ) ἁμαρτωλοῦ (καὶ ἁ)θλίου ἱερ(ο)μονάχου)... Κων(σταντίνου)...» ³⁾ καὶ κατὰ πατριαρχικά ἔγγραφα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἡδὴ τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ κατὰ τὴν εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἀπόδοσιν τοῦ Ἰβηρικοῦ *Πετριτσοῦ* ἡ μονὴ ἐπονομάζεται Θεοτόκου τῆς *Πετριτσειώτης* καὶ *Πετριτσειώτισσης*. Ἐκ τῶν δεδομένων, εἰ καὶ ὁ τύπος *Πετριτσονίτισσα* εἶναι ἀρχαιότερος, ὁ μόνος κανονικῶς ἐσχηματισμένος εἶναι ὁ τύπος *Πετριτσειώτισσα* καὶ ὁ λαϊκώτερρος *Πετριτσειώτα*. Τοπωνυμικὸν ἐπίθετον ἐκ τοῦ Πετριτσός σχηματίζεται ἢ *Πετριτσηνός* ἢ *Πετριτσειώτης*, θηλ. *Πετριτσειώτισσα*. Πρβλ. Στενίμαχος — Στενιμαχιώτης — χιώτισσα, Ἀμπελιάκος — Ἀμπελιανιώτης — νιώτισσα, Ἀμπέλιος — Ἀμπελινώτης — νιώτισσα, Βοδενά — Βοδενιώτης — νιώτισσα, Κούκλενα — Κουκλενιώτης — νιώτισσα, καὶ εἴ τι ἄλλο. Ὡσαύτως τὰ λαϊκὰ θηλυκὰ: Στενιμαχιώτα, Ἀμπελινιώτα, Κουκλενιώτα, Βοδενιώτα κτλ. Ὁ τύπος *Πετριτσονίτισσα*, ἄρσεν. *Πετριτσονίτης* κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι συγκεκομμένος τοῦ *Πετριτσειονίτισσα* — *Πετριτσειονίτης* ἐκ τοῦ *Πετριτσίου*, ὃπερ ἔσως ἐλέγετο ἀρχαιότερον ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ *Πετριτσός*. Πρβλ. καὶ τὴν σημερινὴν κωμόπολιν *Πετριτσά* ἐκείθεν τῆς Ροδόπης. Ἡ προσωνομία τοῦ *Βατσκόβου* ἢ ὀρθότερον *βατσκόβου*, καθ' ὅσον εἶναι ἡμῖν γνωστὸν ἐκ τῶν κωδίκων τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν ἀρχείων τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ρουφείου τῶν ἀμπατζήδων, ἀπαντᾷ φθίνοντος τοῦ 18ου αἰῶνος. Τὸ Σλαβικὸν ὅμως τοπωνύμιον *Βάτσκοβα* μνημονεύεται καὶ ἐν τῷ τυπικῷ τῆς μονῆς, ὡς ἀγρὸς δωρηθεὶς τῇ μονῇ.

ιε'). Πρὸς τοῖς περὶ τῶν κτιτόρων τῆς μονῆς Πακουριανῶν ρηθεῖσι ⁴⁾ δέον νὰ προστεθῶν καὶ ταῦτα. Ἄννα ἡ Κομνηνὴ περὶ τοῦ Γρηγορίου λέγει: «ἀνὴρ δὲ οὗτος μικρὸς ἦν δέμης κατὰ τὸν ποιητὴν, πλὴν ἀλλὰ

1) Τυπικοῦ κεφ. I.

2) Αὐτόθι κεφ. II. Ἡ κατάληξις ω β σ εἶναι Σλαβική. Τοιαῦτα τοπωνύμια φέρονται καὶ ἄλλα ἐν τῷ τυπικῷ, ἐξ οὗ τεκμαίρεται ὅτι οἱ Σλάβοι ἀπὸ τοῦ X ἡδὴ αἰῶνος κατεῖχον τὰ ἐπὶ τῆς Ροδόπης ταῦτα μέρη.

3) Ἴδε Μ υ ρ τ. Ἀ π ο σ τ ο λ ῖ δ ο υ, ὁ Στενίμαχος σελ. 5, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ κάστρου Πετριτσού ἢ Πετριτσοῦ.

4) Ἴδε ἀνωτέρω § § α' καὶ γ'.

μαχητής, γένους λαμπροῦ, ἐξ Ἀρμενίας ὁρμώμενος». ¹⁾ Ὁ ἴδιος ὁμοῦς ἐν τῷ τυπικῷ ὁμολογεῖ ὅτι ἦτο «ἐκ τῆς τῶν Ἰβήρων παμφαστάτης φυλῆς» καὶ ὅτι ὁ πατήρ του ἦτο «ὁ ἄρχων τῶν ἀρχόντων» πιθανῶς κουροπαλάτης, ἀποθανὼν νέος καὶ καταλιπὼν δύο υἱοὺς Γρηγόριον καὶ Ἀπάσιον καὶ πολλὰς θυγατέρας ²⁾. Πιθανῶς οὗτος ἦτο εἷς ἐκ τῶν ἀπαχθέντων ἐπισήμων ὁμήρων ὑπὸ τοῦ Βασιλείου II κατὰ τὸ 1000ὸν ἔτος, ὅτε οὗτος μετέβη εἰς Ἰβηρίαν, πρὸς ἀπόληψιν τῆς κληρονομίας τοῦ κουρουπαλάτου Δαβᾶ ³⁾ καὶ συνωμολόγησε συνθήκην πρὸς τὸν βασιλέα Gourguem ⁴⁾. Διαθέσεως τῆς μητρος τῶν ἀπασαντὴν πατρικὴν καὶ τὴν ἰδίαν περιουσίαν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν θυγατέρων τῆς, οἱ υἱοὶ ἐδέχσαν αὐτοὶ νὰ δημιουργήσωσι τὴν τύχην των. Ὅθεν μετέβησαν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ὁ μὲν Ἀπάσιος ἐγένετο μάγιστρος καὶ διώκησε τὴν Ἀντιόχειαν ἐπὶ τινὰ χρόνον. Ἀποθανὼν προῶρος διὰ διαθήκης κατέλιπε τὴν κτηματικὴν τοῦ περιουσίαν εἰς τὸν Γρηγόριον, ὅστις τότε ὡς δούξ διώκει τὴν Τραπεζούντα ⁵⁾. Ὁ δὲ Γρηγόριος διακριθεὶς ἐν τῇ διοικήσει ἔλαβε πολλὰ κτήματα παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ. Ἀπὸ δουκὸς ἐν τῇ Ἀσίᾳ προήχθη εἰς μέγαν δομέστικον ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὃν ἐβοήθησεν, ὅπως ἀνέλθῃ εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον. Μετὰ τοῦ Ἀλεξίου μετέχει τῆς κατὰ τοῦ Γυσκάρδου ἐκστρατείας ⁶⁾ καὶ τοῦτου ἀποθανόντος ἀποστέλλεται κατὰ τῶν Πετσενέγων. Κατὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς μάχην τοῦ Βελιατόβου φονεύεται (1086) καὶ θρηνεῖται πικρῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ⁷⁾.

ιστ.) Ἀντίγραφον τοῦ τριγλώσσου τῆς μονῆς τυπικοῦ κατὰ τὰ ἐν τέλει αὐτοῦ σημειούμενα κατετέθη ὑπὸ τοῦ κτίτορος Γρηγορίου Πακουριανοῦ ἐν τῇ ἱερᾷ πατριαρχικῇ παρὰ τῇ Κωνσταντινουπόλει μονῇ τοῦ Παναγίου, ὁρισθέντος ὅπως ἔχῃ κύρος μόνον τὸ ἐλληνικὸν καίμενον αὐτοῦ, ὑπογραφὴν διὰ τοῦτο ὑπ' αὐτοῦ Ἀρμενιστί. Ἐν ἡ περιπτώσει δὲ ἡγούμενος ἢ τῶν μοναχῶν τις παρέβαινέ τινα τῶν ἐν τῷ τυπικῷ διατάξεων ἢ ἀπέκρυπτεν ἢ ἐξηφάνιζε τὸ ἐν τῇ μονῇ κατατεθὲν πρωτότυπον τυπικόν, ὅπως ἀνεξελέγκτως ἐνεργῇ κατὰ βούλησιν, ἔδει ὁ τοιοῦτος νὰ καταισχύνηται καὶ νὰ τιμωρῇται δικαίως αἰτουμένων παρ' αὐτοῦ εὐθυνῶν ἐπὶ τῇ παρὰ τὸ τυπικὸν πράξει του καὶ νὰ ἐκδιώκηται τῆς μονῆς. Ἐπόπται δὲ τῆς ἐφαρμο-

1) Α. Κομνηνῆς, Ἀλεξ. II, 131.

2) Τυπικοῦ, κεφ. ιη'.

3) Κεδρηνόβ, II, σελ. 447. Ζωναρά, IV, 17.

4) Ἰδε Schlumberger, L'épopée Byzantine á la fin du X siècle, τόμ. II σελ. 158.

5) Τυπικοῦ, σελ. 13, 15 ἐκδ. L. Petit.

6) Α. Κομνηνῆς, αὐτόθι, V, 3, σελ. 231.

7) Αὐτόθι, VI, 14, σελ. 323.

γῆς τῶν διατάξεων τοῦ τυπικοῦ ἐν τῇ μονῇ ὁρίσθησαν ὑπὸ τοῦ κτίτορος οἱ ἐκείστοτε ἡγούμενοι καὶ μοναχοὶ τῆς τοῦ Παναγίου πατριαρχικῆς μονῆς ἐξορκιζόμενοι νὰ φυλάττωσιν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὸ παρ' αὐτοῖς κατατεθὲν ἀντίγραφον τοῦ τυπικοῦ καὶ μηδέποτε νὰ ἐξάγωσιν αὐτὸ ἔξω τῆς μονῆς καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Παρουσιαζομένης ἀνάγκης ἕνεκα πικραδίσεως αὐτοῦ ἔδει ν' ἀντιγραφῇται μόνον τὸ παραβιαζόμενον κεφάλαιον καὶ ἐπικυρούμενον ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τῆς μονῆς τοῦ Παναγίου ν' ἀποστέλληται ὅπου καὶ ὅπως δεῖ.

ἰζ'.) Τελευτῶν παραθέτω δύο ἀναφορὰς τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Στενιμάχου πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, φερούσας τὰς ὑπογραφὰς δεκάδων προκρίτων πολιτῶν, τὴν μὲν ἀπὸ 15ης Δεκεμβρίου, 1856, τὴν δὲ ἀπὸ 2ας Ἰανουαρίου 1857, δι' ὧν διαπιστοῦται μεσοῦντος ἤδη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ τότε ἀνθηρὰ οἰκονομικὴ τῆς μονῆς κατάστασις, ἡ ἥκιστα ἱεροπρεπὴς διαγωγή καὶ ὁ ἀπρεπὴς ἐνίων μοναχῶν βίος καὶ αἱ γινόμεναι περὶ τὴν διαχείρισιν ἔκτοτε τῆς περιουσίας τῆς μονῆς ἀνωμαλίας πρὸς χρηματισμὸν ὁρισμένων προσώπων. Διὰ τῶν ἀναφορῶν τούτων ἡ προειρημένη Κοινότης παρακαλεῖ τὸ Πατριαρχεῖον, ὅπως ἐπεμβαῖνον πειθαναγκάσῃ τὴν ἀδελφότητα τῆς μονῆς, νὰ παρέχῃ ἐτησίως ἐπιχορήγησιν τινα πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων τῆς κοινότητος, ὅπερ οὐ μόνον συνῆδε πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν διατάξεων τοῦ τυπικοῦ τῆς μονῆς, ἀλλὰ καὶ δίκαιον ἦτο, καθ' ὅσον τὰ πλεῖστα τῶν προσοδοφόρων τῆς μονῆς κτημάτων ἔκειντο ἐν αὐτῷ τῷ Στενιμάχῳ, προήρχοντο ἐν μέρει ἐκ δωρεῶν καὶ ἀφιερωμάτων φιλοθρήσκων Στενιμαχιτῶν καὶ ἐμισθοῦντο ὑπ' αὐτῶν πρὸς ὠφέλειαν τῆς μονῆς ¹⁾).

I

«Παναγιώτατε Ποιμενάρχα

Ἡ πολυτλήμων ἡμῶν κοινότης ἀείποτε συνθλιβομένη καὶ κατατρυχομένη ὑπὸ δυσπερβλήτων καὶ πάντη ἀνωτέρων τῶν ἑαυτῆς δυνάμεων αἰ-

1) Αἱ ἀναφοραὶ αὗται γεγραμμέναι ἐπὶ μεγάλου φύλλου χάρτου ἐκάστη, πλάτ. 0,32 καὶ ὕψ. 0,41 τοῦ μ. ἡ μὲν, πλ. 0,32 καὶ ὕψ. 0,49 τοῦ μ. ἡ δὲ, ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν διατρέβοντα τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν πρόκριτον Φιλιππουπολίτην Μιχαὴλ βέην Γκιουμούσ-γκερδάνην, μεγάλως ἰσχύοντα παρὰ τῇ Ὑψ. Πύλῃ καὶ τῇ μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ὅπως ὑποβάλλῃ αὐτάς εἰς τὸ Οἶκον. Πατριαρχεῖον καὶ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῶν αἰτημάτων τῶν Στενιμαχιτῶν. Ὡς φαίνεται ὁμοῦς ὁ βέης δὲν ὑπέβαλε ταύτας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἀλλὰ κατέθηκεν εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς οἰκογενείας του, ὅπου καὶ εὗρίσκονται σήμερον αὐτόγραφοι, ἀρκεσθεῖς μόνον εἰς τὴν παρὰ τῷ Πατριαρχεῖῳ συνηγορίαν του ὑπὲρ τῆς Κοινότητος. Ἀποτέλεσμα δὲ τῶν ἐνεργειῶν του ἦτο τὸ μὲν ἡ παραχώρησις εἰς τὴν Κοινότητα τοῦ καταπατηθέντος ὑπὸ τῆς μονῆς οἰκοπέδου της, τὸ δὲ ἡ ἔκτοτε ἐξ ἐξήκοντα λιρῶν Τουρκίας γινο-

τιῶν καὶ μόλις ἤδη ἀνανήψασα ἀπὸ τοῦ ληθαργου, εἰς ὃν ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας ἀναλήτῳ; ἡτο καταδεδικασμένη, ἡσθάνθη νῦν ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀνάγκην θερμῶς καὶ μετὰ δακρυβρέκτων ὁμμάτων ν' ἀτενίσῃ καὶ συγκεντρώσῃ τὰς θερμὰς τῶν ἐλπίδων τῆς ἀκτῖνας καθικετεύουσα τὴν ποιμαντορικὴν κηδεμονίαν καὶ πατρικὴν μέριμναν τῆς κοινῆς ἡμῶν Μητρὸς καὶ τροφοῦ, τῆς Μεγάλῃς τοῦ Λεσπότου ἡμῶν Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἧς ἡ ἀμφιλαφὴς πρόνοια μετὰ στοργῆς ἐπισκιάζει ἅπαν τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα ἀδρῶς ἐπιδειφιλεύουσα καὶ ὥς ἐξ ἀεναίου ὄντως πηγῆς ἀναβλύζουσα καὶ ἀναπέμπουσα αὐτῷ τὰ πρῶτα ἐν τε τῇ παρούσῃ καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν στοιχεῖα εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος, καὶ ἦν εὐδοκία τοῦ ὑψίστου ὄντος εὐκλεῶς ἀντιπροσωπεύετε, ὅπως εἰσακούσῃ τῶν ἀπὸ βαρυστοναχούσης καρδίας ἀπειθυνομένων Αὐτῇ δεήσεων, καὶ μικρὸν εἴψασα τὸ πατρικὸν Αὐτῆς βλέμμα ἐπιχύσῃ τὸ ἱαματικὸν βάλαμον ἐπὶ τῶν χρονίων αὐτῆς πληγῶν.

Μόλις πρὸ δεκαετηρίδος μετὰ ἐκθουσιώδους ζήλου, ἀκαμάτου προσπαθείας καὶ αὐταπαρνήσεως ἐξειδικασμένης συστήσασα ἡ κοινότης ἡμῶν ἑλληνικὸν σχολεῖον, ¹⁾ μόλις πρὸ διετίας μετ' ἀπαραιμίλλου ζέσεως συστήσασα παρθεναγωγεῖον, αἶφνης καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν εὐρέθη εἰς τὴν λυπηρὰν θέσιν ἣ ἀβλέπη μετὰ δακρύων τὸ μὲν παρθεναγωγεῖον ὁλοτελῶς παυθέν, τὸ δ' ἑλληνικὸν σχολεῖον τάχιστα ἐπιρρέπον πρὸς τὴν ἰδίαν τοῦ παρθεναγωγείου τύχην, διότι, ἀφοῦ καὶ ὁ πενέστατος ἡμῶν προσέφερε τὸν τελευταῖον αὐτοῦ ἔρανον πρὸς συγκροτήσιν πόρου, δυναμένου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον νὰ συντηρήσῃ τὰ ἱερὰ ταῦτα καταστήματα, ὁ πόρος οὗτος, μεταβληθεὶς εἰς ἐν ὑπο-ενοίκιον κτήμα, ἐνθα ἐπιτελεῖται ἡ ἐπέτειος ἡμῶν πανήγυρις, ἐξαφανίζεται σήμερον παρὰ τῶν πατέρων τῆς ἀγίας σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ Βατοκόβου, οἰκειοποιησαμένων τὸ πλεῖστον αὐτοῦ μέρος καὶ οὕτω τὸ πᾶν ἀποτυφλωσάντων.

Ἡ ῥηθεῖσα ἱερὰ μονή, δύο ὥρας ἐντεῦθεν ἀπέχουσα καὶ ἔχουσα ἐνταῦθα ἅπαντα τὰ κτήματα αὐτῆς, οἷον ἐκτεταμένους ἀμπελῶνας, ἀγροὺς καὶ γήπεδα, πολυάριθμα ἐργαστήρια, οἴκους καὶ μύλους, δι' ὧν εἰσπράτ-

μένη ἐτησίᾳ ἐπιχορήγησις παρὰ τῆς Ἀδελφότητος εἰς τὴν Κοινότητα πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων τῆς. Ἐπὶ τοῦ φακέλλου ἀμφοτέρων τῶν ἐπιστολῶν φέρεται ἡ ἐπιγραφὴ: Πρὸς τὸν εὐγενέστατον Κύριον Μιχαὴλ Γκιουμούς-γκερδάνην, εἰς Κωνσταντινούπολιν.—Ἡ μετὰ 18 ἡμέρας ἀπὸ τῆς πρώτης σύνταξις τῆς δευτέρας ἀναφορᾶς δηλοῖ ὅτι ἡ πρώτη δὲν ἐνεκρίθη ὑπὸ τοῦ βέη ἢ ὅτι μετὰ ὠριμωτέραν σκέψιν συνετάχθη ἡ δευτέρα, ἐν ἣ οὐδεὶς γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀπρεποῦς τῶν πατέρων διαγωγῆς.

1) Τὸ κοινοτικὸν ἑλληνικὸν σχολεῖον ἐν Στενιμάχῳ ἰδρύθη τῷ 1843 τῇ γενναίᾳ ἀρωγῇ ἐκ 10 χιλ. γροσίων τοῦ ἐν Κισνοβίῳ τῆς Ρωσίας ἐμπορευομένου Στενιμαχίτου Ἀποστόλου Μεξεβίρη, ἠρξάτο δὲ λειτουργοῦν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1844.

τει κατ' ἔτος πολλάς ἐκάνοντάδας χιλιάδων γροσίων, ἐκτὸς τῶν ἐτέρων πολλοτάτων ὠφελειῶν, ἃς λαμβάνει παρ' ἐκάστου ἰδιαιτέρως τῶν πολιτῶν, τείνει σήμερον χεῖρας ἀδίκους καὶ ἐπηρεαζούσας κυρίως τὰ ἱερὰ ἡμῶν καταστήματα, ἐνῶ ὀφείλει κατὰ τὴν θεάρεστον διάταξιν τοῦ αἰσιδίου ἱδρυτοῦ αὐτῆς νὰ διατηρῇ ἀφ' ἑαυτῆς πολλὰ ἐνταῦθα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα. Ὅθεν μετὰ πλείστας ἀποτυχίας τῶν παρακλήσεων ἡμῶν πρὸς τοὺς πατέρας τῆς μονῆς αὐτῆς περιῆλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην ἢ πολυπαθῆς ¹⁾ ἡμῶν κοινότης νὰ προστρέξῃ πρὸς τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα, ἐξαιτουμένη δι' Αὐτῆς παρὰ τῆς ρηθείας ἱεραῶς μονῆς ὅσα ὁ ἀείμνηστος ἱδρυτὴς ἠυδόκησε νὰ χορηγῶνται εἰς τὴν κοινότητα ἡμῶν δικαιώματα, τὰ ὅποια ἅπαντὰ εἰσι γεγραμμένα ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς, ἢ καὶ ἄνευ τούτων ἢ πᾶμπλουτος αὕτη μονὴ πρέπει νὰ τείνῃ χεῖρα βοηθείας, χεῖρα συντελεστικὴν πρὸς παγίωσιν καὶ ἐπαύξησιν τῶν ἐνταῦθα ἰδίως ἱερῶν καταστημάτων καὶ οὐχὶ μετ' ἀναληθείας ν' ἀνέχῃται τὴν ἤδη παντελῆ αὐτῶν ἐξαφάνισιν.

Μακρὰν ἀπέχομεν, Παναγιώτατε Δέσποτα, τοῦ νὰ ἐκθέσωμεν καὶ ἀπαριθμήσωμεν τὰ πρὸς τοὺς ἤδη ὑπάρχοντας πατέρας τῆς μονῆς ταύτης παντοειδῆ παράπονα τῶν τεθλίμμένων καρδιῶν ἡμῶν, οἵτινες πᾶν μέσον ἀπρεπείας μετερχόμενοι ἀποκατέστησαν τὸ αἶσχος τῆς ἀλωβήτου καὶ ἀμώμου ἡμῶν θρησκείας· καὶ ἐνῶ ἔπρεπε διὰ θεαρέστων δειγμάτων ν' ἀναρριπίζωσι τὸν ζῆλον τῆς ἀδελφικῆς ἡμῶν κοινότητος, οὗτοι δι' ἀπαισίων ἔργων καταψύχουσι καὶ ἐπαμβλύνουσι τὸ ἔνστικτον ἐκεῖνο πάσης χριστιανικῆς καρδίας. Ταῦτα δὲ πάντα καὶ ἔτι τούτων πλείονα ἐγκαταλείποντες ὑπὸ τὴν ἐπαγρύνησιν τῆς ἀρισεβάστου ἡμῶν Μητροῦς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐνθέρμως αὐτῆς ὡς πνευματικὰ τέκνα καθικετεύομεν Αὐτὴν, ὅπως τείνουσα ἄρωγον χεῖρα συνδρομῇ κατὰ τὴν αἴτησιν ταύτην τὴν τάλαιναν ἡμῶν κοινότητα ἐπὶ τὸ βέλτιον συμφώνως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ἀείποτε χαρακτηριστῶν Αὐτῆς φιλομούσων προθέσεων, καὶ οὕτως ἐξάξῃ

1) Ἡ κοινότης Στενιμάχου καλεῖται πολυπαθής, πολυτέλμων. τάλαινα ἔνεκα τῆς δηώσεως καὶ τῆς πυρπολήσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν αἰμοχαρῶν ληστρικῶν ὀρδῶν τῶν Κυρτζαλήδων. Λήγοντος τοῦ 18ου αἰῶνος ὁ Στενίμαχος ἤκμαζε κατὰ τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν κατοίκων του, ὧν πολλῶν αἱ οἰκίαι κατὰ τὴν παράδοσιν ἦσαν χρυσοῦ πεποικιλμένοι. Ἐκ τούτου προσείλκυσε τὰς ἀρπακτικὰς διαθέσεις τῶν λυμαينوμένων τότε τὴν Θράκην Κυρτζαλήδων, οἵτινες δις προσέβαλον τὴν πόλιν ἐντὸς δεκαπενταετίας, τῷ 1795 ὑπὸ τὸν λήστορχον Σινάπην καὶ τῷ 1810 ὑπὸ τὸν Ἑμὶν ἀγᾶ. Ἡ πόλις οὐ μόνον ἐληλατήθη, ἀλλὰ καὶ ἐπυρπολήθη σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου. Τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς εὐπορωτέρους τῶν Στενιμαχίων νὰ καταλίπωσι τὴν γενέτειραν καὶ νὰ ἐγκαταστῶσιν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν. Ἐκτοτε ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ πόλις καίπερ ἀνακτισθεῖσα δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναλάβῃ τὴν παλαιὰν μυθολογούμενην ἀνθηρότητά της.

αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἐσχάτην ἀπόγνωσιν, εἰς ἣν ἤδη παρὰ ποτὲ ἐλήλυθε. Διὸ ἐπὶ τέλους ἐπικαλούμενοι τὰς παναγίους καὶ θεοπειθεστάτας Αὐτῆς εὐχὰς διατελοῦμεν ἀπεκδεχόμενοι μὲν τὴν ἄμεσον σύμπραξιν τῆς πανσεβάστου ἡμῶν μητρὸς, ἀπονέμοντες δὲ τὸ ὀφειλόμενον Αὐτῇ βαθύτατον ἡμῶν σέβας.

Ἐν Στενιμάχῳ τῇ 15ῃ Δεκεμβρίου 1856

Τῆς Ὑμετέρας θεοστηρίκου Παναγιότητος τέκνα εὐπειθέστατα καὶ ταπεινοὶ θεράποντες : 1) (Ἀκολουθοῦσι περὶ τήκοντα ὑπογραφαὶ πολιτῶν).

II

«Παναγιώτατε Λέσποτα

Οἱ ὑποφαινόμενοι ταπεινοὶ δοῦλοι τῆς, κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως Στενιμάχου τοῦ κατὰ Φιλιππουπόλεως καὶ τέκνα γνήσια τῆς Μητρὸς ἡμῶν ἁγίας τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐμφανιζόμεθα διὰ τῆς ταπεινῆς μας ταύτης ἀναφορᾶς παρακαλοῦντες νὰ δώσῃ εὐμενῇ ἀκρόασιν εἰς τὰς παρὰ πόδας παρακλήσεις μας, ὧν τὴν παραδοχὴν ἀδιστακτικῶς ἐλπίζομεν, ἀφορῶντες εἰς τὸ φιλόμουσον καὶ εὐδιάθετον τῆς ψυχῆς τῆς.

Ἡ κωμόπολις ἡμῶν ἐπὶ τῶν λαμπρῶν ἡμερῶν τοῦ φιλολάου ἡμῶν Ἀνακτος καὶ τῆς Ὑμετέρας θειοτάτης παναγιότητος, συνιστάσεως ἀπανταχοῦ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας, εὐτυχεῖ τακτικῶν ἐκπαιδευτηρίων καταστημάτων, ἑλληνικοῦ, ἀλληλοδιδασκτικοῦ καὶ μάλιστα παρθεναγωγείου, πρὸ δύο ἐτῶν συστηθέντος τῇ φιλοτίμῳ προνοίᾳ τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν ἱεράρχου ἁγίου Φιλιππονπόλεως ²⁾, ἅτινα, διευθυνόμενα ἀπὸ εὐσεβεῖς καὶ τιμίους διδασκάλους, ἐφορעυόμενα καὶ παρὰ ἀξίων καὶ ζηλωτῶν συμπολιτῶν μας, παράγουσιν ἀγαθὴν καρποφορίαν, ὥς ὁράται εἰς τὰς ἐτησίους κανονικὰς ἐξετάσεις. Μ' ὅλας δὲ τὰς προσπάθειάς μας καὶ τὰς κατὰ καιροὺς συνεισφορὰς μας προβλέπομεν ὅτι προσεγγίζει ἡ διάλυσίς των, διότι, ἔνεκα τῆς ὑπερτιμῆσεως ὧλων ἐν γένει τῶν πραγμάτων ἀνξηθέντων τῶν διδασκαλικῶν μισθῶν καὶ τῆς ἐτησίου δαπάνης ἐκάστης σχολῆς ὑπερπε-

1) Αἱ αὐτόγραφοι ὑπογραφαὶ τῶν πολιτῶν φέρονται εἰς τέσσαρας στήλας καὶ αἱ πλείονες εἶναι ἀνορθόγραφοι. Μεταξὺ τούτων εἶναι καὶ αἱ τῶν προκρίτων Χατζηνικολάου, Μιμίδου, Κομνηνοῦ, Προίμου, Τζατζη. Αἱ τῶν ὑπογεγραμμένων οἰκογενεῖαι ὑφίσταντο ἐν τῇ πόλει μέχρις ἐσχάτων.

2) Οὗτος ἦτο ὁ Λέσβιος Χρύσανθος, ὁ ἀπὸ Κρήτης καὶ πρῶτον Σμύρνης, διαδεξάμενος τὸν Νικηφόρον (1850—1857). Ἀνὴρ κάτοχος παιδείας. Ὁξυνθιστῶν ἐπ' αὐτοῦ τῶν μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων ὀρθοδόξων τοῦ ποιμνίου του ἐρίδων ἔπεσε θῦμα ραδιουργιῶν καὶ μετετέθη εἰς Σμύρνην, ἀφείς ἀρίστην μνήμην τῆς ἀρχιερωσύνης του παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τῆς ἐπαρχίας του.

ρισσευθείσης, δὲν ἐπαρκοῦσιν ὀλοτελῶς οὔτε αἱ πρόσοδοι οὔτε αἰσυνεχεῖς συνεισφοραὶ μας.

Διὸ καὶ συσχεφθέντες περὶ τῶν ἀναγκαίων συντηρητικῶν μέσων ἐθεωρήσαμεν μόνον καταφύγιον τὴν ἱερὰν σταυροπηγιακὴν μονὴν τοῦ Βατκόβου, δυναμένην ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ νὰ συντελέσῃ λίαν ἐπωφελῶς πρὸς τὴν τούτων διατήρησιν. Ἡ ἱερὰ αὕτη μονὴ κειμένη πολὺ πλησίον τῆς κωμόπόλεώς μας καὶ ἔχουσα ἄπειρα κινητὰ καὶ ἀκίνητα κτήματα, τὰ πλεῖστα ὄντα ἀφιερῶματα τῶν προγόνων μας, ἐξάγει ἐτησίως μεγάλας χρηματικὰς ποσότητας, ὡς βλέπομεν ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς· διότι μόνον ἐκ τῶν ἀλευρόμυλων, ἐνοικιαζομένων συνήθως εἰς πολλοὺς τῶν συγκατοίκων μας, προκύπτει κατ' ἔτος ὠφέλεια διακοσίων χιλιάδων γροσίων· ἐκ δὲ τῆς πωλῆσεως σταφυλῶν, μαλλίων, μετάξης, βουτύρου, ζύων, δερμάτων καὶ λωπῶν ἐξάγεται διπλοῦν καὶ τετραπλοῦν ποσόν, ἐξαφανιζόμενον ἀείποτε ἀνοιφελῶς καὶ κατασπαταλώμενον ἀπὸ πέντε—ἕξ πατέρας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ μόνους διακυβεῖν αἰτῇ ἡ πλουσία αὕτη μονή, μηδενὸς ἄλλου ἐξετάζοντος, εἰμὴ τοῦ γνωστοῦ ἐφόρου, ἀδιαφοροῦντος καὶ τούτου, οὐκ οἶδαμεν τίνας χάριν, εἰς τὴν γινομένην χρηματικὴν σπατάλην.

Τούτων πάντων ἔνεκα καὶ διότι ὑποφέρομεν πολλὰ βάρη ἐκ τῶν προσερχομένων χιλιάδων προσκυνητῶν, διαβαινόντων συνήθως διὰ τῆς κωμόπολεως μας καὶ πολλὰς ζημίας εἰς τὰ κτήματά μας ἐπιφερόντων, δύναται νὰ συμπεράνῃ ἡ ὑμετέρα Παναγιότης ὅτι καταλλήλως ἐξαιτούμεθα τὴν βοήθειαν τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς, οὐχὶ δι' ἰδιοτελείαν μας, ἀλλὰ διὰ κοινὴν ὠφέλειαν, διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων μας, ἅτινα ἡ μονὴ ἡμῶν φροντίζει εἶναι ν' ἀποκατασταθῶσιν εὐσεβεῖς χριστιανοὶ καὶ τίμιοι πολῖται. Ἐφ' ᾧ καὶ παρακαλοῦμεν θερμῶς τὴν ὑμετέραν Παναγιότητα, ἵνα λυπηθεῖσα τὴν προσεγγίζουσαν διάλυσιν τῶν σχολῶν μας εὐδοκήσῃ νὰ διατάξῃ διὰ προσκυνητῆς Αὐτῆς ἐπιστολῆς, ὥστε, ἐπειδὴ οἱ ἀπαιτούμενοι διδασκαλικοὶ μισθοὶ πρὸς διατήρησιν τῶν σχολῶν μας εἶναι ὑπὲρ τὰς ἑξοσι πέντε χιλιάδας γροσίων, νὰ ἐπιχορηγῇ ἡ ἱερὰ αὕτη μονὴ τὸ ἑλλεῖπον αὐτῶν, τὸ ὅποιον ἀναβαίνει ἐπέκεινα τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἀνωτέρω τῶν 25 χιλιάδων ποσοῦ, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ κατορθώσωμεν οὕτω τὴν διατήρησιν τῶν καὶ νὰ συστήσωμεν προϊόντος τοῦ καιροῦ διὰ τῶν παναγιῶν εὐχῶν Τῆς καὶ ἄλλα κοινωφελῆ καταστήματα διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς Πατρίδος μας. Εὐέλπιδες ὄντες εἰς τὴν παραδοχὴν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν θερμῶν παρακλήσεών μας ἀναμένομεν μετ' ἀνεκφράστου πόθου χαροποιὰ Αὐτῆς ἀποτελέσματα καὶ διατελοῦμεν εὐγνώμονες ἀπαξάπαντες διὰ βίου παντός.

Τῆς ὑμετέρας θεοφρουρήτου Παναγιότητος τέκνα εὐπειθέστατα καὶ ταπεινοὶ δοῦλοι:

(Ἀκολουθοῦσι τεσσαράκοντα ἔξ ὑπογραφαὶ πολιτῶν ¹⁾).

ιη'. Αἱ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τοιχογραφίαι δὲν εἶναι αἱ ἀρχικαί, ἀλλ' ἀνεκαινίσθησαν τῷ 1850 δαπάνῃ τῆς μονῆς κατ' ἐπιγραφὴν: «Τῷ απδ' (= 1084) ἔτει ἡ ἐπὶ βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ κτισθεῖσα παρὰ τοῦ Γρηγορίου Πακουριανοῦ, μεγάλου τῆς Δύσεως δομεστίκου, παροῦσα μονὴ νῦν τὸ βον ἀνεκαινίσθη τὴν ζωγραφίαν δι' ἐξόδων ἰδίων τῆς μονῆς, ἡγουμενεύοντος τοῦ σ(εβασμιωτάτου) γ(έροντος) κυρίου Χ' Κυρίλλου ἱερ(ο)μ(ο)ν(ά)χου ἐν ἔτει μ. Χ. αὐν', Αὐγ. ιθ', διὰ χειρὸς Μόσχου Β. Ἀδριανουπολίτου». Ἀπεικονίζουσι δὲ διαφόρους τῆς Ἀγίας Γραφῆς σκηνάς καὶ Ἀγίους.

Τμῆμα τῶν τοιχογραφιῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἱστορήθη τῷ 1840, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἀκολουθοῦσης ἐπιγραφῆς: «Ἐξωγραφίσθη εἰς δόξαν τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Τριάδος καὶ εἰς μνήμην τοῦ ἐν ἁγίοις ἡμῶν Νικολάου ἐπὶ τῆς ἡγουμενείας τοῦ ἐν ἱερομονάχοις δούλου τοῦ Θεοῦ Ματθαίου τοῦ ἐκ Ζαγοράς ²⁾ ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1840 μ(ηνὸς) Ὀκτωβρίου 6. Ἐξωγραφήθη διὰ χειρὸς τοῦ ταπεινοῦ ζωγράφου Ζαχαρία Χρήστου ἐκ Σαμοκοβίου». ³⁾

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς τράπεζας (ἐστιατορίου) ἀπεικονίζουσαι Ἑλλήνας φιλοσόφους καὶ σκηνάς ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς προέρχονται ἐξ ὧν χρόνων καὶ οἱ τοῦ γάρθηκος τῆς ἐκκλησίας ἱστορηθεῖσαι δαπάνῃ τοῦ αὐτοῦ ἀρχοντος Κωνσταντινουπολίτου κατ' ἐπιγραφὴν, ἀλειφθεῖσαν ἥδη, ἀλλ' ἀντιγράψαν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἰορδάνου Ἰβανώφ: «Ἡσθόρηται ἡ τράπεζα τῆς μητροπαρθένου κῶρις τῆς προσωνομαζομένης Πετριτσηωτίσεως διὰ ἐξόδου καὶ κόπου τε καὶ δαπάνης τοῦ τιμηοτάτου καὶ ἐκλαμπροτάτου ἀρχοντος κυρίου κυρίου Γεωργίου, καθηγουμενεύοντος τοῦ πανοσιωτάτου καθηγουμένου κυρίου κυρίου Παρθενίου ἐν τῷ ζρνα' (= 7151, τ. ἔ. 1643)». ⁴⁾

1) Αἱ αὐτόγραφοι ὑπογραφαὶ τῶν πολιτῶν φέρονται εἰς τρεῖς στήλας. Μεταξὺ τούτων εἶναι πάλιν αἱ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ ἀναφορᾷ προμνημονευθέντων προκρίτων, πρὸς δὲ καὶ ἡ τοῦ Τσιούνη, πατρὸς τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ ἔθν. πανεπιστημίῳ Χρήστου Τσουντα.

2) τῆς νῦν Στάρα Ζαγόρας (τῆς παλαιᾶς Βερούας, Τραϊανῆς Αὐγούστης, Εἰρηνοπόλεως), ὑπὸ τὸν Αἶμον.

3) κωμοπόλεως ἐπὶ τοῦ Αἵμου, ἐν ἣ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀνεπτύχθη σχολὴ ἁγιογράφων μαθητευσάντων ἐν Ἀθῶ.

4) Bull. de la Société Arch. Bulg. Sophia, τόμ. II. τεῦχος 2, σελ. 220.

Ἀξιοσημείωτος ἦτο ἐν τῇ τραπέζῃ καὶ ἡ ἀκόλουθος συνοπτικὴ ἐπιγραφὴ περὶ τῆς ἀνακτίσεως τῶν τῆς μονῆς κτιρίων ἐξαφανισθεῖσα καὶ αὐτὴ, ἀλλ' εὐτυχῶς ἀντιγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ προειρημένου μεσαιωνοῦ (ἴφου: 1) «Καθηγουμενεύοντος κυρίου Παρθενίου ἐν ζριβ' (= 7112, τ. ἔ. 1604) ἐκτίσθη ὁ θεῖος καὶ περιβώτιος ναὸς ἐκ βάθρων, ἐν τῷ ζρε' (= 7125, τ. ἔ. 1618) ἐκτίσθη τὸ μετώχιον, 2) εἰς τοὺ ζρλα' (= 7131, τ. ἔ. 1623) ἔκτισεν τὴν τράπεζαν, εἰς τοὺ ζρλ' (= 7130, τ. ἔ. 1622) ἐκτίσθη τὸ κατόγιον».

Ἐν Φιλιππουπόλει τῇ 15ῃ Ἰουνίου 1934.

Κ. ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ δ. φ.

1) Αὐτόθι.

2) Ὁ ἐν Στενιμάτῳ ξενὼν κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς μονῆς, ἐν ᾧ παρέμενον οἱ μοναχοὶ κατερχόμενοι εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁ δικαῖος (οἰκονόμος), διαχειριστὴς τῆς περιουσίας τῆς μονῆς ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἡγουμένου.